

Prikaz korupcije u hrvatskim medijima na primjeru afere Softver

Raguž, Matea

Master's thesis / Diplomski rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zadar / Sveučilište u Zadru**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:162:028953>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-22**

Sveučilište u Zadru
Universitas Studiorum
Jadertina | 1396 | 2002 |

Repository / Repozitorij:

[University of Zadar Institutional Repository](#)

zir.nsk.hr

DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJ

Sveučilište u Zadru

Odjel za turizam i komunikacijske znanosti

Diplomski sveučilišni studij Novinarstva i odnosa s javnostima (jednopedmetni)

Matea Raguž

**Prikaz korupcije u hrvatskim medijima na primjeru
afere Softver**

Diplomski rad

Zadar, 2023.

Sveučilište u Zadru

Odjel za turizam i komunikacijske znanosti

Diplomski sveučilišni studij Novinarstva i odnosa s javnostima (jednopedmetni)

Prikaz korupcije u hrvatskim medijima na primjeru afere Softver

Diplomski rad

Student/ica:

Matea Raguž

Mentor/ica:

Doc. dr. sc. Đani Bunja

Zadar, 2023.

Izjava o akademskoj čestitosti

Ja, **Matea Raguž**, ovime izjavljujem da je moj **diplomski** rad pod naslovom **Prikaz korupcije u hrvatskim medijima na primjeru afere Softver** rezultat mojega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na izvore i radove navedene u bilješkama i popisu literature. Ni jedan dio mojega rada nije napisan na nedopušten način, odnosno nije prepisan iz necitiranih radova i ne krši bilo čija autorska prava.

Izjavljujem da ni jedan dio ovoga rada nije iskorišten u kojem drugom radu pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj, obrazovnoj ili inoj ustanovi.

Sadržaj mojega rada u potpunosti odgovara sadržaju obranjenoga i nakon obrane uređenoga rada.

Zadar, 2023.

SADRŽAJ

1. UVOD	1
2. METODOLOGIJA RADA	2
2.1. Cilj istraživanja	2
2.2. Istraživačka pitanja	2
2.3. Metode istraživanja	3
3. POJMOVNO ODREĐENJE KORUPCIJE	5
4. POJAVNI OBLICI I VRSTE KORUPCIJE	8
5. KORUPCIJA KROZ POVIJEST	13
6. POLITIČKA KORUPCIJA	16
6.1. Stranačka korupcija	16
6.2. Korupcija u tranzicijskim zemljama	19
6.3. Mjere za suzbijanje korupcije	25
6.4. Kažnjavanje korupcije	28
7. AFERA SOFTVER	35
8. KVANTITATIVNA I KVALITATIVNA ANALIZA ČLANAKA	40
8.1. Kvantitativna analiza	40
8.1.1. Analiza novinskog članka	42
8.1.2. Analiza novinskog naslova	58
8.2. Kvalitativna analiza	64
9. REZULTATI	68
10. ZAKLJUČAK	71
SAŽETAK	73
LITERATURA	75
POPIS ILUSTRACIJA	77
Popis tablica	77
Popis grafova	77
Popis slika	77

1. UVOD

Korupcijske su afere u Hrvatskoj, nažalost, zastupljene u različitim sferama života, što potvrđuju česti medijski izvještaji o ovoj temi. Navedeno potvrđuju i rezultati globalnog pokreta *Transparency International* koji je proveo istraživanje o pitanju korupcije u više od sto zemalja svijeta, među kojima je i Hrvatska. Prema tom istraživanju Hrvatska je zauzela 63. mjesto među 180 država.

Predmet istraživanja jest afera *Softver* u kojoj je, prema nalogu europskog tužiteljstva, uhićena bivša ministrica regionalnog razvoja i fondova Europske unije, Gabrijela Žalac. Pritom su mediji odigrali značajnu ulogu svakodnevno obavještavajući javnost o događajima i novostima vezanim uz navedeni slučaj. Upravo su zbog toga analizirani članci na trima hrvatskim portalima. Među njima je odabran *Telegram* kao portal koji je još 2019. godine otkrio aferu *Softver*. Druga dva su *Jutarnji list* i *Index.hr* koji su prema podacima na stranici *DataReportal* navedeni kao najčitaniji portali u 2021. godini.

Cilj ovoga diplomskog rada jest metodom analize sadržaja na temelju navedenih triju novinskih portala, a na primjeru afere *Softver*, utvrditi važnost uloge medija kada je u pitanju otkrivanje i izvještavanje o korupciji. Uz to je cilj i procijeniti dubinu, tj. temeljitost izvještavanja o samoj Aferi.

Istraživačko razdoblje obuhvaća članke objavljene od 10. studenoga 2021., ujedno dana kada je i uhićena bivša ministrica Žalac, pa sve do 6. prosinca 2022. godine. Medijske se članke objavljene unutar navedenog vremenskog perioda analizira kvantitativnom i kvalitativnom analizom sadržaja.

Diplomski rad sadrži ukupno deset poglavlja. Tako uvodno poglavlje predstavlja najprije tematiku samoga rada, a potom njegov cilj i koncept. Sljedeće poglavlje pod nazivom *Metodologija rada* temeljito će objasniti istraživačke metode primijenjene u radu. Sljedećih pet poglavlja detaljno će prikazati teorijski okvir čiji je cilj što kvalitetnije razumijevanje problematike korupcije, njezine podjele, kao i različitih pristupa korupcijskim radnjama kroz povijest. Poglavlje *Politička korupcija* kroz nekoliko će potpoglavlja iznijeti ključne postavke bitne za razumijevanje ove vrste korupcije. Sve će to dovesti do boljeg razumijevanja poglavlja pod nazivom *Afera Softver*.

Osmo će poglavlje prikazati kvantitativnu i kvalitativnu analizu, pri čemu će se analizirati novinski članci i naslovi s triju portala. Za potrebe kvalitativne analize odabrat će se po jedan članak sa svakog od navedenih triju portala na temelju jednakih karakteristika dobivenih rezultatima kvantitativnog istraživanja. Time je cilj, na temelju jednakih kriterija, utvrditi koji je od portala u najvećoj mjeri bio posvećen istraživanju i izvještavanju o aferi Softver. Slijedi poglavlje *Rezultati* u kojemu će se prethodno navedeno predstaviti i, konačno, dati zaključak na temelju provedenog istraživanja i dobivenih rezultata.

2. METODOLOGIJA RADA

Kako bi se dobio što kvalitetniji i pouzdaniji prikaz teme ovoga diplomskog rada, odabrano je više istraživačkih metoda. Tako je najprije korištena deskriptivna i eksplanatorna metoda, potom metoda prikupljanja podataka te, naposljetku, kvantitativna i kvalitativna analiza sadržaja.

Teorijski dio rada sa svojih pet poglavlja deskriptivnom i eksplanatornom metodom istraživanja pojašnjava problematiku korupcije, daje njezin povijesni prikaz te prikazuje oblike korupcije pomoću kojih se nastoji dati podloga za razumijevanje slučaja afere Softver.

Drugi dio rada kvantitativnom i kvalitativnom metodom ispituje ukupno 104 članka s triju novinskih portala, *Telegrama*, *Index.hr-a* i *Jutarnjeg lista* u vremenskom razdoblju od 10. studenog 2021. do 6. prosinca 2022. godine.

2.1. Cilj istraživanja

Glavni je cilj rada na primjeru istraživanja i izvještavanja novinskih portala o aferi Softver dobiti sliku važnosti uloge medija u osvjetljavanju korupcije. Također je važan cilj utvrditi koji novinski žanrovi i vrste naslova prevladavaju te postoji li korelacija između ovih dviju matrica.

2.2. Istraživačka pitanja

Kako bi se odredio cilj istraživanja, ključno je, između ostaloga, dobiti odgovore na postavljena istraživačka pitanja:

1. Koliki udio tekstova svakog od triju istraživanih portala izravno, a koliki neizravno piše o aferi Softver?
2. Koji novinski žanr prevladava na svakom od triju ispitivanih portala?
3. U kojoj su mjeri prisutni naslovi s elementima senzacionalizma kod svakog od triju portala?
4. Koja kategorija senzacionalističkih naslova prevladava kod ispitivanih portala pojedinačno?

2.3. Metode istraživanja

Kvantitativna analiza sadržaja

Autori Leburić i Sladić objašnjavaju ključne karakteristike kvantitativne analize na sljedeći način: „Kvantitativni metodolozi smatraju da su prikupljeni podaci mjerljivi, a ako nisu, neophodno je omogućiti eksperiment ili kompjutorsku simulaciju kako bi se odgovarajuća mjerenja mogla poduzeti. Jednom kad su mjerenja obavljena, podaci se sređuju.”¹

Prema Luketiću² jest temeljan sadržaj kvantitativne analize u vezi s formulacijom cilja istraživanja obrazložiti analiziranu teoriju, ali i uspostaviti onaj odnos varijabli koji je moguć.

Kvantitativnu analizu ovoga rada čine prikupljeni i obrađeni podatci s triju novinskih portala: *Telegrama*, *Index.hr-a* i *Jutarnjeg lista*. U sklopu toga određene su matrice unutar kojih su ispitivane varijable kako bi se dobili što cjelovitiji odgovori na postavljena istraživačka pitanja.

Kvalitativna analiza sadržaja

Autor Halmi u svojem radu pobliže objašnjava kvalitativnu analizu: „Kvalitativna istraživanja razvila su se u mnogim znanstvenim disciplinama, posebno u društveno-humanističkim znanostima, u kojima postoji različit opseg planova (nacrti) i ciljeva istraživanja. Svaka metoda temelji se na specifičnom razumijevanju subjekta istraživanja.”³

¹Leburić, A., Sladić, M.: **Metode istraživanja interneta kao novog medija**, *Acta Iadertina*, vol. 1, 2004, br.1. p.54., <https://hrcak.srce.hr/190042> (12.04.2023.)

²Luketić, D.: **Research desing: qualitative, quantitative and mixed methods approaches (3rd edition)**, *Acta Iadertina*, vol.8, 2011., p.109., <https://hrcak.srce.hr/190095> (12.04.2023.)

³HALMI, A.: **Kvalitativna istraživanja u obrazovanju**, *Pedagogijska istraživanja*, Vol.10, 2013., br.2. p. 203., <https://hrcak.srce.hr/129605> (29.06.2023.)

Pristup i shvaćanje ove vrste istraživanja razvijao se tijekom povijesti. Tako se prema prethodno navedenom autoru razlikuje različite razvojne faze: prva se može nazvati tradicionalnim periodom, a koji započinje od 1920-ih godina i traje do početka II. svjetskog rata. U prvom je redu riječ o istraživanjima socijalnih antropologa i ranoj etnografiji Čikaške škole; zatim slijedi tzv. modernistički period koji se može pratiti do drugog dijela 70-ih godina, kada se mogu ustanoviti pokušaji formaliziranja metodologije ove vrste istraživanja. Treća je faza, kako je to moguće navesti, faza nejasnih žanrova u kojoj postoji brojni niz različitih paradigmi, kao i načina, odnosno oblika istraživanja, nakon čega dolazi do svojevrstne krize u razvoju kvalitativnih istraživanja koja ima veze s evidentnim suprotstavljanjem između zagovornika kvalitativne i kvantitativne metodologije. Naposljetku, period koji se može nazvati postmodernističkom fazom koja u sebi sadrži neke nove tendencije koje su usmjerene ka dekonstrukciji i dekontekstualizaciji tzv. tradicionalne metodologije, a imaju veze s primjenom postulata teorije kaosa i u društveno-humanističkim znanostima.⁴

Primjena kvalitativnog sadržaja u ovom diplomskom radu očituje se kvalitativnom analizom po jednog od svih triju novinskih portala čime je cilj doprinijeti dobivanju odgovora na istraživačka pitanja postavljena u radu.

⁴ Ibid.

3. POJMOVNO ODREĐENJE KORUPCIJE

Mnoštvo je definicija pojma korupcije, a među najpoznatijima je ona koju daje *Transparency International*, međunarodna nevladina organizacija koja se bavi istraživanjem i suzbijanjem korupcije. Tako se prema TI-ju korupcijom smatra „(...) svaki oblik zlouporabe javne ovlasti radi osobnog probitka.”⁵ Osim ove definicije, brojni će autori u svojim djelima na temu korupcije posegnuti i za onom koju nudi Svjetska banka, a prema kojoj je „korupcija iskorištavanje javnog dobra radi osobnog bogaćenja u svrhu stjecanja nezakonite privatne imovine.”⁶

Prije iznošenja drugih tumačenja samoga pojma, važno je istaknuti i etimološki termin riječi. Slađana Aras tako u svojem stručnom radu iznosi kako *korupcija* dolazi od latinske riječi *rumpere* koja označava lomljenje, razbijanje i time usmjerava na zaključak da je nešto prekinuto. Pritom naglašava kako u lomljenju sudjeluju barem dvije osobe – *cum-rumpere*.⁷

S obzirom na to da je riječ o pojavi koja je već od davnina prisutna u društvu te da je pritom poprimala različite pojavne oblike, nije ju nimalo jednostavno obuhvatiti u jednoj rečenici, naročito ako se pritom uzme u obzir da je svaka kultura ne percipira na jednak način.

Unatoč tome, poznati hrvatski sociolog i pravnik Josip Kregar u jednoj je od svojih brojnih publikacija na temu korupcije kazao kako „nema društva koje moralno ili zakonski prihvatljivim drži zloupotrebu položaja, koje smatra opravdanim da se politički položaj ili javna služba koristi za osobno bogaćenje putem komercijalnih ugovora na račun javnog interesa.”⁸

Mato Babić i Valentin Pozaić u knjizi *Hrvatska na putu razvoja, globalizacija – korupcija* iznose kako se korupcija u razvijenim zemljama smatra „jednim od najvećih moralnih, ekonomskih i političkih zala.”⁹ Navedeno potkrepljuju primjerom Sjedinjenih Američkih

⁵ ALABURIĆ, V., et. al: **Uloga medija u borbi protiv korupcije**, Zagreb: Transparency International Hrvatska, 2002.

⁶PETRIČIĆ, D. : **Hrvatska u mreži mafije, kriminala i korupcije**, Argus media d.o.o. Zagreb, 2009., p. 53.

⁷ Aras, S.: **Korupcija**, *Pravnik*, Vol.41, 2007, br. 84., p.26., <https://hrcak.srce.hr/13293> (14.04.2023.)

⁸ KREGAR, J. : **Nastanak predatorskog kapitalizma i korupcija**, Rifin, Zagreb, 1999., p. 93.

⁹ BABIĆ, M., POZAIĆ, V. : **Hrvatska na putu razvoja, globalizacija – korupcija**, Filozofsko-teološki institut Družbe Isusove, Zagreb 2008., p. 16.

Država. Naime, prema Ustavu SAD-a protiv predsjednika se zbog korupcije može pokrenuti postupak svrgavanja s vlasti.¹⁰

Kao jedna od sveobuhvatnijih definicija koja jasno i jednostavno objašnjava ovu pojavu svakako je ona Nevena Šimca: „Korupcija je pojava kod koje se, uz pomoć obećanja, odnosno nuđenja neke koristi ili novca, navodi drugu osobu, koja ima neku odgovornost ili ovlast, da djeluje protivno pravu i svojoj dužnosti.”¹¹

Kao što se može uočiti, definicije korupcije su brojne, ali ono što je svakoj zajedničko jest njezin negativan predznak. Pritom je bitno istaknuti i razjasniti pojmove mita i podmićivanja u odnosu na korupciju. Naime, Damir Grubiša u svojem članku *Korupcija, nepotizam i grijeh struktura* objašnjava da se mito i podmićivanje odnose na djela pojedinca, dok je korupcija politički fenomen. Naime, u trenutku kada se vlast prihvati takvih radnji, one poprimaju daleko širi utjecaj i posljedice te ih u tom slučaju zovemo korupcijom.¹²

Vlast je, međutim, itekako upoznata s ovim, a istovremeno je svjesna da se u društvu slabo razaznaje razlika. Upravo se tim neznanjem služila vlast u doba komunizma kada se htjelo pokazati javnosti kako se bori protiv korupcije. Primjer za to bio je Staljin koji je tako pokrenuo kampanju protiv mita i korupcije u redovima pristaša Nove ekonomske politike (NEP). Takve su kampanje najčešće završavale sankcioniranjem nižih dužnosnika, a ponavljale bi se kada bi se opet javilo nezadovoljstvo stanovništva, ali i kao način preusmjerenja pažnje s drugih problema. Pritom bi se cijeli sistem prikazao kao borac za pravdu i ostao netaknut.¹³

Ovakav modus operandi može se opisati onom *Tresla se brda, rodio se miš*, a zapravo služi samo kao oblik manipulacije. No o tome u jednom od narednih poglavlja.

Prema Kregaru¹⁴ koji se njome bavi u pravnom kontekstu, korupcija je sve što obuhvaća „traženje ili primanje izravno ili neizravno javnog dužnosnika, ili osobe koja obavlja javnu funkciju, bilo kakve novčane vrijednosti, ili druge povlastice, kao što je dar, usluga, obećanje

¹⁰ Ibid.

¹¹ ŠIMAC, N. : **Protiv korupcije**, UDD – Udruga za demokratsko društvo, Zagreb, 2012., p. 9.

¹² GRUBIŠA, D.: **Korupcija, nepotizam i grijeh struktura**, Erasmus : časopis za kulturu demokracije, Zagreb, 1998. p. 19-27.

¹³ Ibid.

¹⁴ KREGAR, J.: op. cit, p. 92-93.

ili pogodovanje za njega ili neku drugu osobu ili jedinicu, u razmjenu za neki akt ili propust u obavljanju javne dužnosti; ponuda ili jamčenje, neposredno ili posredno, javnom dužnosniku, ili osobi koja obavlja javnu funkciju; akt ili propust javnog dužnosnika ili osobe koja vrši javnu funkciju u obavljanju svojih dužnosti radi dobivanja nezakonite pogodnosti za sebe ili treću stranu; zloupotreba ili pridobivanje imovine koje se izvodi iz nekog akta koje i brani ovaj članak; te sudjelovanje kao pokretač, podskretač, sudionik ili pomagač ili prikrivač nakon počinjenog djela, ili na bilo koji način, u zamjenu za uzvrat ili u očekivanju uzvrata, za svaku suradnju ili zavjeru da bi se počinilo neko djelo koje brani ovaj članak.” Promatrajući pravni okvir shvaćanja korupcije, uočava se kako je riječ o iskorištavanju i ugrožavanju pozicije u zamjenu za osobnu korist.

4. POJAVNI OBLICI I VRSTE KORUPCIJE

Kao što postoje brojne definicije korupcije, tako postoje njezini različiti pojavni oblici i vrste. Iz etimološkog određenja riječi *korupcija* navedenog na početku ovoga rada zaključuje se kako je za korupciju potrebno barem dvoje. Nastavno na to, u razumijevanju svih podjela i vrsta korupcije, prije svega je potrebno razjasniti temelj, a to je da u korupciji razlikujemo potkupljenika i potkupljivača.

Autor Šimac objašnjava kako je potkupljenik „osoba koja na protuzakonit način raspolaže nekom vrstom ovlasti, dok je potkupljivač osoba koja ima sredstava ili načina da bespravno kupi ili dobije neko pravo, dozvolu, povlašteni položaj i slično.”¹⁵

Na temelju uloga koje imaju u korupciji, potkupljenik se naziva *pasivnom* stranom, a potkupljivač *aktivnom*. Razlika ovih dviju strana postoji u moralnom smislu, a ona je takva da se potkupljenik (pasivna strana) smatra moralno odgovornijim jer ima dvostruku moć. Pripisivanje dvostruke moći potkupljeniku na primjeru se može objasniti na način da osoba na vlasti ima dvije moći: legitimnu i nelegitimnu. Prva se, kao što sama riječ upućuje, odnosi na zakonsku ovlast, dok nelegitimna moć omogućuje osobi na vlasti da odluku može *prodati* za osobnu korist.¹⁶

U pravnom se smislu razina odgovornosti razlikuje od države do države, no o tome će se pisati u poglavlju o kažnjavanju i suzbijanju korupcije. Tena Tarle iznosi podjelu korupcije u kriminološko-kriminalističkom kontekstu. Ta je raščlamba učinjena prema potencijalnim počiniteljima. „Tako se razlikuje:

- A) Ulična korupcija - obuhvaća sve oblike *situacijskog*, spontanog potkupljivanja javnih službenika ili odgovornih osoba, bez prethodnog plana ili posebne najave primatelju mita, sa svrhom izbjegavanja redovnih obveza ili postupanja u skladu sa zakonom, odnosno izvršenja zakonskih obveza, sankcija, ostvarenjem neprirodnih koristi ili prekorednim ostvarenjem nekih prava i slično. Ovi slučajevi korupcije prepoznatljivi su prilikom podmićivanja npr. policajaca, carinika, financijskih policajaca, poreznih, tržišnih i drugih pripadnika inspeksijskih službi, upravnih

¹⁵ ŠIMAC, N.: op.cit, p. 10.

¹⁶ Ibid.

referenata i drugih službenih ili odgovornih osoba, čije ih radno mjesto ovlašćuje na provedbu javnih ili državnih ovlasti.

- B) Ugovaračka korupcija ili korupcija u javnoj upravi javlja se kao posljedica sklapanja štetnih ugovora, dodjele koncesija, građevinskih radova, statusa nabavljača robe ili izvršitelja usluga uz ugovaranje *provizije*, nepoštivanja redovne procedure dodjele tih poslova na teret proračunskih sredstava bez nadzora glede kvalitete, rokova, načina izvođenja tih radova, izigravanja javnih natječaja u civilnom ili vojnom sektoru poslovanja i slično.
- C) Politička korupcija ima različite pojavne oblike, od svjesnog pripremanja i izglasavanja manjkavih ili punih *pravnih praznina* zakonskih akata, podzakonskih odluka tijela izvršne vlasti, do osiguravanja novčanih sredstava iz tzv. *crnih* fondova sponzora političkih stranaka, izbjegavanjem poreznih obveza, bez transparentnog vođenja evidencija financijskih transakcija, različitim načinima pogodovanja pojedinim interesnim skupinama, a na štetu općih interesa i slično.
- D) Sudbena korupcija obuhvaća protupravna ponašanja zlouporabom položaja pripadnika sudbene vlasti, ali i ostalih pripadnika pravosudne (izvršne) vlasti. Kao i sva ostala, ta korupcija narušava i uništava vladavinu jednakosti.¹⁷

Postoji i podjela korupcije na *javnu* i *privatnu* korupciju, pri čemu se prva odnosi na koruptivne radnje kojima se bavi javni službenik, narodni predstavnik ili ministar, dok je *privatna* ona koja se pojavljuje u sportu, medijima, umjetnosti, građanskim udrugama, trgovini i sl.¹⁸

Prema Petričiću „korupcija se u teoriji i praksi javlja kroz nekoliko oblika:

1. *vanjska* – davanje darova ili novca osobi od javnog autoriteta
2. *unutarnja* – primanjem mita podrazumijeva se izvršenje usluge podmićivaču
3. *individualna* – međusobna diskrecija i povjerenje obiju strana uključenih u korupciju
4. *institucionalna* – potkupljivost osoba u državnim institucijama
5. *novčana* – najširi i najefikasniji oblik korupcije, ujedno i najteži za otkrivanje
6. *politička* – (povijesna činjenica) ni politika ni političari nisu imuni na podmićivanje
7. *fizička korupcija* – sklonost neke osobe korupciji

¹⁷ Tarle, T.: **Korupcija u javnoj upravi**, *Pravnik*, Vol. 38, 2004, br.79, p. 129-141. <https://hrcak.srce.hr/34167> (10.06.2023.)

¹⁸ ŠIMAC, N.: op. cit, p. 12-13.

8. *municipalna* – činiti usluge gradskoj vlasti za povoljnije cijene najma poslovnog prostora
9. *legalna korupcija* – poznanstva i donacije utječu na političke odluke.”¹⁹

Aras, međutim, razlikuje četiri pojavna oblika korupcije: individualnu, sistemsku, posrednu i natjecateljsku korupciju. Individualna korupcija odnosi se na korupciju malog, običnog čovjeka pri čemu se njegovo djelovanje smatra klasičnim podmićivanjem. Ovakvom pojavnom obliku korupcije pribjegava osoba u svojem svakodnevnom okruženju, što se samim time odnosi na područje carine, zdravstva, prometa, školstva i sl. Osoba koja podmićuje u ovom slučaju ima ulogu aktivnog podmićivača. Aras pritom ističe kako je podmićivač u obliku individualne korupcije nerijetko primoran biti aktivan.²⁰

Ako bi se tumačenje individualnog oblika korupcije povezalo s već spomenutim tumačenjem Damira Grubiše, prema kojemu se nešto naziva mitom i podmićivanjem u slučaju da je riječ o djelu pojedinca, na prvu bi se moglo pomisliti da je upravo ovaj oblik jedan takav primjer. Međutim, zanimljivo je primijetiti i kako prema istom tom tumačenju djelo postaje korupcijom u trenutku kada se vlast prihvati mita i podmićivanja. Prema tome bi se dalo pretpostaviti sljedeće: ako aktivni podmićivač podmićuje djelatnika zdravstva ili, primjerice, sporta, djelo bi se trebalo smatrati mitom. S druge strane, ako se mito daje osobi koja je dio vlasti, a koja takvo djelo prihvati, tada se to smatra korupcijom.²¹

Autor Lanščak tako daje definiciju sistemske korupcije: „Sistemska korupcija označava pojavu tolike raširenosti korupcije da ona zahvaća sve sektore društva.”²² Riječ je o izrazu koji se često može čuti u hrvatskoj javnosti, što nije dobar pokazatelj stanja u državi kada je riječ o korupciji.

Lanščak²³ također smatra kako percepcija javnosti o raširenosti korupcije u društvu ima učinak na njezinu odluku u vezi s tim hoće li se ona pokrenuti u sukob protiv nje. Prema istom autoru, ako pretežiti dio članova unutar neke institucije na neki način sudjeluje u korupciji, onda raste i svojevrsni pritisak nad ostalim članovima da se i oni tako počnu ponašati. On smatra da je tzv.

¹⁹ PETRIČIĆ, D.: op.cit, p. 54 – 55.

²⁰ ARAS, S.: op. cit., p. 29.

²¹ GRUBIŠA, D.: op. cit., p.22.

²² LANŠČAK, N.: **Politička korupcija kao prijetnja nacionalnoj sigurnosti: Teorijski pristupi kopenhavske škole**, *Polemos*, Vol. 17, 2014, br. 33-34, p. 147-166. Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/135746> (20.05.2023.)

²³ Ibid.

sistemska korupcija ona koja je premašila određenu razinu raširenosti kada postaje dosta teško djelotvorno suprotstaviti joj se.

Razumljivo je za pretpostaviti da će se u ovakvom stanju osoba teško usprotiviti okolini, a razlozi su brojni – od prethodno spomenutog pritiska okoline pa sve do straha od gubitka radnog mjesta i izopćavanja iz društva. Pritom je, naravno, od ključne važnosti postojanje i kvaliteta zakona o kažnjavanju korupcije, baš kao i njihovo provođenje. U slučaju da se oni učinkovito provode i da se pritom štiti osoba koja se odluči usprotiviti korumpiranoj okolini, ljudi će se u većoj mjeri odvažavati za prozivanje korupcije. Ipak, logično je pretpostaviti da u stanju sistemske korupcije očito mjere za suzbijanje i kažnjavanje nisu na zavidnoj razini. O tome nešto kasnije u jednom od narednih poglavlja.

Kada se govori o sistemske korupciji, zanimljiva je jednadžba koju iznosi Derenčinović, a koja glasi:

„ $K=M+D-O$

K – korupcija

M – monopol

D – diskrecija

O – odgovornost”²⁴

Ovoj jednadžbi autor dodaje i faktor političkog (samo)interesa. Naime, prema navedenom, što je veća razina monopola, diskrecije i političkog (samo)interesa, a manja razina odgovornosti, to će biti više korupcije. Suprotno tome, što su politički monopol, diskrecija i politički (samo)interes manji, a politička odgovornost veća, korupcija će biti manje zastupljena.²⁵

Treći pojavni oblik korupcije je posredna korupcija. „Temelj je posredne korupcije praksa: podrži moj prijedlog, pa ću ja podržati tvoj itd. Takvo djelovanje, djelovanje na temelju pomiješanih motiva, znači da javni službenici postupaju s jedne strane za dobrobit svojih glasača, za dobrobit čitave države, kao i za svoje vlastito dobro odnosno interes za reizbor ili neke druge buduće političke ambicije.”²⁶

²⁴ ARAS, S. prema DERENČINOVIĆ : op. cit. (bilj. 5), p. 30.

²⁵ Ibid.

²⁶ KORUNIĆ KRIŽARIĆ, L., KOLEDNJAK, M., i PETRIČEVIĆ, A.: **Korupcija i suzbijanje korupcije u RH**, *Tehnički glasnik*, Vol. 5, 2011, br.1, p. 143-154. <https://hrcak.srce.hr/85811> (20.05.2023.)

Konačno, četvrti pojavni oblik korupcije, natjecateljska korupcija u najvećoj je mjeri povezana s područjem sporta. Aras također navodi i javnu nabavu kao područje u kojem se pojavljuje ovaj oblik korupcije. Kako bi se dobila jasnija slika, natjecateljska se korupcija uspoređuje s individualnom pa se tako uočava postojanje dvaju ili više aktivnih podmićivača, dok kod individualne taj faktor izostaje.²⁷

Primjerice, ako vozač koji je vozio nedozvoljenom brzinom daje mito policijskom službeniku kako bi izbjegao veću novčanu kaznu, on se u tom trenutku ne natječe za prednost pred nekim drugim aktivnim podmićivačem. Postoje samo on kao podmićivač i policijski službenik kao potencijalna podmićena osoba, dok kod npr. javnog natječaja osoba poseže za koruptivnim djelom kako bi imala prednost pred ostalim konkurentima.

Prema autorima Della Porta i Vannucci razlikuju se tri oblika korupcije: klanska, gangsterska i poduzetnička. Klansku korupciju karakterizira stranačka organizacija, ali i ona više poznata odlika kontrole vladajuće stranke nad upravnim tijelima, tako da su njezini članovi zaposleni u javnim i polujavnim institucijama. Gangsterska se korupcija razvija u uvjetima širokoprisutnog organiziranog kriminala koji je često usko povezan s političkim strankama. Konačno, poduzetnička se korupcija odvija u uvjetima u kojima pojedini poduzetnici imaju monopol bitnih tržišta te zbog takvog položaja imaju moć kontrole političkih odluka. Samim je time, kao i u gangsterskoj korupciji, često prisutna bliska povezanost s političkim čelnicima u svrhu obostranog pogodovanja.²⁸

²⁷ ARAS, S.: op.cit., p. 32.

²⁸ RAVLIĆ, S.: **Izvori političke korupcije u demokratskom poretku: O stranačkoj korupciji**, *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu*, Vol. 60, 2010, br. 6, p. 1241-1264. <https://hrcak.srce.hr/62991> (01.06.2023.) prema DELLA PORTA, D. i VANUCCI A., *Corrupt Exchanges: Actors, Resources, and Mechanisms of Political Corruption*, Walter de Gruyter, New York, 1999., pp. 71 – 75

5. KORUPCIJA KROZ POVIJEST

Koliko daleko u prošlost seže fenomen korupcije piše i Petričić podsjećajući da se i u samoj Knjizi Izlaska piše protiv mita. Tu je i običaj iz IV. stoljeća kada se biskupima plaćalo za ređenje za crkvene dužnosti. Dakle, ni Crkva nije bila pošteđena korupcije, o čemu dodatno svjedoči stanje na papinskom dvoru u doba Aleksandra VI. Osvrće se i na stanje na području Hrvatske u prošlosti spominjući slučaj Barice Jurković. Barica je tako 1743. u Zagrebu osumnjičena za vještičarenje, a pod zakletvom je iznijela kako ju je gradski bilježnik tražio mito kako bi je oslobodio optužbe.²⁹

Grubiša u svojem članku *Politička korupcija u društvima u tranziciji* iznosi kako je još prije 2300 godina vladar države Chandragupta u Indiji predstavio načine na koje se može korumpirati vlast i tako ugroziti rad cijele države. Osim toga, i u staroj Kini mnogi su vladari posezali za različitim sredstvima s ciljem kontroliranja i eliminiranja korupcije iz javnog života. Konfucije je tako smatrao korumpirane dužnosnike opasnijima od tigra. Koliko se korupcija smatrala ozbiljnim i opasnim problemom svjedoči i činjenica da su za vrijeme vladavine dinastija Xia, Shang i Zhou određene koruptivne radnje kažnjavane smrtnom kaznom. Tako je premijer države Wei, Li Li sastavio popis mjera za suzbijanje korupcije, ali i predvidio kazne. Primjerice, ako bi premijer bio dijelom korupcijskog skandala, smrtna bi kazna čekala ne samo njega, već i njegova zamjenika.³⁰

Dodaje kako je o korupciji pisao i arapski filozof povijesti i politike Abdul Rahman Ibn Haldun. On je, naime, smatrao kako je vlast glavna i odgovorna za korupciju te da upravo vladajuće skupine zloupotrebom vlasti osiguravaju svoj opstanak i povlastice.³¹

Nakon smrti najpoznatijeg vladara dinastije Medici Lorenza Veličanstvenog nova se vlast ozbiljno odlučila uhvatiti u koštac s korupcijom donoseći rigorozne antikorupcijske mjere. Tako je svakom građaninu omogućeno anonimno prijaviti čak i najviše državne dužnosnike. Za tu je svrhu osnovana i posebna komisija čija je zadaća bila pomno promotriti prijave, provesti istrage i o svemu obavijestiti Veliko vijeće. Osim toga, poznat je primjer tzv. *zakrabuljenih pritužbi*. Naime, građani su mogli doći u gradsku upravu požaliti se i tražiti provođenje istrage,

²⁹ PETRIČIĆ, D.: op.cit. p.27.

³⁰ Grubiša, D.: **Politička korupcija u društvima u tranziciji**, Erasmus : časopis za kulturu demokracije, Zagreb: 1995. p. 132 – 41.

³¹ Ibid.

a sve to zamaskirani tako da im se ne prepozna lik. Međutim, u borbi protiv korupcije poduzete su i dodatne mjere pa su tako članovi firentinske gradske vlasti, poznatiji pod nazivom *signorie*, po izboru bili odvojeni u posebne prostore u sklopu gradske palače. Sve to kako bi bili odvojeni od obitelji, rodbine, prijatelja i poznanika i na taj način bili spriječeni djelovati pod utjecajem nekih od njih. Bitno je spomenuti i trajanje mandata koje je s trajanja od godine dana prešlo na šest, a potom na tri mjeseca.³²

Kada se govori o suzbijanju korupcije kroz povijest, i Hrvatska ima svoje primjere koji nisu nimalo zaostajali za drugima u svijetu. Tako je poznat primjer iz razdoblja Dubrovačke republike koji se i danas može vidjeti – čuveni natpis uklesan na ulazu u dvoranu Velikog vijeća, a koji glasi *Obliti privatorum, publica curate*, što bi značilo *Zaboravite privatne, bavite se državnim poslovima*. Kao u Firentinskoj, i u Dubrovačkoj je republici knez imao kratko trajanje mandata, pa je tako on trajao samo mjesec dana. Razlozi su bili kao i u prethodno navedenom primjeru – želja da se knez ne uzoholi, pa čak i potencijalno posegne za korupcijom. Osim toga, nastojalo se pod svaku cijenu izbjeći postojanje kulta ličnosti, što je također bio jedan od razloga jednomjesečne vladavine. Dakle, može se zaključiti kako su i u dalekoj povijesti bili upoznati s iskušenjima u koja dolazi pojedinac kada dođe na vlast i dobije moć.

Zanimljiv primjer koji to potvrđuje iznosi Grubiša, a nalazi se u traktatu indijskog mislioca Kautilja *Artashastra* nastalog oko 300. godine pr. Kr.: „Gotovo je nemoguće da se onaj koji po diskrecijskoj ocjeni vlada državnim fondovima i sredstvima, koji određuje tko će biti državni službenici – od vozača do ministara, i sam ne nađe ponukanim kušati malu količinu toga meda što mu se lijepi za prste.”³³

Aras objašnjava funkcioniranje korupcije u primitivnim plemenima. Naime, u želji dobivanja poželjnog hijerarhijskog položaja, članovi plemena čine usluge plemenskim vođama.³⁴ Ovakvo nagrađivanje za usluge učinjene plemenskim vođama vidljiv je kao *modus operandi* i u modernim društvima.

³² Ibid.

³³ Ibid.

³⁴ Aras, S.: op.cit., p. 25.

Čak je i jedan od motiva Cezarova odlaska u Galiju bila zarada u vojnoj službi. Naime, vladari u prošlosti nisu plaćali rad u sklopu upravne službe, već su službenici kao plaću sebi uzimali sredstva pribavljena pljačkama i mitom.³⁵

Takav način rada nije se mogao dugoročno održati i s vremenom je iznjedrio negativne posljedice. Prema Čorbiću³⁶ koji se poziva na iskustva Turske, korupcija, tj. mito bio je jedan od glavnih uzroka slabljenja njezine administracije i općenito državne organizacije.

Zirojević³⁷ također iznosi izvore o korupciji na ovim prostorima u doba Osmanskog Carstva. Tako u svojoj knjizi *Iz osmanske baštine* iznosi riječi osmanskog ljetopisca Mehmeda Halifa Bošnjaka: „Do umanjivanja prihoda i uvećavanja rashoda dolazilo je stoga što je bilo mnogo janjičara. A mnoštvo janjičara prouzrokovalo je da se pašama i begovima daju službe uz mito. A kad se daju položaji uz mito janjičarima ne dostiže za plaću. Kad nema plaća za janjičare, onda oni krenu na dvor i bez razloga mrcvare. Sada su vodeći ljudi države, da bi se spasili nevolje, davali položaje uz mito. Oni koji su službu dobili potkupljivanjem, a onda nakon tri mjeseca udaljeni iz službe, mnogo su mučili narod kako bi povratili novac i poklone koje su dali. A narod koji nije mogao izdržati poreze koji su prelazili svaku granicu bio je prisiljen bježati u neprijateljske zemlje, čime su pokrajine postale puste i zapuštene.”

Kakve je posljedice ostavio ovakav sistem iznosi i britanski povjesničar Richard Clogg u svojoj publikaciji *A Concise History of Greece*. Dodaje navodeći kako je korupcija postojala i unutar grčke fanariotske zajednice koja je imala veliki utjecaj u to vrijeme. Tako su davani veliki iznosi mita osmanskim vlastima za postavljanje istaknutih fanariota na visoke položaje u podunavskim kneževinama. Time se pokrenula lančana reakcija korupcije pa je tako vasiljenski patrijarh također posezao za mitom kako bi nadoknadio goleme svote dane osmanskim vlastima. Ovakav se sistem, nažalost, nastavio dalje odvijati u državama postosmanskog prostora.³⁸

³⁵ Ibid.

³⁶ Čorbić, D.: **Istorijski institucionalizam, Balkan i Osmansko carstvo**, *Političke perspektive*, Vol.11, 2011, br.1, p. 95-112. <https://doi.org/10.20901/pp.11.1.05>

³⁷ ZIROJEVIĆ, O. : **Iz osmanske baštine**, Balkanski centar za Bliski istok, Beograd, 2018., p. 49 -50.

³⁸ Čorbić, D.: op.cit, p. 107.

6. POLITIČKA KORUPCIJA

Mnogi će na sami spomen korupcije ovu pojavu automatski asocirati s političkom korupcijom. Čak i kada se osvrne na publikacije autora o temi korupcije, može se primijetiti da se upravo ova vrsta korupcije proučava i opisuje u najvećoj mjeri. I ne samo to, uočava se da drugi oblici korupcije proizlaze upravo iz političke. Primjerice, ako se promotri već spomenuta podjela korupcije na klansku, gangstersku i poduzetničku, može se primijetiti da zadnje dvije ne bi mogle opstati bez bliske veze s političkom vlašću. Klanska se kao stranačka korupcija već sama po sebi odnosi izravno na korupciju u politici. Nastavno na to, nemoguće je govoriti o političkoj korupciji, a da se pritom ne osvrne na korupciju u tranzicijskim zemljama, situaciju koja se može nazvati čak i plodnim tlom za cijeli spektar korupcijskih malverzacija. Naravno, to nipošto ne znači da korupcija ne postoji u demokratskim zemljama. Ona je itekako prisutna i u demokratskim okruženjima, ali su pojavni oblici drugačiji. Bez obzira na to je li riječ o zemlji u procesu tranzicije ili, pak, o demokratski uređenoj državi, jedno je zajedničko, a to je stranačka korupcija kao glavni izvor korupcije.

6.1. Stranačka korupcija

Slaven Ravlić u svojem znanstvenom radu ističe kako su stranke najveći izvor korupcije u svim europskim zemljama, bez obzira na to radi li se o zemlji s visokom razinom korupcije (npr. Italija, BiH) ili onima s nižim i niskim stupnjem korupcije (Austrija, Švedska, Danska). Razlog porasta političke korupcije u demokratskim europskim zemljama jest uspon profesionalne biračke stranke, kartelske stranke ili nove kadrovske stranke. Razlikuju se tako zemlje u kojima je prethodno navedeni oblik stranaka proizašao iz masovne stranke. Upravo su takav proces proživjele europske političke stranke 70-ih i 80-ih godina prošlog stoljeća. Postoje i iznimke pa tako u Španjolskoj i Portugalu, ali i u zemljama istočne Europe nije postojalo nasljeđe masovnih stranaka. Razlog tomu je što su u njima kasnije započeli demokratski procesi. Novoosnovane profesionalne biračke stranke u ovim zemljama pokazale su se kao osnovni razlog korupcije u institucijama. Tako se organizacijski razlikuju kadrovske i masovne stranke. Kadrovske stranke karakterizira razdoblje političke borbe aristokracije i buržoazije, dok je najveći dio naroda bio isključen. Okupljene oko nekoliko snažnih ličnosti, svoj su rad orijentirale prema izborima i parlamentarnoj borbi, a ulazak u stranku bio je rezultat navike i stavova. Masovne su stranke nastale proširenjem prava glasa, a isprofilirale su se nakon Drugog svjetskog rata. Ustroj ovakvih stranaka bio je razvijen, čelne su osobe bile plaćene, a članstvo

brojno. U sklopu ovakvog oblika biračko je tijelo biralo s obzirom na ponuđene programe. U sklopu ovakvog modela stranačko je tijelo biralo stranku s obzirom na predstavljene programe i dosadašnja postignuća.³⁹

Iako u početku s jakom odgovornošću prema članstvu, ova se karakteristika nije dugo zadržala. Naime, šezdesetih se godina prošloga stoljeća na konzervativnom frontu uočava pojava narodnih stranaka poznatih i pod nazivom *catch-all*, stranaka koje karakterizira slabi utjecaj članstva, smanjena važnost ideologije. Osim toga, kako se da zaključiti iz samog naziva, dolazi do okretanja širem spektru birača, tj. biračima iz svih dijelova stanovništva. Ova pojava dalje evoluirala na način da se osamdesetih pojavljuje prethodno spomenut pojam profesionalnih političkih stranaka, čija je jedna od karakteristika komercijalizacija izbornih borbi i medijska orijentacija.

Sve se ovo odvija s ciljem što duljeg ostanka na vlasti. Međutim, u demokratskim uvjetima, gdje biračko tijelo odlučuje o pobjedi, vlada i doza nesigurnosti te neizvjesnosti u političkim redovima. Petričić tako spominje pojavu zvanu *paradoks stabilnosti* prema kojoj previše sigurnosti na određenoj poziciji ohrabruje političare za korupciju, dok, s druge strane, nesigurnost također predstavlja opasnost za koruptivne radnje. Naime, u neizvjesnosti oko ostanka na vlasti osoba pokušava priskrbiti što više benefita dok ima tu priliku.⁴⁰

Kako bi se nove potrebe i apetiti mogli financirati, raste suradnja i ovisnost o novim izvorima financiranja. Tako na scenu stupaju različiti akteri koji rado priskoče u pomoć. Naivno bi bilo misliti da će, primjerice, pojedine moćne i bogate korporacije financirati rad političkih stranaka iz altruističnih poriva. Sve to dovodi do plodnog tla za različite koruptivne radnje i pravi su primjer okolnosti u kojima nastaje prethodno spomenuta poduzetnička korupcija. Osim vanjskih izvora financiranja, stranke se sve više oslanjaju na državu.

Kao primjer *quid pro quo* slučaja Petričić navodi cijeli niz naplata donacija kroz rat u Iraku. Među njima je i slučaj u kojemu je tvrtka *DynCorp* donirala za kampanje 1,2 milijuna dolara, a zauzvrat dobila poslove u Iraku i Afganistanu u vrijednosti 50,1 milijuna dolara. Riječ je bila o obučavanju iračkog policijskog i sigurnosnog osoblja. Tvrtka je radila i u Bosni na temelju

³⁹ Ravlić, S.: **Izvori političke korupcije u demokratskom poretku: O stranačkoj korupciji**, *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu*, Vol. 60, 2010, br.6, p. 1244-1250. <https://hrcak.srce.hr/62991> (14.06.2023.)

⁴⁰ PETRIČIĆ, D., op. cit, p. 186.

ugovora s američkom vladom, a dva su zaposlenika tvrtke vodila lanac maloljetničkog seksualnog roblja. Taj su slučaj otkrili drugi zaposlenici koji su kasnije dobili i otkaz.⁴¹

Sve ovo dovodi do stvaranja novog plodnog tla za razvijanje korupcije. Naime, kako se rad stranaka sve više udaljava od društva, njihovo mjesto zauzimaju interesne skupine koje u velikom broju slučajeva pod krinkom borbe za običnog čovjeka nameću svoje interese. Pritom je riječ o organizacijama koje na temelju svoje moći imaju jak utjecaj na stranke. Uz to, dolazi do rastućih troškova rada političkih stranaka kao rezultat korištenja skupih sredstava za oglašavanje putem medija i raznoraznih stručnjaka.⁴²

Zbog navedenoga stranke i političari su u stalnoj potrazi za financijama bez obzira na to radi li se o novcu kojim bi se financirao dolazak na vlast, prevlast u redovima državnih institucija ili novac za rad tijekom cijelog mandata. Već spomenute organizacije u takvim prilikama nude svoje donacije, a nerijetko je riječ o prljavom novcu. Na ovakav način stranke dolaze do financijskih sredstava potrebnih za rad, a grupe se dobro poznatim *quid pro quo* sistemom osiguravaju da će se odluke i zakoni donositi u njihovu korist. Zanimljivo je istaknuti da privatno financiranje tradicionalno preferiraju desne političke opcije, za razliku od lijevih stranaka. Desnim je strankama novac iz privatnih izvora bitniji od onoga koji dobivaju iz državnog proračuna. Ovakav je oblik financiranja postao s vremenom dominantan u strankama diljem svijeta i predstavlja posebnu prijetnju funkcioniranja države jer izdašnim donatorima omogućuje kontrolu Vlade. Ipak, kada je riječ o financiranju, postoje određene razlike među državama. Primjerice, u SAD-u se najvećim dijelom ono odnosi na privatne fondove, dok je u zemljama kao što je npr. Italija, Švedska ili Austrija značajan financijski doprinos iz državnog proračuna. Već spomenuta činjenica o razlikama u izvorima financiranja kod desnih i lijevih stranaka može se potkrijepiti primjerom Velike Britanije u kojoj lijeve stranke (laburiste) financiraju sindikati, dok su desnim strankama glavni izvor financija poslovni krugovi. Pritom je bitno naglasiti kako je financiranje rada stranaka iz državnog proračuna započelo sredinom dvadesetog stoljeća.⁴³

⁴¹ Ibid.

⁴² Ravlić, S.: op.cit. p. 1253.

⁴³ PETRIČIĆ, D.: op. cit, p. 185 – 190.

Ipak, ne može se govoriti o stranačkoj korupciji i financiranju stanaka, a da se pritom ne osvrne na pitanje transparentnosti izvora financiranja. Tako su mišljenja oko toga treba li se znati tko i koliko financijski sudjeluje u radu stranaka itekako podijeljena.

Šimac tako jasno iznosi da bi financiranje stranaka trebalo biti transparentno pritom ističući financijsku potporu članova stranke i fizičkih osoba kao najbolju opciju u odnosu na pravne osobe kao što su tvrtke i ustanove.⁴⁴

Kada bi izvori bili javni, onda bi se imao uvid u prihode i rashode. Jedan od glavnih razloga zašto je potrebna transparentnost jest kako bi se izbjeglo to da donacije dobiju ulogu investicije. Ako takva kontrola izostane, dolazi do sve češćeg i snažnijeg korištenja javne pozicije u osobnu ili stranačku korist. Samim time nerealno je očekivati da će po dolasku na vlast stranka svoje djelovanje usmjeriti na građane i opće dobro.⁴⁵

Prema Petričiću⁴⁶ ona opcija koja je prilično realna jest da će određena politička stranka nastojati *privatizirati* državu zbog ostvarenja osobnih interesa na način da će se tako podmirivati troškovi kampanje, ali i zapošljavati članove stranke.

Načini na koje se postiže prethodno spomenuto omogućavanje egzistencije svojim članovima prema Ravlić⁴⁷ jesu „u obliku stranačkog pokroviteljstva (zaposlenja i položaji u državnoj upravi i javnim institucijama), klijentelizma (ugovori, stanovi, potpore) i korupcije (donacije u stranačke blagajne u zamjenu za povoljne ugovore, javne nabave, dozvole).”

6.2. Korupcija u tranzicijskim zemljama

Već je prethodno spomenut izraz zemalja u tranziciji, pa iako više-manje mnogi znaju objasniti o kakvim je zemljama riječ, na samome je početku bitno dati uvid u sliku društva koje se nalazi u tranzicijskom procesu. Naime, kako bi se shvatilo na koji način funkcionira korupcija u tranzicijskim zemljama, ključno je najprije razumjeti u kakvim se okolnostima te države nalaze

⁴⁴ ŠIMAC, N.: op. cit, p. 47.

⁴⁵ PETRIČIĆ, D.: op.cit, p. 76.

⁴⁶ Ibid.

⁴⁷ RAVLIĆ, S.: op.cit, p. 1254.

jer su upravo okolnosti te koje dovode do daljnjih pojava u društvu, što je u ovom slučaju korupcija.

Opis tranzicijskih društava daje Kregar⁴⁸ u svojem djelu *Nastanak predatorskog kapitalizma i korupcija* kada navodi kako je riječ o društvima koja prestaju biti tradicionalna i čija brza promjena slama njihove dotadašnje strukture te se ona obično smatraju kao *zemlje u razvoju* ili *nerazvijene zemlje*, kao i *tranzicijska društva*.

Naime, želeći usvojiti zapadnjački način života koji je prikazan kao idealan svijet, čovjek tradicionalnog društva poželio je biti dio takvog sna. Međutim, efekt koji se postigao naporima da san postane stvarnost potpuno je suprotan.

U tom kontekstu vrijedno je istaknuti jedan Kregarov⁴⁹ slikovit izražaj u kojem navodi: „umjesto da od Zapada učimo o građanskoj i političkoj kulturi, brzo smo se navikli na prazan svijet glupavih reklama i još bedastijih televizijskih serija, dopuštajući im da bez otpora prođu u naš život.”

Prema istom autoru⁵⁰ rezultat toga je pojava zvana *anomija* u kojoj ono što želimo postići ne možemo učiniti na način da puštujemo norme, već samo ako ih kršimo. Rezultat takvih stanja jest usmjerenost ka materijalizmu, svakovrskom hedonizmu, a protekom vremena dolazi i do distanciranja od moralnih i etičkih vrijednosti.

Neizbježne pojave kao što su migracije, urbanizacija, gospodarski slomovi, sve brži stil života narušavaju dotadašnji stil života, što posljedično dovodi do pada vrijednosti i straha za preživljavanje. Sve se ove promjene itekako odražavaju na rad države i institucije koje nisu u mogućnosti adekvatno doskočiti promjenama i ići ukorak s njima.

Kao jedan od razloga pojave anomalije i negativnih kretnji u tranzicijskim društvima Kregar⁵¹ navodi nesposobnost kadra, a prema njemu „sastav ljudi koji nose ključne funkcije nije idealan:

⁴⁸ KREGAR, J.: op. cit., p. 112.

⁴⁹ Ibid.

⁵⁰ Ibid.

⁵¹ Ibid.

stari aparatički i novi neiskusni političari, podjednako korumpirani i neobrazovani, moralno nepouzđani i stručno nevješti, balast su sustava institucija.”

Možda na papiru zakonodavni sustav nalikuje zapadnom čak u tolikoj mjeri da je u nekim slučajevima riječ i o direktnim kopijama, ono što se pokazuje kao glavni problem jest da u praksi provođenje istih itekako izostaje. U prvom se redu to odnosi na jednako tretiranje svih građana pred zakonom, iako to nije slučaj u realnosti. Naime, vladajući su svjesni moći koju posjeduju pa se samim time ne ustručavaju kršiti i ne provoditi zakone. Važno je spomenuti kako moćnici smatraju zakone kao prepreke. Te se prepreke potom opravdavaju kao nešto što se nije predvidjelo prilikom donošenja zakona, a primjenjuju se za one s kojima se njeguju dobri odnosi i one koji pružaju moć. Ovakvo je pogodovanje potvrda dobrih odnosa i omogućuje da se takvima i održe.⁵²

Prema Petričiću⁵³ stranačke su okolnosti u ovakvim situacijama takve da je sve podređeno jednoj osobi, tj. moćnom i društveno prihvaćenom vođi, a ne pravilima. Nadalje, političko stanje karakteriziraju minimalne kompetencije, dok se stručno znanje ne valorizira kao bitno. Pravila nisu tu kako bi se slijedila, već vrijede smjernice onih koji imaju politički primat. Radno mjesto nikad nije sigurno jer se političkim promjenama mijenja i kadar ovisno o stranci koja dođe na vlast. Zbog toga vlada razmišljanje i djelovanje kako je potrebno učinkovito iskoristiti poziciju jer se nikad ne zna koliko će trajati. Ljudi se biraju na pozicije ovisno o tome koliko su poslušni nadređenom, na temelju dobrih konekcija, poznanstava i političke opredijeljenosti. Krajnji je ishod nepotizam.

Bitno je napomenuti da je, u usporedbi sa *starim* demokracijama, kod stranaka tranzicijskih zemalja regulacija izraženija, što je naročito vidljivo u financijskoj sferi. Osim toga, karakteristična je i veća umreženost u državi, kao i osjetno veća zastupljenost spomenutog stranačkog klijentelizma. Sve to posljedično dovodi i do više korupcije.⁵⁴

Upravo nesigurnost za radno mjesto dovodi do već spomenutog *paradoksa stabilnosti* koji je također jedan od čestih povoda pribjegavanja korupciji. Osim toga, Petričić razlikuje dva temeljna tipa oblika: kupovanje države i administrativnu korupciju. Prema njemu je kupovanje

⁵² Ibid.

⁵³ PETRIČIĆ, D.: op. cit, p. 185 – 190.

⁵⁴ ŠIMAC, N.: op.cit. p. 35.

države rjeđi oblik korupcije koji on smatra mnogo opasnijim od administrativne korupcije. Riječ je o obliku korupcije koji je prethodno detaljno opisan u dijelu rada o stranačkoj korupciji. Naime, ova se vrsta korupcije odnosi na situacije u kojima utjecajne i moćne kompanije, organizacije ili pojedinci potkupljuju one koji su na vlasti. Pritom je najčešće riječ o pogodovanju pri donošenju zakona i propisa koji bi išli na ruku strani koja potkupljuje. Uzevši u obzir političko-pravnu situaciju u kojoj se nalaze države u tranziciji, a koja je prethodno opisana u radu, sasvim je logično zaključiti zašto je ovakva vrsta korupcije posebno prisutna u tranzicijskim zemljama. Naime, u situaciji u kojoj se u kratkom vremenskom periodu moraju donijeti brojni zakoni i mjere nije jednostavno doskočiti svim promjenama i novim situacijama u kojima se država nalazi, kao ni predvidjeti one koje će tek doći. Naročito ako se uzme u obzir da će mnogi vlastodršci u ovakvim situacijama iskoristiti svoju nelegalnu moć koju posjeduju, nije ni čudo da u takvim okolnostima nerijetko cvjeta korupcija. Administrativna je korupcija prema Petričiću mnogo češći oblik korupcije, a odnosi se na podmićivanje predstavnika javne uprave. To su slučajevi u kojima pojedinci, skupine ili tvrtke podmićuju kako bi im se izašlo ususret prilikom primjene određenih zakona i uredaba.⁵⁵

Kada je riječ o prvotnom obliku, kupovanju države, zanimljivo je primijetiti kako se za potrebe opravdavanja korupcije primjenjuju različiti pogledi koji samo doprinose njezinom provođenju. Tako je bivši francuski predsjednik François Mitterrand stao u obranu političara koji su jasno okruženi gomilom potkupljivača. Jednak se stav mogao primijetiti u Americi tijekom 60-ih i 70-ih prema kojemu je korupcija u čovjekovoj prirodi te da je u nekim državama dio lokalne kulture. Nerijetko su se mogla uočiti mišljenja kako korupcija pomaže nerazvijenim zemljama jer ubrzava odluke, olakšava društvenu integraciju ili, pak, sprječava nagle revolucije.⁵⁶

Ovi su primjeri pokazatelj utjecaja i stava ulagača iz moćnih zemalja i pravi prikaz kako bogati iskorištavaju slabost siromašnih nastojeći opravdati i zamagliti pogled na korupciju, što im ne bi uspjelo u zemljama iz kojih oni dolaze. Pritom je, naravno, potrebna bliska suradnja i pristanak onih na vlasti.

Ovakav pogled na stanovništvo nerazvijenih zemalja pravi je prikaz diskriminatornog stava. Već spomenuti izostanak revolucija i nereda zapravo je čimbenik koji odgovara bogatim

⁵⁵ Ibid.

⁵⁶ Ibid.

ulagačima u provođenju svojih namjera. Međutim, narodi tranzicijskih zemalja svjesni su kako korupcijom, u ovom slučaju kupovanjem države, u njihovu zemlju često ulaze proizvodi loše kvalitete. Osim toga, razni se procesi usporavaju kao rezultat čekanja vlasti na „nagradu.“ U ovakvim uvjetima brojne multinacionalne kompanije bez ustručavanja dolaze na tržišta zemalja u tranziciji tako što dobivaju poslove uglavnom bez natječaja, a gdje se posljedice u najvećoj mjeri negativno odražavaju na porezne obveznike. Pritom oni koji bi trebali stati u obranu slabih i zaštititi njihove interese donose mjere za nerazvijene i tranzicijske zemlje koje samo pospješuju razvoj i napredak korupcije.⁵⁷

Interesi moćnika tako su najočitije bili izneseni *washingtonskim konsenzusom* među kojim Šimac⁵⁸ iznosi navod koji glasi: „Privatizirajte sve što se može, deregulirajte i liberalizirajte što više, držite čvrst tečaj domaće valute i obuzdajte inflaciju.“ On u nastavku interpretira ono što se zapravo iščitava između redaka: „Pustite da kod vas pokupujemo sve što je iole rentabilno i nemojte nam vezivati ruke propisima. Ne priječite da vam prodamo sve ono u čemu smo jeftiniji i uspješniji od vas (...), a nama je svejedno što ćemo tako uništiti vašu proizvodnju i usluge.“

Bogate kompanije raspolažu dostatnim količinama kapitala predviđenog za mito. Tako su, primjerice, u Indoneziji dvije njemačke tvrtke platile mito koji je iznosio 20% vrijednosti ugovora za izgradnju čeličane. Mito u iznosu od 7,1 milijun dolara dala je jedna švedska telekomunikacijska kompanija kako bi zaobišla procedure za dobivanje posla u Zimbabveu.⁵⁹

Kupovanje se države odnosi na privatizaciju državnih tvrtki koja je u tranzicijskim zemljama najčešće glavni izvor korupcije. Zbog toga je bitno objasniti na koji način ona funkcionira. Naime, kod privatiziranja državne tvrtke postoje tri temeljna faktora koja dalje određuju tijek procesa. Prvi je element nepostojanje vjerodostojne procjene vrijednosti tvrtke – ona se utvrđuje prema potrebi. Ide se do te mjere da se u nekim slučajevima javna nadmetanja ne provode, već se procjena i kupac određuju na temelju direktnih pregovora udaljenih od očiju javnosti. Dogovara se cijena koja je niža od stvarne vrijednosti, a razlika odlazi prodavaču, čime obje strane izađu iz procesa zadovoljne. Drugi se element odnosi na plasiranje dezinformacija u javnosti kako državna tvrtka nije u najboljem stanju, a sve to s ciljem opravdavanja prodaje po

⁵⁷ Ibid.

⁵⁸ ibid.

⁵⁹ PETRIČIĆ, D.: op. cit, p. 58.

kupoprodajnoj cijeni nižoj od tržišne. Od trenutka kad se tvrtka privatizira, njezin se rad predstavlja kao pozitivan rast koji je zapravo bio uspješan i prije, samo takve informacije nisu išle u korist za vrijeme same privatizacije. Primjer takvog postupanja vidljiv je i na primjeru Hrvatske prilikom prodaje državnih hotela, poduzeća i banke. Kao treći element navodi se zahtjev privatnog kupca da mu se osigura monopol kako bi na neko vrijeme postigao siguran položaj na tržištu. Kao primjer može se navesti još jedan hrvatski slučaj kada je sredinom devedesetih, prilikom prodaje Hrvatskih telekomunikacija, tvrtki *Deutsche Telekom* dogovoren vremenski moratorij kojim se onemogućio ulazak drugih operatera na telekomunikacijskom tržištu.⁶⁰

Kada su pojašnjene okolnosti stranačke korupcije, nastanak tranzicijskog društva i situacija u kojoj se nalaze zemlje obuhvaćene tranzicijom, bitno je istaknuti i mjere koje je potrebno poduzeti kako bi se ograničila stranačka korupcija. Prema Ravliću⁶¹ radi se o onim mjerama koje mogu spriječiti korupciju u financiranju stranaka kao što su ograničavanje troškova izbornih kampanja, obuzdavanje prekomjernog javnog financiranja, onemogućavanje anonimnih donacija kao i općenito njihovo ograničenje, poticanje oblika financiranja koja uključuju članarine i uplate pojedinaca na način da ono bude ograničeno u zakonskom smislu prema veličini i podrijetlu, uvođenje transparentnosti u sve vrste i oblike financija stranaka te, naposljetku, učinkovit nadzor javnosti kao i uvođenje kazni za one stranke koje su prekršitelji.

Bez obzira na to je li riječ o tranzicijskoj zemlji ili, pak, demokratskoj, stranačka korupcija nije poštenjela nikoga. Upravo zato, kada se spominje već izneseni problem transparentnosti financiranja rada stranaka, najbitniji će donatori biti skriveni od očiju javnosti jer bi se onda saznalo tko upravlja strankom. Navedeno se može potkrijepiti i hrvatskim primjerom iz 1999. godine kada je na prijedlog Pravnog centra i GLASA 99 predloženo omogućavanje slobodnog uvida u račune političkih stranaka. Osim toga, zabranile bi se donacije stranih osoba, postavio bi se limit na iznos donacije po donatoru, zabranile bi se donacije javnih i državnih tvrtki kao i isplate donacija u gotovini. Svi su prijedlozi u Saboru odbijeni većinom glasova.⁶²

Upravo se u tome očituje stvarna želja i volja političara za borbom protiv korupcije, i ne samo to – ovakvim se odbijanjem uvida u financije samo dodatno povećava sumnja da imaju što kriti.

⁶⁰ Ibid.

⁶¹ Ravlić, S.: op. cit., p.20.

⁶² PETRIČIĆ, D.: op. cit, p.190.

Kao što su iz prethodno iznesenih podataka različiti načini tumačenja zakona na vlastitu korist, isto su tako i različiti načini zaobilaženja pravila koja političke stranke obvezuju na transparentnije iznošenje izvora financija. Neki od načina su usitnjavanje velikih prihoda na manje, davanje novca strankama u vidu kredita, donacije putem raznoraznih fondova i slično. Unatoč različitim inicijativama iz EU-a, političari će se osim spomenutim načinima koristiti i što sporijim usvajanjem zakona koji se odnose na transparentnost. Sve i kada se uklope u zakonodavni sustav, to je učinjeno na takav način da njihov sadržaj ne zabrinjava ni političare, a ni donatore. Tu je i nemogućnost nezavisnih kontrolnih tijela koji nemaju ovlasti koje bi im omogućile adekvatno istraživanje. Konačno, predviđene sankcije predviđene za stranke koje ne bi poštivale odredbe nisu tako lako primjenjive, a previđaju samo gubitak mandata.⁶³

To potvrđuje i Ravlić kazavši kako ne postoji pravi nadzor stranačkih financija, ali ni sankcija za one koji ih krše. „Ako i postoji zakonska regulacija, stranke lako pronalaze načine da izbjegnu zakonske prepreke jer nema institucijske volje da se korupcijske zloupotrebe spriječe ili suzbiju.”⁶⁴

Kada se sve ovo uzme u obzir, sasvim je jasno da za vlast i one koji ih potkupljuju nema razloga za strah i nemir. Još ako se uz to uzme u obzir tumačenje današnjih političkih stranka kao *privatnih poduzeća*, uvjerenje da je moć u rukama naroda jest iluzija.

6.3. Mjere za suzbijanje korupcije

Proučavanjem literature na temu borbe protiv korupcije uočava se jednoglasan stav kada je u pitanju pristup samom problemu. Taj se pristup može objediniti stavom koji ukazuje na to da je borba protiv korupcije neprestan proces s kojim se ne hvata u koštac sve dok u javnost ne izađe korupcijska afera. Borba protiv korupcije težak je i dugotrajan proces za koji su temelj volja i želja bez obzira na to radi li se o korupciji u razvijenoj ili nerazvijenoj zemlji, o zemlji s visokim ili onoj s manjim stupnjem korupcije. Riječ je o procesu koji mora biti kontinuiran, temeljit i učinkovit.

⁶³ Ibid.

⁶⁴ RAVLIĆ, S.: op. cit, p. 15.

Prije nego se predstave međunarodni naponi i radnje poduzete na polju borbe protiv korupcije, važno je iznijeti kako je potrebno djelovati unutar države. Naime, uzalud sav trud međunarodnih organizacija i institucija ako je stanje u državi neuređeno. Pritom je, naravno, ključna volja vlastodržaca u suzbijanju korupcije.

Prije svega, tu su policija, tužilaštvo i sudstvo. Osim njih postoji i financijska policija, kao i razne revizorske tvrtke. Međutim, Petričić⁶⁵ smatra da rad zakonodavnih tijela u Hrvatskoj zaduženih za borbu protiv korupcije nije na zavidnoj razini jer, kako i sam kaže, malo se radi na tome da se problem zaista i riješi. Čak i kada je u pitanju rad Državnih agencija, i njima se daju ovlasti i sloboda samo u određenim situacijama jer istodobno nailaze na ograničenja onda kada se aktivnosti prošire na ostale sudionike na višem političkom rangu. Policija u borbi protiv korupcije obnaša ključnu zadaću, pa tako u tom procesu može doprinijeti pribavljanjem važnih podataka, kontaktom s građanima, kao i svojim metodama i tehnikama rada. Državno tužilaštvo jest također važan faktor u borbi protiv korupcije za čiji je rad izuzetno važno nastojanje da se ne stvori loš dojam u javnosti na vjerodostojnost i ispravnost njihova rada. Vezano uz sudstvo, treba istaknuti da, osim izražene potrebe ustrajanja sudaca za postizanjem najviših moralnih i etičkih načela, za dobar rad i borbu protiv korupcije ključno je raditi na brzom i učinkovitom rješavanju procesa te je izrazito važna kvalitetna suradnja s policijom i učinkovita organizacija zaštite svjedoka protiv korupcije i kriminala. Konačno, važna stavka koja se često naglašava u javnosti kao problem u radu sudstva jest tromost rada. Sloboda medija još je jedna instanca, ali ne manje bitna od dosad navedenih, a koja je bitna u borbi medija protiv korupcije. Petričić ju s razlogom naziva ključnom stavkom u borbi protiv korupcije.

Bitno je podsjetiti na izraz *četvrta sila* koji itekako govori o ulozi i moći medija. Imajući to na umu, od temeljne je važnosti boriti se za slobodu tiska. Međutim, ako ta stavka izostane, pokreće se cijeli lanac negativnih posljedica, među kojima je i gubljenje vjerodostojnosti kao jednog od glavnih stupova rada medija, a samim time i povjerenja publike u medije. Uz sve navedeno, važnu ulogu može imati i *ombudsman*. Nažalost, u zemljama s visokom razinom korupcije ova uloga služi više kao *pro forma* kako bi se javnosti ostavio dojam djelovanja s ciljem suzbijanja korupcije. Stvarnost je u ovakvim slučajevima drugačija od te slike.⁶⁶

⁶⁵ PETRIČIĆ, D.: op. cit., p. 66.

⁶⁶ Ibid.

Na polju politike u antikorupcijskoj borbi bitno je ograničavanje broja i trajanja izbornih mandata. Nešto što se kroz povijest, kako se može vidjeti iz jednog od prethodnih poglavlja, itekako primjenjivalo. I ne samo to, upravo je taj element bio jedan od glavnih aduta u borbi protiv korupcije.

Potrebno je, međutim, istaknuti i problematiku koju ističe Šimac, a koja se odnosi na osobe iz političkih redova koji bivaju na tapeti kažnjavanja. Naime, često se sankcioniraju političari iz opozicije, dok se primjena antikorupcijskih zakona i metoda ne odnosi na aktere korupcije iz redova vlasti. Međutim, koliko su značajne navedene smjernice kada je u pitanju suzbijanje korupcije unutar države, dodatno potvrđuje i Svjetska i Europska banka.⁶⁷

Pritom je od velike važnosti imati na umu da je u borbi protiv korupcije važno uzeti u obzir i razvijenost neformalnih institucija (kultura, prihvaćeni obrasci ponašanja). Tako Paula Letunić ističe kako upravo u rješavanju nesuglasica između neformalnih i formalnih institucija nalazi ključ uspjeha provođenja antikorupcijske borbe.⁶⁸

Svoje viđenje situacije daju Babić i Pozaić⁶⁹ predstavivši tako tri pristupa potrebna u suzbijanju korupcije:

1. „administrativne i pravne reforme (ograničenja diskrecijskih prava javnih dužnosnika i povećanje transparentnosti njihova odlučivanja)
2. kaznena odgovornost u moralno diskreditiranje korumpiranih dužnosnika
3. sustavne reforme državnog sektora putem povećanja konzistentnosti i smanjivanja opsega pravne regulative i izgradnje efikasnih kontrolnih mehanizama i institucija.”

Važno je shvatiti da je situacija po pitanju korupcije različita od države do države, što znači da se ne može svakoj situaciji pristupiti na isti način. Potrebno je tako na osnovi temeljne analize stanja ustanoviti na kojem je području najpotrebniji obračun s korupcijom i krenuti od toga. Jednom kada se dođe do dijagnoze trenutnog stanja, rezultate je potrebno predstaviti u medijima

⁶⁷ ŠIMAC, N.: op. cit., p. 60.

⁶⁸ Letunić, P. **Korupcija i društveno-ekonomski razvoj**, *Politička misao*, Vol. 48, 2011, br. 2, p. 186-204. <https://hrcak.srce.hr/72018> (22.06.2023.)

⁶⁹ BABIĆ, M., POZAIĆ, V.: op. cit, p. 15.

kako bi se na mogla uključiti sva javnost i, konačno, na temelju toga pokrenuti i javne rasprave. Međutim, uzalud je obavještanje javnosti o problemu ako ona nije upoznata sa štetnim posljedicama korupcije niti je educirana o načinu na koji vlast funkcionira, kao ni o svojoj ulozi i moći u suzbijanju korupcije. Upravo je u tom kontekstu bitno istaknuti moć glasovanja građana koji na taj način imaju moć sankcionirati one koji nisu savjesno obavljali svoje političke dužnosti.⁷⁰

Gdje ima volje, ima i načina – upravo bi ova rečenica mogla poslužiti kao glavna i polazna točka u antikorupcijskom procesu. S tim, naravno, da treba biti riječ o istinskoj volji, a ne onoj *pro forma* kako bi se javnosti i međunarodnim institucijama stvorila iluzija truda i borbe. Međutim, sve i da nema volje, tu su druge instance društva koje mogu stvoriti pritisak da se situacija počne mijenjati. Nažalost, često se može čuti u društvu, barem onom hrvatskom, stav i osjećaj nemoći, pa čak i uzaludnosti izlaska na izbore. Misleći da ne mogu doprinijeti promjeni nešto je što na kraju ide u prilog razvoju korupcije zaboravljajući pritom da upravo oni snose posljedice korupcije, ali i prethodno navedenu moć sankcioniranja onih na vlasti koji su iznevjerili povjerenje građana. Takva uljuljanost samo omogućava korumpiranima da nesmetano nastavljaju provoditi nemoralne i neetičke radnje.

6.4. Kažnjavanje korupcije

Kada je riječ o kažnjavanju korupcije, prije svega je ključno krenuti od podjele već spomenute na početku samoga rada, a koja razlikuje postojanje dviju uloga u koruptivnoj radnji – aktivna (potkupljivač) i pasivna (potkupljenik). Tako se od zemlje do zemlje različito tumači razina odgovornosti koju snose ove dvije strane. Profesor Šimac će tako reći kako kod većine građana zapravo ne postoji svijest o tome da veća moralna odgovornost leži na pasivnoj strani (potkupljeniku), a kao razlog nerazumijevanja navodi neosjetljivost današnjeg društva. Kako bi potkrijepio rečeno, kao primjer daje stari Rim u kojem je potkupljenik bio sankcioniran smrću, dok se potkupljivač kažnjavao protjerivanjem iz države.⁷¹

Zanimljivo je primijetiti kako se takvo shvaćanje razine odgovornosti zadržalo u manjem broju zemalja pa tako Petričić u svojoj publikaciji iznosi tri varijante. Osim prve, koja je već spomenuta u prethodnom paragrafu, druga varijanta izjednačava odgovornost dviju strana kao

⁷⁰ ŠIMAC, N.: op.cit, p. 63 i 67.

⁷¹ Ibid.

što je slučaj kod nas, ali i u SAD-u. Kada je izricanje kazne u pitanju, obje strane mogu biti kažnjene novčanim iznosom koji ne prelazi trostruku novčanu vrijednost posla ili zatvorskom kaznom u trajanju od 15 godina. Međutim, moguće je primijeniti obje opcije istovremeno. Konačno, treća varijanta potkupljiivača smatra odgovornijim u odnosu na potkupljenika. Primjer za to su Tajvan i Kina čiji zakoni drže da je plaćanje mita kazneno djelo, dok se za primanje mita ne predviđa kazna, jedino u slučaju da je popraćeno nekim drugim kaznenim djelom. Ono što je također zanimljivo spomenuti jest legalizacija korupcije u kojoj se ona tretira i posmatra kao porezna olakšica. Primjer je Danska u kojoj se upravo to činilo. Prema tome, korupcije neće biti jedino ukoliko se ona legalizira.⁷²

I ne samo to, logično bi bilo zaključiti razlog zbog kojega će onda patiti lokalni prodavači jer zašto bi se njihove usluge birale ako strani prodavači daju mito. Različito tumačenje kaznene odgovornosti potkupljiivača i potkupljenika jedan je od glavnih otežavajućih faktora pri sastavljanju međunarodnih konvencija i smjernica. Naime, globalizacija je osim pozitivnih strana prouzrokovala i negativne. U takvim je uvjetima došlo do procvata korupcije na jednoj novoj razini. Kada se nešto okarakterizira pošlašću, jasno je da je riječ o negativnoj pojavi. Naročito kad takva pojava nema granice u svojem širenju, sasvim je jasno da je riječ o nečemu pogubnom za čije su suzbijanje potrebni iscrpni, neprestani i zajednički napori.

Kod kažnjavanja korupcije također postoje smjernice na koji bi se način trebali definirati iznosi pa bi tako kazne morale biti daleko veće od dobivenog mita. Važno je istaknuti paradoks koji se javlja u zemljama koje primjenjuju ovakav princip novčanog kažnjavanja korupcije. Naime, dolazi do pada korupcije, ali se zato iznos mita povećava. Pritom je posebno važno istaknuti i misao koja kaže kako bi sankcije za one koji daju mito trebale biti na razini benefita koji se dobije podmićivanjem, a ne iznosom danog mita. Posebno je važno temeljito obratiti pozornost na prethodni paragraf koji iznosi zanimljive činjenice kao što je spomenuti paradoks kod kažnjavanja korupcije, ali i plaćanje kazni s obzirom na korist od podmićivanja. Kada se bolje razmisli, logično je zaključiti da će netko tko pristaje prihvatiti mito tražiti visoke iznose ako je svjestan da takva radnja nosi sa sobom visoke kazne. To bi značilo da je količina rizika u ovom slučaju proporcionalna s visinom traženog mita; veći rizik, više novca. Zadnja rečenica prethodnog paragrafa također je nešto o čemu je potrebno promišljati i uzeti u obzir kada se govori o korupciji i kažnjavanju. Naime, ako se podsjeti na spomenuti primjer tvrtke *DynCorp*

⁷² PERTIČIĆ, D.: op. cit, p. 54.

koja je donirala za kampanje 1,2 milijuna dolara, a zauzvrat dobila poslove u Iraku i Afganistanu u vrijednosti 50,1 milijuna dolara, sasvim je jasno zašto je bitno uzeti u obzir korist dobivenu podmićivanjem. Ovakva je donacija zapravo mito kojim je kasnija postignuta itekakva korist za kompaniju. Još je šokantnija dobit od čak 500 milijuna dolara koju je ostvarila *Flour Corporation* za poslove u Iraku i Afganistanu nakon što je prethodno donirala 3,6 milijuna dolara za američke političke kampanje.⁷³

Kada se ovo uzme u obzir, sasvim je jasno zašto je bitno uzeti u obzir dobivenu korist pri kažnjavanju aktivne strane u korupciji, naročito kada se shvati kako zapravo „velike kompanije raspolažu dovoljnom količinom *viška* kapitala kojim će kupiti korumpiranog državnog dužnosnika.”⁷⁴

Dakle, kazniti podmićivača isključivo na temelju plaćenog iznosa mita nije nešto što će biti adekvatna kazna s obzirom na to da taj iznos očigledno nije nešto što će se u nekoj značajnijoj mjeri negativno odraziti na njihov daljnji rad.

Međutim, osim zatvorske i novčane kazne, postoje i drugi načini na koje se sudionici korupcije mogu sankcionirati:⁷⁵ uskraćivanje građanskih prava – to se u prvom redu odnosi na ona građanska, a mjera je to koja se poglavito upotrebljava u prilici izborne korupcije; uskraćivanje obavljanja javnih službi ili drugih djelatnosti unutar kojih je počinjeno koruptivno djelo; obavještavanje javnosti putem medija o sudskoj presudi; poništavanje kandidature onog kandidata koji se ogлуši na limit predizbornih troškova, koji prikriva ili ne objelodani svoje imovinsko stanje; isključivanje amnestije.

Na međunarodnom je polju u borbi protiv korupcije kao okidač poslužila afera Lockheed u SAD-u 1977. godine, povodom čega je došlo do izglasavanja Zakona o zabrani korupcijske prakse u inozemstvu za američke građane i javne službenike. Nije dugo trebalo da se pokrenu međunarodne organizacije kao što su OUN, EU, Vijeće Europe, STO/WTO (Svjetska trgovinska organizacija), FMI/IMF (Međunarodni monetarni fond), skupina najrazvijenijih država G8, Svjetska banka, OAS – Organizacija američkih država. Među brojnim međunarodnim konferencijama može se istaknuti ona u organizaciji OAS-a kada se u ožujku

⁷³ PETRIČIĆ, D.: op. cit, p 189.

⁷⁴ Ibid.

⁷⁵ ŠIMAC, N.: op. cit, p 79.

1996. u Caracasu izglasala *Inter-američka konvencija protiv korupcije*, a koju je prihvatila 31 zemlja-članica. Riječ je o prvom međunarodnom ugovoru te vrste u svijetu. OAS je potom inicirala i *Međudržavnu konferenciju za borbu protiv korupcije* održanu 1997. u Peruu na kojoj je sudjelovalo čak 90 zemalja. Izradivši pritom *Plan borbe protiv korupcije*, OAS je stavila naglasak na važnost medijskog pokrivanja antikorupcijske borbe. Osim toga, 2002. godine uvela je praćenje provođenja odrednica Konvencije u praksi. Doprinos borbi protiv korupcije dala je i Organizacija ujedinjenih naroda (OUN) svojom Konvencijom protiv korupcije, što je ujedno njezin najznačajniji dokument na ovom polju. Usvojivši *Program djelovanja protiv korupcije* 1996., Vijeće Europe (VE) uključilo se u obračun s korupcijom, nakon čega je osnovan poznati GRECO – „Skupina država protiv korupcije“. Vijeće je usvojilo i tri dokumenta: *Kaznenu konvenciju o korupciji*, tzv. *Civilnu konvenciju o korupciji* i Preporuku R 10 *O ponašanju javnih službenika* (2000). Tu je i važan korak Komisije Europskih zajednica koja je 1997. uputila *Priopćenje Savjetu ministara i Europskom parlamentu o politici Unije u suzbijanju korupcije*. Riječ je o dokumentu koji obuhvaća brojne mjere kao što su npr.: kriminaliziranje korupcije službenika Unije i zemalja članica, zabrana korištenja mita kao poreznog odbitka, provođenje revizijskih postupaka, izmjene u natječajnim postupcima, transparentno računovodstvo i sl. Razlog zašto je tome tako jest već spomenuta različitost poimanja korupcije i pravnih sustava koja ovisi od države do države. Samim je time otežana i sudska suradnja između zemalja.⁷⁶

Organizacija za međunarodnu suradnju i razvoj (OECD) je u sklopu svojih antikorupcijskih aktivnosti osnovala dvije radne skupine. Također je na sastanku ministara pripremljena konvencija (Convention on Combating Bribery of Foreign Public Officials in International Business Transactions) kojom se sve države članice obvezuju prihvatiti mjere za sprječavanje korupcije. Sama je konvencija dio MAI strategije (Multilateral Agreement on Investment) čija je temeljna postavka omogućiti ravnopravan položaj stranih i domaćih investitora. Kada je riječ o već spomenutoj Svjetskoj banci, Kregar napominje kako i ona može dati svoj doprinos u borbi protiv korupcije.⁷⁷

Dosta je truda učinjeno na međunarodnoj razini kada je riječ o postavljanju okvirnih smjernica za kažnjavanje korupcije kao što su:

⁷⁶ Ibid.

⁷⁷ KREGAR, J.: op.cit., p. 135 - 138

- „porezni zakoni, revizije računa, kažnjavanje podmićivanja u javnom i privatnim sektoru
- međusobna suradnja država u otkrivanju slučajeva korupcije, koja treba biti produbljena i efikasnija
- funkcioniranje globalnog ekonomskog tržišta gdje ne bi bilo mjesta korupciji
- rješavanje problema *off-shore* finansijskih središta i poreznih utočišta (gorući problem istaknut u EU)
- utvrđivanje čvrstih moralnih i etičkih načela koja bi se trebala odnositi na bogate i siromašne.“⁷⁸

Koliko Europska unija smatra važnom borbu protiv korupcije govori i činjenica da je upravo to područje proglasila jednim od osnovnih preduvjeta za sve zemlje kandidate za članstvo u EU. U sklopu toga Komisija svake godine ispituje učinkovitost zemalja kandidatkinja na polju borbe protiv korupcije. Osim toga, 1999. osnovan je i *Europski ured za borbu protiv prevara (OLAF)*. Riječ je o uredu koji okuplja stručnjake raznih područja, a koji su ključni kada je u pitanju prepoznavanje i suzbijanje korupcije. Tako oni uključuju eksperte na području policije, sudstva, financija, carine i dr. te su u uskoj suradnji s istim službama u svakoj pojedinoj zemlji članici EU-a. Sam je rad Ureda neovisan, o čemu dovoljno govori i činjenica da ima ovlast podizanja tužbe protiv Komisije Europskih zajednica ako smatraju da je usvojena kakva mjera koja stavlja u pitanje njegovu neovisnost.⁷⁹

Pokušaji obračuna s korupcijom u Hrvatskoj najvećim su dijelom potaknuti pritiskom Europske unije. Naime, već je 2009. godine u *Progress reportu* Europske komisije izneseno kako je stanje na području korupcije u državi prisutno u mnogim sferama društva, a da istovremeno borba protiv te pošasti nije na zavidnoj razini. Ono što ih je pritom dodatno zabrinulo jest pojava političke korupcije i njezin širok utjecaj. Sve su te konstatacije bile tek uvod u ono što je uslijedilo. Uvidjevši da država ne poduzima konkretne radnje u obračunu s korupcijom, EU se odlučila uhvatiti u koštac s korupcijom u Hrvatskoj preko Europskog antikorupcijskog tijela

⁷⁸ PETRIČIĆ, D.: op. cit., p. 68

⁷⁹ ŠIMAC, N.: op.cit., p. 79

OLAF-a. Kao jedan od povoda je slučaj izgradnje autocesta – pomoću sredstava EU-a sufinancirala se njihova gradnja u Hrvatskoj, pri čemu je uočeno da se cijena radova često povećavala za preko 30% od stvarnog novčanog iznosa. Bitno je istaknuti i kako je EU u procesu borbe protiv korupcije u Hrvatskoj reagirala na sumnjive financijske tokove u projektima koje je ona sufinancirala, dok su ostala područja prepuštena antikorupcijskim tijelima i komisijama unutar države. Pod pritiskom EU-a hrvatska je Vlada tako osnovala Nacionalno vijeće protiv korupcije koje je imalo zadaću:

- „nadzirati i pratiti provedbu Nacionalnog programa suzbijanja korupcije;
- sustavno pratiti podatke o pojavama korupcije koje na njegov zahtjev dostavljaju nadležna tijela;
- analizirati izvješća nadležnih tijela o provedbi Nacionalnog programa i akcijskih planova;
- predlagati mjere za veću efikasnost provedbe Nacionalnog programa;
- poticati i usmjeravati suradnju Hrvatskog sabora i drugih državnih tijela na borbu protiv korupcije i
- podnositi godišnja izvješća Saboru o svom radu.”⁸⁰

Uz to je zadaća Nacionalnog vijeća bila uzeti u obzir mišljenja i stavove koje dobiju, a potom ih usmjeriti nadležnim tijelima. Unatoč svim navedenim ovlastima, u Izvješćima je bilo vidljivo nezadovoljstvo Nacionalnog vijeća po pitanju mnogih točaka. Tako se njihove ovlasti na papiru nisu podudarale s praksom, a jedna od tih je prethodno spomenuta ovlast o razmatranju pritužbi koje upute pravne i fizičke osobe. Prigovori članova Vijeća odnosili su se ponajviše na zaštitu građana koji prijave korupciju. S obzirom na to da su im u borbi protiv korupcije u praksi bile vezane ruke, građane koji bi prijavili korupciju nisu mogli zaštititi, već im je dužnost bila upućivati ih na druge institucije. Pritom nisu bili ni u mogućnosti apelirati da se određeni korupcijski slučajevi stave na dnevni red.⁸¹

⁸⁰ PETRIČIĆ, D.: op. cit. p. 403 - 404

⁸¹ Ibid.

Na kraju je bilo sasvim jasno da je sastav samog Vijeća bio politički obojen na lijevi i desni blok te da nije imao ikakve druge svrhe osim postojanja kao pokriće da se ipak nešto radi na području borbe protiv korupcije.

7. AFERA SOFTVER

Koliko je važna uloga medija u borbi protiv korupcije spomenuto je u jednom od prethodnih poglavlja, pri čemu se neovisnost istaknula kao glavni faktor učinkovitog djelovanja. Upravo se jedan takav primjer očitovao u hrvatskim medijima. Naime, riječ je o otkrivanju afere Softver, za što je zaslužan hrvatski novinski portal Telegram. Primjer je to koji je okosnica ovoga rada, a koji pokazuje da se novinari bore kako bi istina izašla na vidjelo. Tako je 17. srpnja 2019. godine novinar Andrej Dimitrijević objavio tekst u kojemu je otkriveno kako je sredinom lipnja prethodne godine Ministarstvo regionalnog razvoja i EU fondova izdalo natječaj za nabavu sustava koji bi služio za strateško i upravljanje razvojem.⁸²

Nadalje, iz članka se doznaju rezultati natječaja i cijena samoga posla. Ministarstvo je tako u vrijeme mandata ministrice Žalac posao dodijelilo Ampelosu, tvrtki sa samo jednom zaposlenom osobom koja je neposredno prije samoga natječaja bila blokirana na 64 dana.⁸³ Vrijednost tog posla iznosila je 13 milijuna kuna. Međutim, Telegram je daljnjim istraživanjem došao i do stvarnog iznosa izrade sustava, prema kojemu je ona 2,9 milijuna kuna. Kako takvu zadaću ne može izvršiti jedan zaposleni, za posao se angažirala vanjska firma. U ovom je slučaju riječ bila o tvrtki InfoDom koja je bila konkurent na natječaju.⁸⁴ Iako je vlasnik tvrtke Ampelos Marko Jukić za Telegram izjavio kako ima pet zaposlenika, uvidom u poslovne knjige Telegram je opovrgnuo Jukićevu tvrdnju. Naime, pokazalo se kako je prethodne dvije godine imao tek jednog zaposlenika.⁸⁵

Aferu je za N1 televiziju komentirao i informatički stručnjak Marko Rakar. Objasnio je i zašto je manipulacija iznosima česta kada je riječ o informatici: „Neka kutija može koštati 2000 ili tri milijuna kuna i broj ljudi koji znaju razliku je relativno mala. Potom trebamo biti sigurni je

⁸²Dimitrijević, Andrej: **Ekskluziv: Žalac je dala čudan posao od 13 milijuna kuna firmi s jednim zaposlenim, koja je dugo bila u blokadi**, <https://www.telegram.hr/politika-kriminal/ekskluziv-zalac-je-dala-cudan-posao-od-12-milijuna-kuna-firmi-s-jednim-zaposlenim-koja-je-dugo-bila-u-blokadi/> (05.07.2023.)

⁸³ Ibid.

⁸⁴ Valentić, J., Dimitrijević, A.: Novi detalji afere Žalac zvuče sve gore: softver za koji je dala 13 milijuna kuna, zapravo je koštao 2,9 <https://www.telegram.hr/politika-kriminal/novi-detalji-afere-zalac-zvuče-sve-gore-softver-za-koji-je-dala-13-milijuna-kuna-zapravo-je-kostao-29/> (07.07.2023.)

⁸⁵ Ibid.

li kupnja nekog stroja, softvera opravdana u nekoj situaciji. Teško je raditi kvalitetnu javnu nabavu, čak i ako imate najbolju namjeru to raditi.”⁸⁶

Rakar se, između ostaloga, osvrnuo i na odgovornost nadležnih institucija po pitanju Afere kazavši kako je riječ o namještenom natječaju koji će iziskivati goleme troškove, a pritom biti od male ili čak nikakve koristi za društvo.⁸⁷

Telegram je nastavio istraživati i dolaziti do novih saznanja te su tako došli i do povijesti suradnje tvrtke s državom. Pokazalo se kako je tvrtka Ampelos bila registrirana za obavljanje 64 djelatnosti. Rad je već prije uključivao suradnju i poslovanje s državom pa je samo neki od projekata bio „Izrada strategije razvoja općine Fužine”. Suradivalo se i sa Zadarskom, Splitsko-dalmatinskom i Šibensko-kninskom županijom na različitim projektima. Unatoč svemu tome, kako iznosi Telegram, Ampelos je i dalje bio u blokadi krajem 2017. i početkom 2018. godine.
88

Telegram potom otkriva kako iznos od 13 milijuna kuna koje je Ministarstvo uplatilo na račun tvrtke nije dugo tu i ostao. Naime, sljedeći je dan s računa povučen iznos od 10,8 milijuna kuna, a nakon što je porez plaćen, Jukiću je ostalo 9,2 milijuna kuna.⁸⁹

Otkrivši prethodno navedene informacije, Telegram je odlučio o svemu obavijestiti Europski ured za borbu protiv prijevара, o čemu su u jednom od tekstova informirali javnost. Telegram je tako OLAF-u dostavio svu dokumentaciju kojom su raspolagali, a iz samoga se članka doznaje kako je 85 posto iznosa plaćenoga za softver dano iz fondova EU-a.⁹⁰

⁸⁶ Afera Softver: “Bahat i bezobrazan postupak, nije čudo da ima pravosudni epilog”, <https://n1.info.hr/vijesti/afera-softver-bahat-i-bezobrazan-postupak-nije-cudo-da-ima-pravosudni-epilog/> (07.07.2023.)

⁸⁷ Ibid.

⁸⁸ Oglasio se vlasnik tvrtke kojoj je Žalac dala 13 milijuna, kaže da puno ulažu u edukaciju, <https://www.telegram.hr/politika-kriminal/oglasio-se-vlasnik-tvrtke-kojoj-je-zalac-dala-13-milijuna-kaze-da-puno-ulazu-u-edukaciju/> (07.07. 2023.)

⁸⁹ Ibid.

⁹⁰Knežević K.: EU tužiteljica potvrdila: ‘Mi smo pokrenuli slučaj Žalac, a ne Uskok’, <https://www.telegram.hr/politika-kriminal/eu-tuziteljica-potvrdila-otkrice-telegramovog-novinarar-bilo-je-kljucno-za-uhicenje-gabrijele-zalac/> (07.07.2023.)

Zahvaljujući ovome, Europsko je tužiteljstvo 10. studenog 2021. podiglo optužnicu koja je obuhvatila bivšu ministricu Žalac, bivšeg ravnatelja Središnje agencije za financiranje i ugovaranje (SAFU) Tomislava Petrica, kao i Mladena Šimunca i Marka Jukića čije su tvrtke bile uključene u posao izrade softvera. Njih je četvero optuženo za zloupotrebu svojih položaja i ovlasti te za trgovanje utjecajem. Ovom je optužnicom potvrđeno ono što je Telegram otkrio već 2019. Ipak, ova saznanja nisu potaknula USKOK da otvori istragu.⁹¹

Nakon detaljne istrage Europskog ureda za borbu protiv prijevара utvrđene su brojne ključne činjenice i pojedinosti. Pokazalo se kako je sve počelo još 2017. i 2018. godine kada je bivša ministrica Žalac pokrenula postupak javne nabave, pri čemu se pogođovalo Mladenu Šimuncu kako bi posao bio dodijeljen njegovoj tvrtki. Također se iznosi i neosnovano povećanje cijene posla, ali i provođenje pregovaračkog postupka bez da se pritom objavio javni poziv. Između ostalog, navodi se u optužnici, neosnovano se povećala procijenjena vrijednost nabave.⁹²

Osim toga, utvrđen je i ministričin utjecaj na SAFU tako što je, obnašajući dužnost predsjednice Upravnog vijeća agencije, zloupotrijebila svoju poziciju naloživši Petricu da se ne propitkuje ispravnost procedure, na što je on pristao.⁹³

Unatoč neodobranju Državne komisije Žalac je, kako navodi Telegram, nastavila postupkom nabave softvera, a EPPO je istragom utvrdio njegovu stvarnu cijenu, koja je bila oko 360.000 eura, tj. 2.700.000 kuna, kao i tijekom isplaćenog novca. Međutim, iznos od 12.991 000 kuna isplaćen je na račun Jukićeve tvrtke da bi vrlo brzo nakon toga bio prebačen na Šimunčev i Jukićev privatni račun, a u konačnici je preuzet u gotovini sa Šimunčevog privatnog računa.⁹⁴

Osim zanemarivanja odluke Državne komisije, Telegram iznosi kako je bivša ministrica utjecala i u nacrt zakona kako bi pogođovala Šimuncu: „Europski istražitelji (EPPO), kako doznaje Telegram, utvrdili su da je bivša ministrica Gabrijela Žalac intervenirala u nacrt *Zakona*

⁹¹ Pavičić, M.: DORH je istraživao i ove HDZ-ove ministre i zaključio da je sve OK. Koliko im javnost nakon svega vjeruje? <https://www.telegram.hr/politika-kriminal/dorh-je-istrazivao-i-ove-hdz-ove-ministre-i-zakljucio-da-je-sve-ok-koliko-im-javnost-nakon-svega-vjeruje/> (07.07.2023.)

⁹² Ibid.

⁹³ Knežević, A.: Poduzetnici koji su prodali skupi softver Gabrijeli Žalac pušteni su na slobodu <https://www.telegram.hr/politika-kriminal/poduzetnici-koji-su-prodali-skupi-softver-gabrijeli-zalac-pusteni-su-na-slobodu/> (07.07.2023.)

⁹⁴ Knežević, A.: Ključno pitanje afere softver: kod koga je završilo ukradenih 10 milijuna kuna? Istražitelji ih nisu pronašli <https://www.telegram.hr/politika-kriminal/kljucno-pitanje-afere-softver-kod-koga-je-zavrсило-ukradenih-10-milijuna-kuna-istrazitelji-ih-nisu-pronasli/> (09.07.2023.)

o sustavu za strateško planiranje i upravljanje razvojem ne bi li ga prilagodila interesima svog prijatelja Mladena Šimunca.”⁹⁵ Osim toga, Telegram je izvijestio na koji se način prikazala uloga i važnost softvera.

Otkriveno je i na koji su se način uvjeti natječaja prilagodili kako bi tvrtka Ampelos dobila posao koji Telegram detaljno opisuje u svojem tekstu. Naime, prilikom posljednjeg raspisivanja javne nabave specifikacije za informacijski sustav razradile su se u 158 točaka. Specifikacije su bile razrađene na način da odgovaraju softveru Jukićeve tvrtke. Preostalim je ponuditeljima za rok dostavljanja softvera bio 30 dana. Ovime se tako uklonila konkurencija.⁹⁶

EPPO je prema tome utvrdio nezakonitost ministričine i Šimunčeve suradnje jer je Žalac svojim postupcima na sve načine nastojala omogućiti da on ili netko od njemu bliskih poslovnih partnera dobije posao.⁹⁷

U javnost su došle i informacije o tome kako je i Premijeru prije šest godina predstavljen projekt. Naime, softver je 27. travnja 2017. predstavljen premijeru Plenkoviću u premijerovu uredu, a da je tako, potvrdio je sam Šimunac.⁹⁸

Nakon što je tvrtka Ampelos dobila posao, poduzete su određene radnje kako bi se javnost upoznala s tim imenom. Telegram je tako istraživanjem web stranice Ministarstva regionalnog razvoja i EU fondova pronašlo kako je Ministarstvo u Splitu organiziralo konferenciju na kojoj je, uz stručnjake Siemens, Hrvatskog Telekoma i Ericsson Nikole Tesle, sudjelovao i Ampelos. Tom je konferencijom Ampelos prikazan kao jedna od prepoznatih firmi na razini prethodno spomenutih.⁹⁹

⁹⁵ Knežević, A.: Telegram doznaje: Gabrijela Žalac mijenjala je i zakon da bi svom prijatelju mogla dati milijune iz EU <https://www.telegram.hr/politika-kriminal/telegram-doznaje-gabrijela-zalac-mijenjala-je-i-zakon-da-bi-svom-prijatelju-mogla-dati-milijune-iz-eu/> (09.07.2023.)

⁹⁶ Ibid.

⁹⁷ Ibid.

⁹⁸ Knežević, A.: Telegram doznaje: Plenkoviću je osobno prezentiran preplaćeni softver zbog kojeg je kasnije uhićena Žalac <https://www.telegram.hr/politika-kriminal/telegram-doznaje-plenkovicu-je-osobno-prezentiran-preplaceni-softver-zbog-kojeg-je-kasnije-uhicena-zalac/> (09.07.2023.)

⁹⁹ Nema bolje: Žalac je nepoznatu firmu s jednim zaposlenim toliko gurala, da ju je stavila u rang s Ericssonom i Siemensom <https://www.telegram.hr/politika-kriminal/nema-bolje-zalac-je-nepoznatu-firmu-s-jednim-zaposlenim-toliko-gurala-da-ju-je-stavila-u-rang-s-ericssonom-i-siemensom/> (09.07.2023.)

Telegramovim otkrićima tu nije bio kraj pa je tako 3. prosinca objavljen tekst u kojem dolaze do novog saznanja. Naime, pokazalo se kako je USKOK provodio izvide krajem 2019. i početkom 2020. godine kojima je utvrđena stvarna vrijednost softvera. Unatoč saznanjima odlučeno je kako se procesuiranje bivše ministrice Žalac ipak neće provesti.¹⁰⁰

Iako je DORH opovrgnuo ovakvu mogućnost, pojavile su se i dodatne informacije do kojih je još jednom došao Telegram. Uhićenjem ministrice Žalac Telegramu se javio zaposlenik SAFU-a koji je kazao kako je i sam krajem 2019. godine na USKOK-ov poziv došao na ispitivanje na kojemu se informirao o nezakonitim radnjama prilikom nabavljanja softvera. Međutim, ni nakon tog se iskaza ništa nije pokrenulo.¹⁰¹ Pokazalo se da je i glavna državna odvjetnica Hrvoj-Šipek bila upućena u nezakonitosti. Ona je, pak, u više prilika javno tvrdila kako nije bila upućena.¹⁰²

Naime, Hrvoj-Šipek u Saboru je tvrdila kako su vještačenja u USKOK-u bila zaključena kada je ona došla na poziciju. Ipak, tome nije bilo tako – pokazalo se kako je po dobivanju funkcije dobila detaljan uvid o aferi Softver, što je potvrdio i DORH-ov službeni nadzor. Prema njemu je Hrvoj-Šipek bila detaljno informirana o svemu.¹⁰³ Cijeli slučaj do danas čeka svoj pravni epilog, a o svakom novom saznanju mediji obavještavaju javnost.

¹⁰⁰ Knežević, A.: Otkrivamo finalni dokaz: Uskok još lani dobio vještačenje i vidio da je Žalac preplatila softver za 10 milijuna kuna. I nisu je hapsili <https://www.telegram.hr/politika-kriminal/otkrivamo-finalni-dokaz-uskok-jos-lani-dobio-vjestacenje-i-vidio-da-je-zalac-preplatila-softver-za-10-milijuna-kuna-i-nisu-je-hapsili/> (09.07.2023.)

¹⁰¹ Ibid.

¹⁰² Ibid.

¹⁰³ Ibid.

8. KVANTITATIVNA I KVALITATIVNA ANALIZA ČLANAKA

8.1. Kvantitativna analiza

Istraživačko razdoblje obuhvaća članke objavljene od 10. studenoga 2021., ujedno dana kada je i uhićena bivša ministrica Žalac, pa sve do 6. prosinca 2022. godine. Medijske se članke objavljene unutar navedenog vremenskog perioda analizira kvantitativnom i kvalitativnom analizom sadržaja. Tako će se za svaki od prethodno navedenih portala ispitati sljedeće matrice:

- a) matrica novinskog članka
- b) matrica novinskog naslova

Cilj je da se ispitivanjem spomenutih matrica dobije odgovor na istraživačka pitanja, čime će se moći oblikovati slika o tome kolika je važnost medija kada je u pitanju obavještanje o korupciji. Dobit će se i jednako važan uvid u temeljitost, tj. dubinu novinarskog istraživanja o aferi Softver.

Matrica novinskog članka obuhvaća dvije varijable:

- a) članci koji izravno ili neizravno upućuju na temu afere Sofver
- b) novinski žanr članka

Pri klasificiranju novinskih članaka na temelju prve navedene varijable, članci koji izravno upućuju na temu afere Softver su oni čija je okosnica sama Afera. Oni, pak, u kojima je Afera iznesena kao popratna stavka klasificirani su pod neizravno upućivanje na aferu Softver.

Prilikom određivanja varijable novinskog žanra istraživani su se članci razvrstali na temelju toga spadaju li u informativni ili komentatorsko-analitički članak.

Vasilj, Mabić i Begić iznose podjelu novinarskih žanrova te ističu osnovnu karakteristiku informativnog žanra: „Klasifikacija novinarskih žanrova ponudila je odgovor u vidu informativne i komentatorsko-analitičke žanrovske skupine. Teoretičari i praktičari postigli su konsenzusan stav da se kod informativnih žanrova ne bi trebali iznositi stavovi nego isključivo činjenice.”¹⁰⁴

Ovakva je podjela procijenjena najprihvatljivijom s obzirom na to da se, kada su u pitanju portali, uočava brisanje jasnih granica i karakteristika novinskih žanrova prisutnih u

¹⁰⁴ Vasilj, M., Mabić, M., i Begić, M.: **Frekventnost iznošenja komentara u informativnim žanrovima – Bosanskohercegovačke i hrvatske dnevne novine**, *Hum*, Vol. 12, 2017, br. 17. - 18., p. 145. <https://hrcak.srce.hr/200587> (10.06.2023.)

tradicionalnom novinskom tisku. Stoga se klasifikacija novinskih žanrova, prilikom istraživanja članaka na novinskim portalima, najviše očituje u odabranoj podjeli na informativne i komentatorsko-analitičke. Pritom su komentatorsko-analitičkim člancima procijenjeni oni koji su, osim iznošenja osobnih stavova, sadržavali karakteristike u vidu povezivanja s drugim slučajevima korupcije. Također su pod navedenu skupinu ubrojani i oni tekstovi u kojima su iznesene činjenice rezultat novinarskog istraživanja redakcije portala.

Matrica novinskog naslova sadrži dvije varijable:

- a) varijabla senzacionalizma
- b) podjela senzacionalističkih naslova u kategorije

Kada je riječ o opremi teksta na novinskim portalima, postoje određeni faktori koji određuju kako će oprema izgledati, a koje iznosi Bertek: „Na internetu se većim dijelom broje klikovi koji su bitan element procjene važnosti nekog teksta pa se urednici portala tome često prilagođuju i u opremi teksta izostavljaju ključnu informaciju kako bi čitatelji morali kliknuti na njega i sami je pronaći.”¹⁰⁵

Od ključne su važnosti naslovi članaka pa tako autor u svojem radu ističe koja je njihova zadaća: „Njihova je uloga takva da vrlo često samo o njima ovisi hoće li se novine pročitati. Zato se i opremaju tako da privuku čitatelje: posebnim pismom, na posebnu (udarnu) mjestu, s ključnim riječima (napisa), s riječima ekspresivna značenja, s karakterističnim rečeničnim i interpunkcijskim znakovima itd.”¹⁰⁶

Objašnjava također što točno obuhvaćaju naslovi, tj. koje su njihove karakteristike: „Oni uključuju nedostatak prijedloga, priloga, zamjenica i veznika, češće korištenje imenica s pripadajućim pridjevima, manjak aktivnih glagola, upotrebu sadašnjeg vremena kako bi se kod čitatelja povećao osjećaj istodobnosti, znatnu upotrebu načinskih priloga, intertekstualne reference, pseudocitate i aluzije te upotrebu emocionalnih izraza za koje se pretpostavlja da će izazvati reakciju čitatelja.”¹⁰⁷

¹⁰⁵ Bertek, D.: **Uloga naslova u tiskovinama i digitalnim medijima na primjeru Jutarnjeg list**, 2017, Diplomski rad, Sveučilište u Zagrebu, Fakultet političkih znanosti, 25.07.2023., <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:114:360213>

¹⁰⁶ Ibid.

¹⁰⁷ Ibid.

Tako se u sklopu ispitivanja matrice naslova ispituje najprije varijabla elemenata senzacionalizma, a potom se razvrstavaju senzacionalistički naslovi u pet kategorija: razotkrivajući, spekulativni, generalizirajući, upozoravajući. Posljednja, peta skupina u koju spadaju senzacionalistički naslovi koji ne pripadaju ni jednoj od prethodno navedenih kategorija. Ovakav je pristup odabran na temelju provedene metode istraživanja koje je sa svojim studentima radila poljska teoretičarka novina i online medija Katarzyna Molek-Kozakowska. Najprije su određeni kriteriji na temelju kojih će se procijeniti je li pojedini naslov senzacionalistički ili nije. Pritom se također vodilo rezultatima dobivenim provedenim radom teoretičarke Molek-Kozakowske.¹⁰⁸

Za potrebe razumijevanja kategorizacije naslova koji sadrže element senzacionalizma bitno je objasniti karakteristike pojedine kategorije:

- „razotkrivajuće, koji najavljuju kriminal, gubitak novca ili neko neprimjereno ponašanje pojedinca;
- spekulativne, koji pretpostavljaju ishode i posljedice;
- generalizirajuće, u kojima se uočava trend od pojedinačnog incidenta ili se pojedinačni stav poistovjećuje s cijelom skupinom ljudi;
- upozoravajuće, kojima je glavna odlika širenje panike među čitateljima; naslove koji preuveličavaju, odnosno najavljuju zapanjujuće činjenice i slave herojstvo individualaca.”¹⁰⁹

8.1.1. Analiza novinskog članka

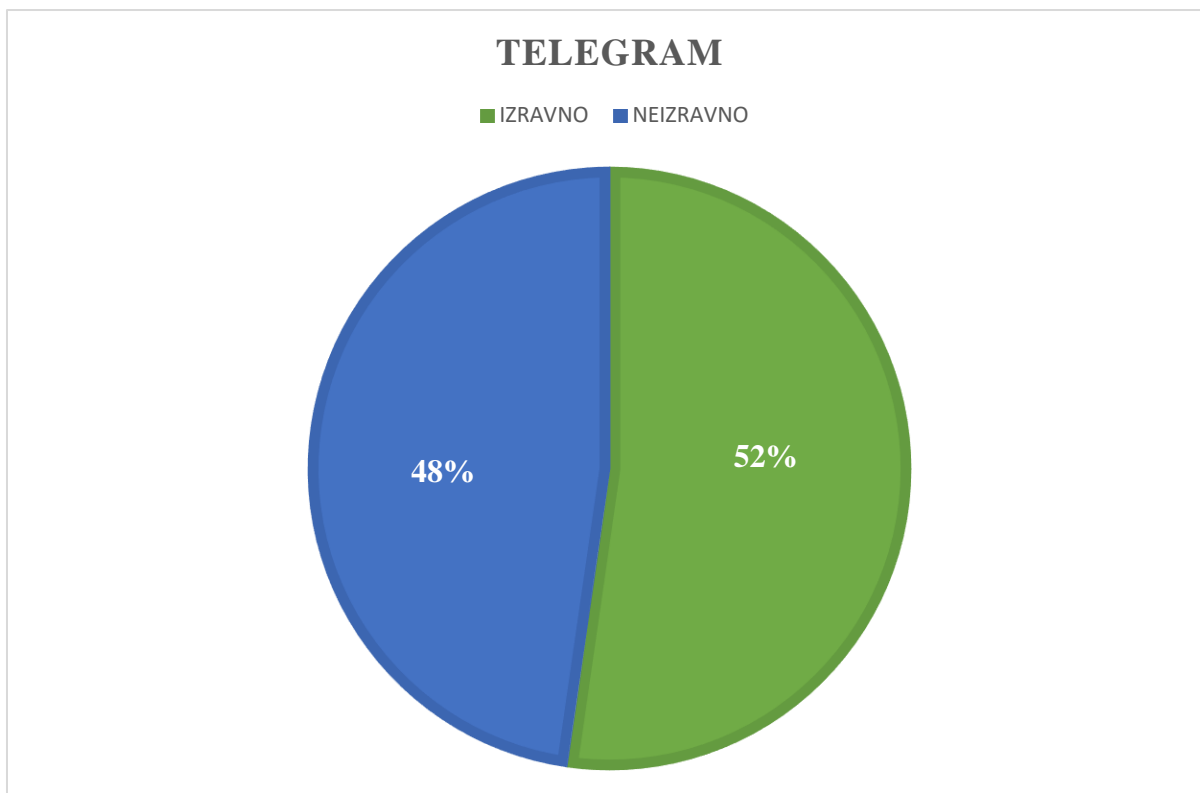
Članci koji izravno ili neizravno upućuju na aferu Softver

Ispitivanjem ove varijable na primjeru Telegrama utvrđeno je da 23 članka izravno upućuju, dok 21 članak neizravno upućuje na aferu Softver. To bi značilo da malo više od pola, točnije 52% tekstova upućuje na samu Aferu izravno, a 48% neizravno.

Grafikon 1. Izravni/neizravni članci na Telegramu

¹⁰⁸ Ibid.

¹⁰⁹ Ibid.

Izvor: obrada autora

Čitajući tekstove, kod neizravnih se članaka primjećuje kako se tematika afere Softver uspoređuje s drugim aferama koje su svojedobno bile pod povećalom javnosti. Također se povezuje položaj i uloga nadležnih institucija kao što su DORH i USKOK, točnije može se primijetiti kako novinari Telegrama nisu ostali isključivo na tematici same Afere, već su tematizirali i odgovornost čelnih ljudi.

„Čelnik HDZ-ova Kluba saborskih zastupnika Branko Bačić dao je izjavu medijima nakon što je Sabor dao potporu izvješću DORH-a za 2020. godinu, a i glavnoj državnoj odvjetnici Zlati Hrvoj Šipek. Poručio je kako HDZ i vladajuća većina daju punu potporu radu DORH-a i glavne državne odvjetnice, ističući da ne žele zbog „jedne nespretno izjave generalizirati rad DORH-a.“¹¹⁰

Prethodno navedeni isječak teksta s Telegramova portala prikazan je kao neizravno upućivanje na temu Softvera. Naime, kao što se može vidjeti, tematika samog teksta odnosi se na davanje

¹¹⁰ Knežević, K.: Bačić, ozbiljno, o Dorhu: 'To je samo bila nespretna komunikacija. Trebaju biti dostupni medijima kao ja' <https://www.telegram.hr/politika-kriminal/bacic-ozbiljno-o-dorhu-to-je-samo-bila-nespretna-komunikacija-trebaju-biti-dostupni-medijima-kao-ja/> (10.07.2023.)

potpore državnoj odvjetnici Hrvoj-Šipek koja se zbog cijelog slučaja našla pod svjetlom javnosti. Naime, kao što je navedeno u radu u sklopu poglavlja *Afera Softver*, pokazalo se da USKOK nije pronašao temelj za pokretanje istrage na osnovu informacija i dokaza koje su imali. U nastavku članka povezuje se tema s aferom Softver.

Osim toga, slučaj Softver proširio se i na propitkivanje odgovornosti HDZ-a, točnije premijera Andreja Plenkovića. Tako se u jednom od tekstova može pročitati komentar saborske zastupnice iz redova SDP-a Mirele Ahmetović koja daje svoje mišljenje o premijeru: „(...) Nije to priča o Zlati Hrvoj-Šipek već je tema Andrej Plenković jer se uklopio u koruptivni model upravljanja HDZ-a. On se ne bavi korupcijom osobno, kao što je to činio Ivo Sanader, već Plenković postavlja ministre koji će to obaviti zbog njega. Zato je i postavio Hrvoj-Šipek, ona je njegov osobni odabir valjda kako bi se dogovorio s njom gdje je granica koju smije prijeći”, kazala je Ahmetović, te dodala kako je Hrvoj Šipek zataškala korupciju Plenkovićeve miljenice Gabrijele Žalac.”¹¹¹

U tekstovima koji se u ovom radu daju kao primjer neizravnog pisanja o aferi Softver je i onaj ekonomskog novinara i analitičara Marka Repečkog koji u svojoj autorskoj kolumni iznosi afere ministara iz HDZ-a među kojima je i ona Gabrijele Žalac: „Kako se krade novac iz EU fondova možemo vidjeti iz slučajeva u kojima su osumnjičeni bivši ministri. Jedan od modela jest napuhavanje troškova kod nabave roba ili usluga. Gabrijele Žalac tako je osumnjičena da je za oko 10 milijuna kuna preplatila softver koji je bio sufinanciran iz EU fondova. Znači, ako se radi o državi, raspiše se natječaj i odabere se (unaprijed poznati) dobavljač, kojem se roba ili usluge umjesto 2 milijuna kuna, plate 12 milijuna. Razliku sprema u džep.”¹¹²

Kao primjer izravnog prikazivanja afere Softver može se prikazati i isječak članka novinara Andreja Dimitrijevića: „Sredinom srpnja 2019. godine Telegramov novinar Andrej Dimitrijević otkrio je kako je tadašnja ministrica EU fondova, Gabrijele Žalac, posao izrade softvera od 13 milijuna kuna dala tvrtki s jednim zaposlenim, koja je pritom dugo bila u blokadi.

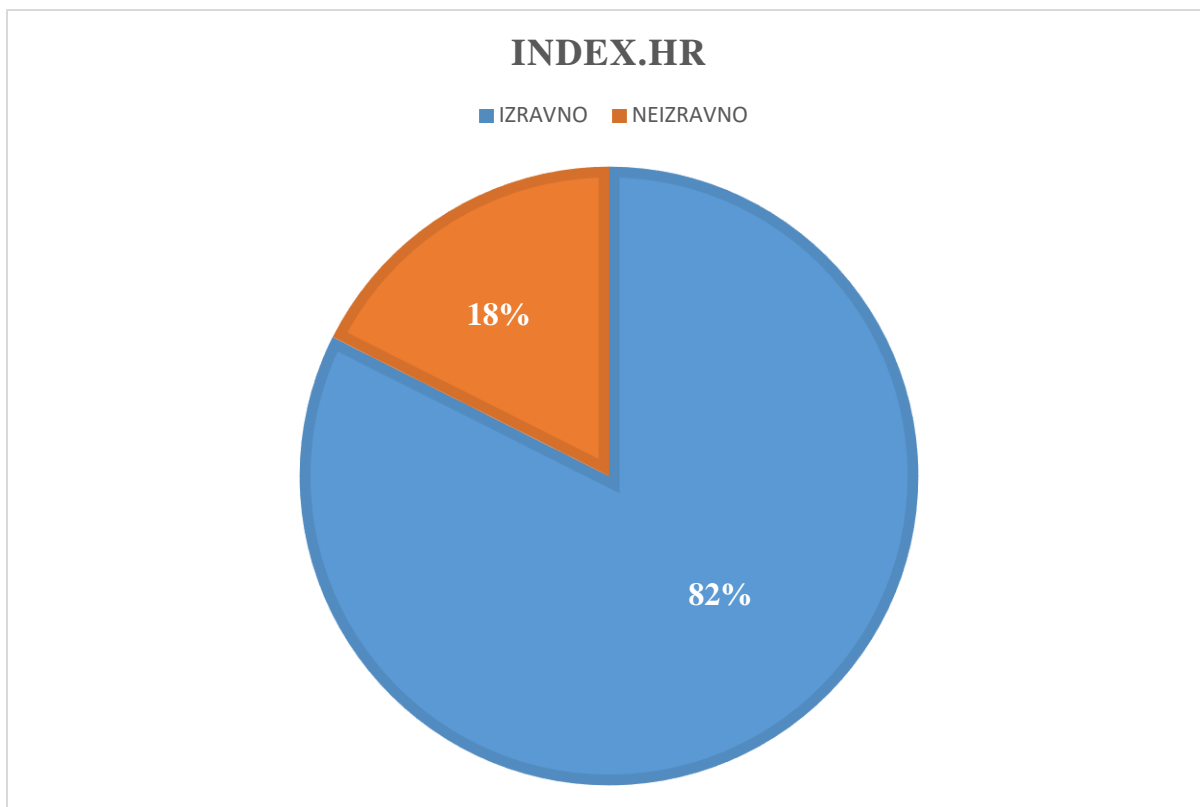
¹¹¹Grund, Z.: Ahmetović: 'Plenković se ne bavi korupcijom osobno kao Sanader, on postavlja ministre da to rade' <https://www.telegram.hr/politika-kriminal/ahmetovic-plenkovic-se-ne-bavi-korupcijom-osobno-kao-sanader-on-postavlja-ministre-da-to-rade/> (10.07.2023.)

¹¹²Repecki, M.:Kako ljudi s 'imenom i prezimenom', koji su sasvim slučajno i članovi HDZ-a, dobivaju novu priliku za pljačku <https://www.telegram.hr/politika-kriminal/hrvatskoj-stize-jos-9-milijardi-eura-ljudi-s-imenom-i-prezimenom-koji-su-slucajno-i-clanovi-hdz-a-imaju-novu-priliku-za-pljacku/> (10.07.2023.)

Dan kasnije objavili smo još važniji tekst: Telegramov reporterski tim otkriva da je softver, koji je ministarstvo platilo 13 milijuna kuna, zapravo koštao 2,9 milijuna. Tu činjenicu nepobitno smo dokazali analizirajući poslovne knjige Ampelosa, tvrtke s kojom je Žalac ušla u taj čudan posao.”¹¹³

Grafikon 2. Izravni/neizravni članci na Index.hr-u

¹¹³ Dimitrijević, A.: Kako je Telegram razotkrio prevaru sa softverom zbog koje je danas uhićena Žalac <https://www.telegram.hr/politika-kriminal/kako-je-telegram-razotkrio-prevaru-sa-softverom-zbog-koje-je-danas-uhicena-zalac/> (10.07. 2023.)

Izvor: obrada autora

Na primjeru portala *Index.hr-a* od 17 članaka njih 15 izravno govori o Aferi, dok ju dva neizravno spominju. Iz prikazanog grafa taj se omjer može vidjeti u postotcima pa tako 82% nose članci koji se izravno odnose na temu Afere, a 18% oni koji je prikazuju neizravno. Prvi primjer izravan je prikaz pisanja o Aferi, a izvještava o uhićenju ministrice i četvero osumnjičenih.

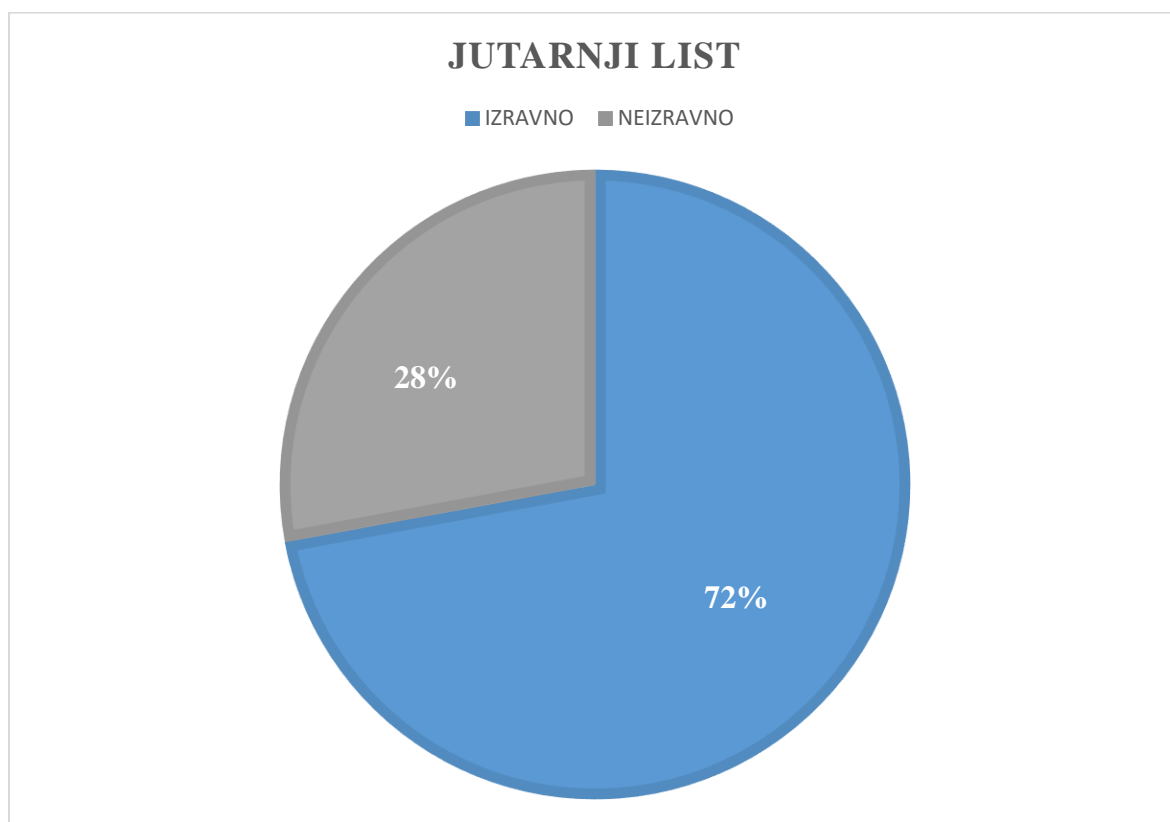
„Bivša HDZ-ova ministrica i sadašnja članica predsjedništva HDZ-a Gabrijela Žalac prenoćila je u policijskom pritvoru nakon ispitivanja u Uredu europskog javnog tužitelja koji treba odlučiti hoće li protiv četvero osumnjičenih zbog malverzacije novcem iz EU fondova zatražiti istražni zatvor. Uz bivšu ministricu regionalnog razvoja i EU fondova uhićeni su ravnatelj Središnje agencije za financiranje i ugovaranje programa i projekata Europske unije (SAFU) Tomislav Petric te poduzetnici Marko Jukić i Mladen Šimunac, vlasnici tvrtki Ampelos i Micro projekt, kojima je 2018. na temelju natječaja dodijeljen posao izrade softvera vrijedan 16.2 milijuna kuna, doznaje Hina iz izvora bliskih istrazi. Četvero osumnjičenih bi danas trebalo biti izvedeno pred suca istrage zagrebačkog Županijskog suda jer će EPPO najvjerojatnije tražiti da ih se pritvori kako ne bi ometali istragu.”¹¹⁴

¹¹⁴ Žalac, članica predsjedništva HDZ-a, prenoćila u pritvoru. Danas ide na sud, <https://www.index.hr/vijesti/clanak/zalac-clanica-predsjednistva-hdza-prenocila-u-pritvoru-danas-ide-na-sud/2317442.aspx> (10.07.2023.)

Kao primjer u kojem afera Softver nije glavna tema članka, tj. tekst u kojemu joj se pristupa na neizravan način, može se prikazati isječak članka u kojemu Rakar komentira malverzacije unutar državnog i proračuna Europske unije.

Informatički stručnjak Marko Rakar gostovao je u Novom danu N1 Televizije i komentirao, među ostalim, aferu Softver. Rakar kaže da slučaj bivše ministrice Gabrijele Žalac i afera oko nabave softvera ne pokazuju ništa što nismo očekivali. „Novac se krade. Kao što se krao iz državnog proračuna, na isti se način krade i iz europskog proračuna i sada je to napokon izašlo na vidjelo. Mi smo tek završili inicijalno razdoblje nakon ulaska u Europsku uniju i sad je realno očekivati takve istrage, kao i naknade štete iz hrvatskog proračuna u proračun Europske unije”, rekao je Rakar. Istaknuo je da je apsolutno svaki projekt napravljen europskim novcem potencijalni predmet istrage europskog tužitelja.”¹¹⁵

Grafikon 3. Izravni/neizravni članci u Jutarnjem listu

¹¹⁵ Ibid.

Izvor: obrada autora

Od ukupno 43 teksta Jutarnjeg lista koji u ispitivanom vremenskom periodu spominju aferu Softver, 31 članak se izravno, a njih se 12 neizravno odnosi na samu Aferu. Kao što se može iščitati iz grafa, odnos je 72% naspram 28%.

„Po nalogu novoosnovanog Ureda europskog javnog tužitelja (EPPO) policija je jutros uhitila bivšu ministricu regionalnog razvoja i fondova EU Gabrijelu Žalac te još tri osobe. Policijski službenici Policijskog nacionalnog ureda za suzbijanje korupcije i organiziranog kriminaliteta (PNUSKOK) u koordinaciji s Uredom europskog javnog tužitelja u Republici Hrvatskoj tijekom dana provode finalizaciju kriminalističkog istraživanja zbog sumnje u počinjenje kaznenih djela iz domene gospodarskog kriminaliteta, javili su iz policije. Točno u 12.52 sati Gabrijela Žalac u pratnji istražitelja je izašla iz svoje obiteljske kuće i sjela u civilno policijsko vozilo te je odvezena na saslušanje u prostorije policije.”¹¹⁶

Članak koji izravno govori o temi afere Softver je i onaj koji iznosi izjavu koju je ministrica kazala istražiteljima. Ovdje je također iznesen dio teksta kako bi poslužio kao primjer.

„Svoj posao sam obavljala u skladu sa zakonom te programom Vlade. Sve što mi se stavlja na teret je netočno. Sve službe u ministarstvu su bile upoznate sa svime što se radilo. Ja nisam utvrđivala cijenu niti za jednu nabavu. To je radila resorna uprava u suradnji s glavnim tajništvom. Plan nabave se mijenjao sukladno potrebama tijekom procesa nabave, a sve su radile službe u Ministarstvu koje su sve potpisivale. Svi su znali što je plan Vlade i što treba ispuniti. Glede konkretne nabavke softvera sve je sigurno odrađeno po zakonu, i ja nisam utjecala na Petrica ni SAFU kako se tvrdi. Program SPUR je odličan program, ali ga moji nasljednici u Ministarstvu više nisu koristili. Bilo je priča i o drugim programima kao npr. o e-fondovima i slično. Obrana je ovo koju je, ukratko, bivša ministrica Ministarstva europskih fondova i regionalnoga razvoja Gabrijela Žalac iznijela pred istražiteljima Ureda europskog

¹¹⁶ Kako je pala Žalac: USKOK je već odustao od slučaja, ali onda se u akciju uključio OLAF, <https://www.jutarnji.hr/vijesti/crna-kronika/kako-je-pala-zalac-uskok-je-vec-odustao-od-slucaja-ali-onda-se-u-akciju-ukljucio-olaf-15118731> (10.07.2023.)

javnog tužitelja (EPPO) jučer navečer, a nakon što ju je policija deset sati ranije uhitila po nalogu EPPO-a zbog optužbi za namještanje posla nabavke softvera SPUR.”¹¹⁷

Primjer u kojemu Jutarnji list neizravno govori o aferi Softver jasno prikazuje kako jedan takav tekst izgleda, a za te je potrebe ovdje također naveden isječak teksta. Naime, kao što se može uočiti, uz temu afere Softver iznosi se i afera Agrokor. Ono što se ispituje u oba slučaja su uloge USKOK-a i DORH-a.

„Ovo su tri ključna pitanja o aferi Softver i predmetu Agrokor u svjetlu najnovijeg razvoja situacije.

1. Je li slučaj Agrokor propao i prije negoli je sud došao u priliku potvrditi optužnicu?

Nije. Glavna državna odvjetnica Zlata Hrvoj-Šipek nije dala uvjerljive odgovore na sva pitanja vezana uz slučaj Agrokor, ali ipak nije sve onako crno kao što tvrde branitelji osumnjičenika u aferi vezanoj uz funkcioniranje i slom poslovnog carstva Ivica Todorica. (...)

2. Koja je uloga USKOK-a u slučaju softver, odnosno muljažama bivše ministrice europskih fondova i članice Predsjedništva HDZ-a Gabrijele Žalac? Je li USKOK otkrivao ili prikrivao kriminal?

Na to pitanje odgovora nema. Ravnateljica USKOK-a Vanja Marušić priznala je da je DORH pogriješio što predmet nije dostavio Uredu europskog tužitelja, ali ona, kao ni njezina šefica Zlata Hrvoj-Šipek nisu objasnile zašto ga nisu dostavile.”¹¹⁸

Još jedan primjer je i članak koji iznosi stav saborske zastupnice Ivane Kekin, a koji tematizira afere HDZ-ovih ministara nastale tijekom njihova mandata. „Razina Plenkovićeve nervoze daje

¹¹⁷ Doznali smo što je Žalac rekla istražiteljima, EPPO u spis priložio i jednu zanimljivu fotku, <https://www.jutarnji.hr/vijesti/hrvatska/doznali-smo-sto-je-zalac-rekla-istraziteljima-epo-u-spis-prilozio-i-jednu-zanimljivu-fotku-15119702>

(10.07.2023.)

¹¹⁸ Toma, I.: Je li slučaj Agrokor propao i što je Uskok radio u aferi softver: otkrivao ili prikrivao kriminal? <https://www.jutarnji.hr/vijesti/hrvatska/je-li-slucaj-agrokor-propao-i-sto-je-uskok-radio-u-aferi-softver-otkrivao-ili-prikrivao-kriminal-15122276> (10.07.2023.)

naslutiti da ga je afera gospođe Žalac izuzetno pogodila, smatra, rekavši da se premijer treba osjećati ugroženo jer ovo je kriza vlasti.”¹¹⁹

Novinski žanr

Ispitivanjem ove varijable cilj je utvrditi koji je od dvaju novinskih žanrova zatupljeniji, u kojoj mjeri i, konačno, što se na temelju dobivenih rezultata može iščitati. Tako su najprije na primjeru Telegrama u prethodno navedenom vremenskom periodu pobrojana ukupno 44 članka. Od toga je osam članaka informativnog žanra, dok 36 članaka pripada kategoriji analitičkog žanra. Ako se navedena brojka izrazi u postocima, dolazi se do rezultata od 81%, čime se može zaključiti da prevladava analitički žanr.

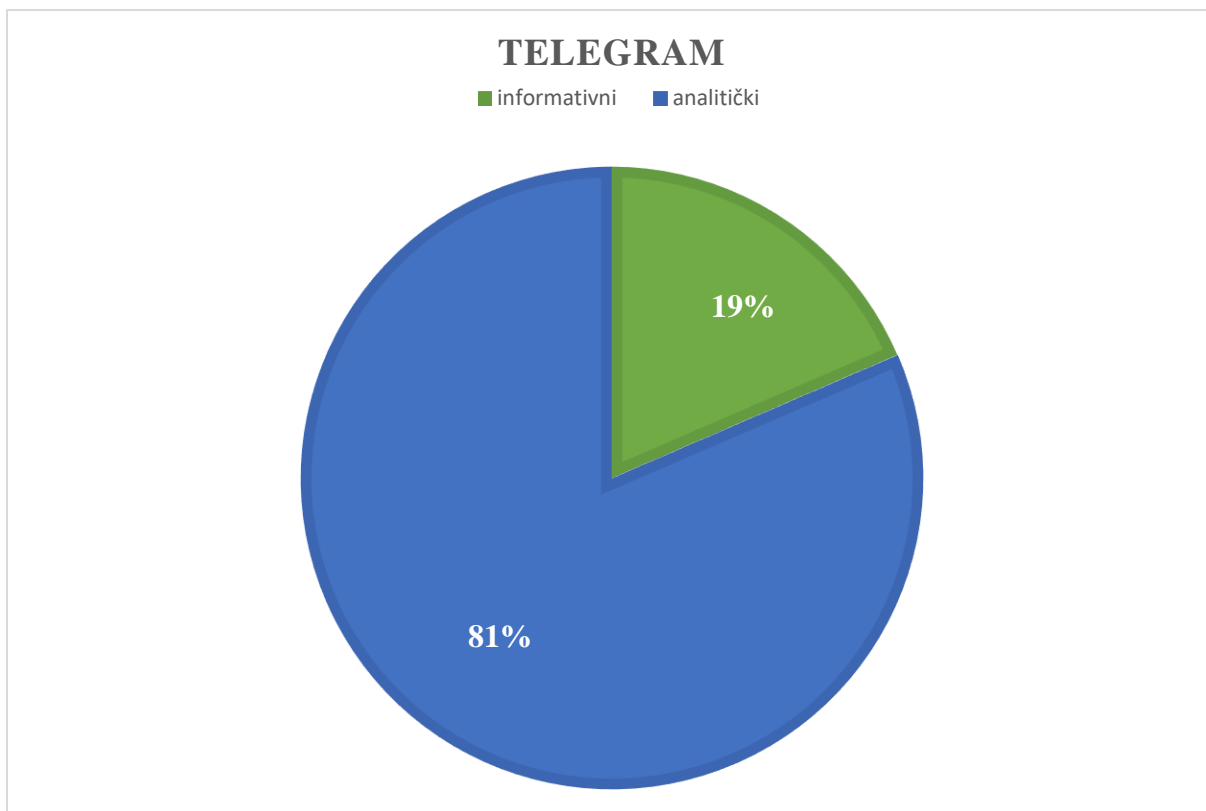
Tablica 1. Novinski žanr: Telegram

NOVINSKI ŽANR	BROJ ČLANAKA
INFORMATIVNI	8
KOMENTATORSKO-ANALITIČKI	36
UKUPNO	44

Izvor: obrada autora

Grafikon 4. Novinski žanr: Telegram

¹¹⁹ Ivana Kekin: ‘Premijer Plenković treba se osjećati ugroženo jer ovo je kriza vlasti’ <https://www.jutarnji.hr/vijesti/hrvatska/ivana-kekin-premijer-plenkovic-treba-se-osjecati-ugrozeno-fer-ovo-je-kriza-vlasti-15120648> (10.07.2023.)

Izvor: obrada autora

Na prvoj se fotografiji može vidjeti primjer informativnog članka u kojemu su dobivene ključne informacije o uhićenju bivše ministrice i drugih osumnjičenika.

Slika 1. Informativni žanr – Telegram

Izvor: [Uhićena Gabriijela Žalac | Telegram.hr](https://www.telegram.hr/news/2021/11/10/uhi-cena-gabriijela-zalac)

Druga i treća fotografija prikazane su kao primjer komentatorsko-analitičkog žanra. Pritom je bitno naglasiti da je na drugoj fotografiji riječ o komentaru, dok je treći tekst analitički članak. Iako su uvršteni pod isti komentatorsko-analitički žanr, jasno se uočava razlika između ovih dvaju navedenih tekstova.

„Komentar je novinarski oblik u kojem novinar jasno izražava svoje mišljenje te komentira neki događaj, pojavu, osobu (...) Komentari moraju biti jasno naznačeni kao takvi jer inače bilo kakvo subjektivno mišljenje novinara nije poželjno.”¹²⁰

Na početku samoga teksta koji se nalazi na drugoj fotografiji može se jasno vidjeti oznaka da je riječ o komentaru. Čak se i sam naslov teksta izdvaja fontom i poravnanjem u odnosu na druge tekstove informativnog i analitičkog karaktera, no o tome će se više pisati u narednom poglavlju. Kada je riječ o tekstu prikazanom na trećoj fotografiji, vidljivo je da su dane informacije velikim dijelom rezultat novinarskog istraživanja i analize, čime tekst ne ostaje u granicama čistih informacija, već proširuje sliku o aferi dodatnim saznanjima. Pritom se može zaključiti da je Telegram, kao portal koji je otkrio aferu Softver, nastavio istraživati i ispitivati nejasnoće, što dodatno objašnjava dobivene rezultate.

Slika 2. Komentatorsko-analitički žanr – Telegram

Izvor: [Gabrijela Žalac, narod vragova i cesta Hrvatske demokratske zajednice | Telegram.hr](https://www.telegram.hr/gabrijela-zalac-narod-vragova-i-cesta-hrvatske-demokratske-zajednice)

Slika 3. Komentatorsko-analitički žanr – Telegram

¹²⁰ <https://www.medijiskapismenost.hr/novinarske-vrste-i-oblici-vijest-izvjestaj-reportaza-intervju-i-komentar/> (posjećeno: 10.07.2023.)

Izvor: [Otkrivamo finalni dokaz: Uskok još lani dobio vještačenje i vidio da je Žalac preplatila softver za 10 milijuna kuna. I nisu je hapsili | Telegram.hr](#)

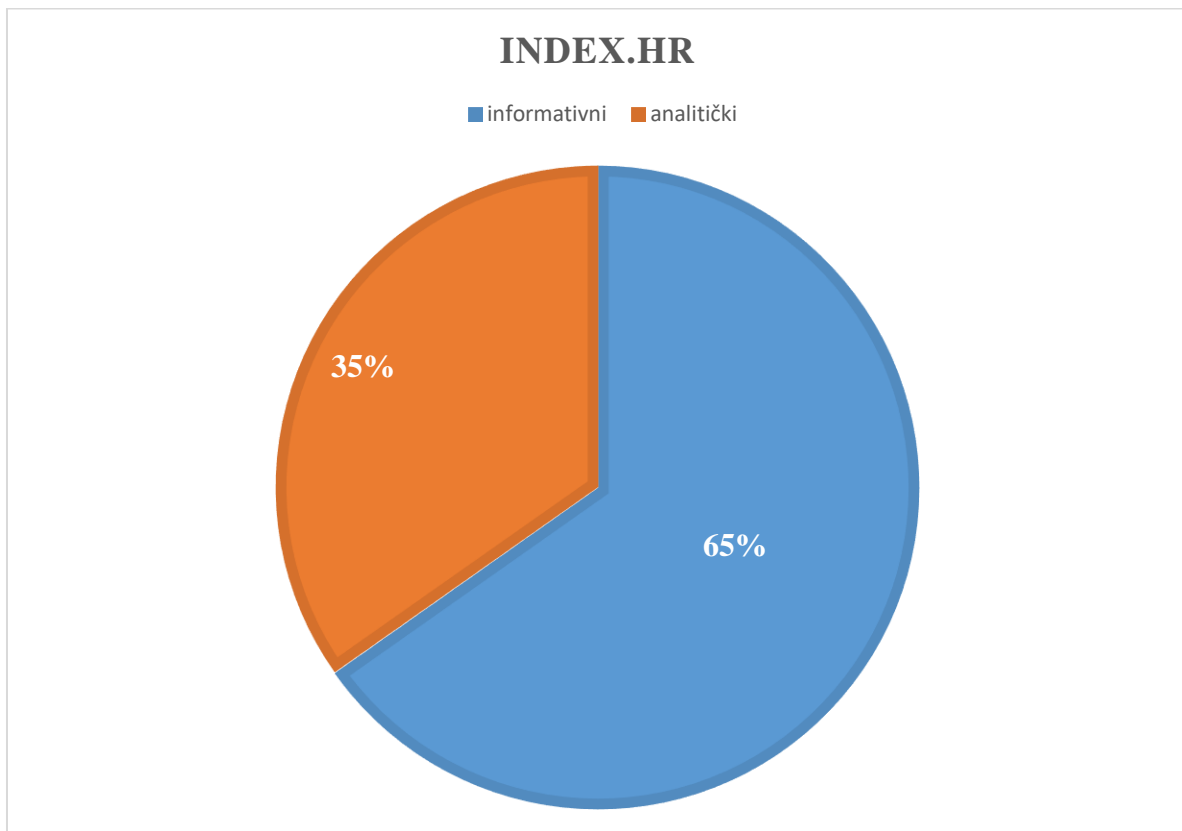
Analizom varijable novinskog žanra na primjeru *Index.hr-a* prebrojano je ukupno 17 članaka u periodu od 10. studenog 2021. do 6. prosinca 2022 godine. Od ukupnog broja šest članaka pripada informativnom, a 11 komentatorsko-analitičkom žanru. Kada se brojke izraze u postotcima, 35% tekstova je informativnog, a 65% komentatorsko-analitičkog žanra.

Tablica 2. Novinski žanr: Index.hr

NOVINSKI ŽANR	BROJ ČLANAKA
INFORMATIVNI	6
KOMENTATORSKO-ANALITIČKI	11
UKUPNO	17

Izvor: obrada autora

Grafikon 5. Novinski žanr: Index.hr

Izvor: obrada autora

Na primjeru fotografija može se uočiti razlika u žanrovima pa se tako u prvoj nalaze isključivo informacije, dok se na drugoj može iščitati kako su, osim iznesenih činjenica, novinari *Indexa* odlučili osobno dodatno istražiti slučaj posjetivši sjedište tvrtke upletene u Aferu. Ipak, ako se uspoređi s Telegramovim tekstovima, uočava se značajna razlika u ukupnom broju članaka koji se odnose na aferu Softver, pri čemu se vidi kako je Telegramovo informiranje o temi bilo opsežnije.

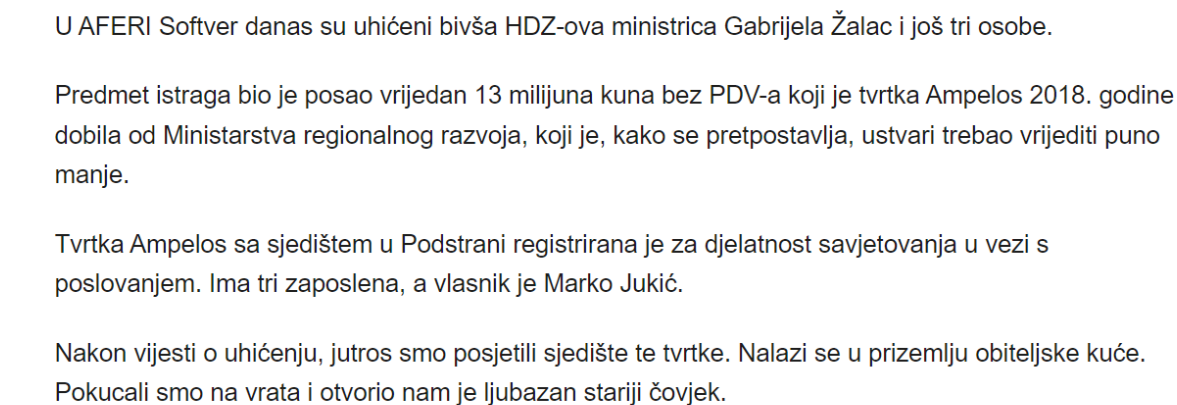
Slika 4. Informativni žanr – Index.hr

The screenshot shows the top navigation bar of the Index.hr website with the logo and menu items: NASLOVNICA, VIJESTI, SPORT, MAGAZIN, OGLASI, RECEPTI, OSTALO. Below the navigation bar is a search input field. The main content area features a headline: "BIVŠA HDZ-ova ministrica i sadašnja članica predsjedništva HDZ-a Gabrijela Žalac prenoćila je u policijskom pritvoru nakon ispitivanja u Uredu europskog javnog tužitelja koji treba odlučiti hoće li protiv četvero osumnjičenih zbog malverzacije novcem iz EU fondova zatražiti istražni zatvor." Below the headline is a sub-headline: "Još troje uhićenih". The main text of the article describes the arrest of Gabrijela Žalac and three other individuals (Tomislav Petric, Marko Jukić, and Mladen Šimunac) in connection with a software development project for the SAFU agency. It mentions a contract value of 16.2 million kuna and a deadline of 2018. The text concludes by stating that the four suspects should be brought to trial before the Zagreb County Court, as the EPPO is likely to request their arrest to avoid interfering with the investigation.

Izvor: [Žalac, članica predsjedništva HDZ-a, prenoćila u pritvoru. Danas ide na sud - Index.hr](#)

Slika 5. Komentatorsko-analitički žanr – Index.hr

The screenshot shows a commentatorial-analytical article. The text begins with: "U AFERI Softver danas su uhićeni bivša HDZ-ova ministrica Gabrijela Žalac i još tri osobe." The article then provides details about the investigation, stating that the subject was a 13 million kuna contract for software development without VAT, awarded to the Ampelos company in 2018 by the Ministry of Regional Development. It notes that the contract was supposed to be completed in full. The article identifies the company's office in Podstrana, its business as consulting, and its three employees, with Marko Jukić as the owner. The article concludes with a personal anecdote: "Nakon vijesti o uhićenju, jutros smo posjetili sjedište te tvrtke. Nalazi se u prizemlju obiteljske kuće. Pokucali smo na vrata i otvorio nam je ljubazan stariji čovjek."

Izvor: [Ovo je firma zbog koje je uhićena Žalac. Nikad nije dobila toliko novca kao od nje - Index.hr](#)

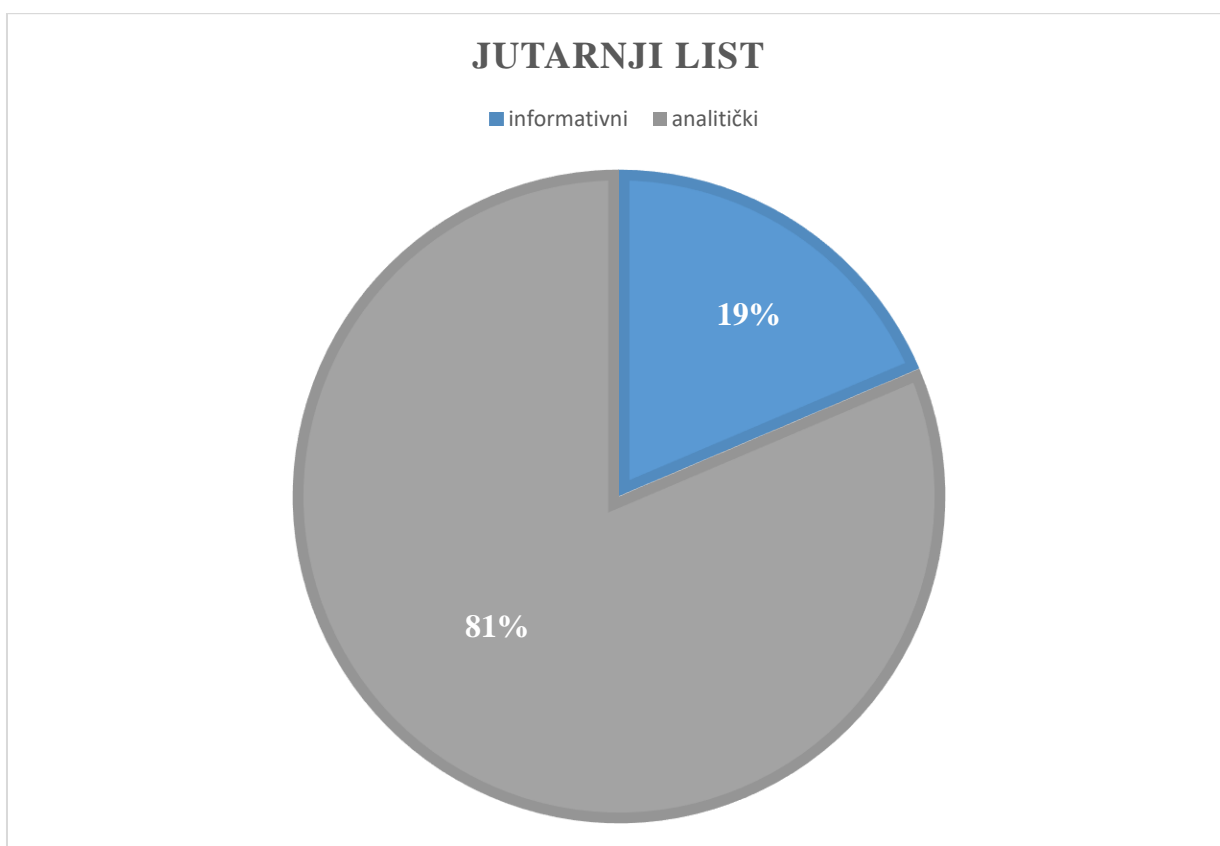
Ukupan broj članaka na temu afere Softver unutar ispitivanog vremenskog perioda u Jutarnjem listu je 43. Od toga osam tekstova, tj. njih 19% pripada informativnom, a 35 komentatorsko-analitičkom novinskom žanru. To bi značilo da je čak 81% članaka komentatorsko-analitičkog žanra.

Tablica 3. Novinski žanr: Jutarnji list

NOVINSKI ŽANR	BROJ ČLANAKA
INFORMATIVNI	8
KOMENTATORSKO-ANALITIČKI	35
UKUPNO	43

Izvor: obrada autora

Grafikon 6. Novinski žanr: Jutarnji list

Izvor: obrada autora

Kao primjer navedenoga prikazane su fotografije na kojima se može vidjeti tekst informativnog žanra u kojemu se iznose informacije o određivanju pritvora za bivšu ministricu i ostale osumnjičenike. Na drugom je primjeru vidljivo kako su novinari *Jutarnjeg lista*, želeći produbiti temu, poslali upite nadređenim institucijama. Međutim, kako su iznijeli, odgovore na svoja pitanja nisu dobili.

Slika 6. Informativni žanr – Jutarnji list

Sudac istrage zagrebačkog Županijskog suda **Krešimir Devčić** odredio je u četvrtak jednomjesečni pritvor bivšoj ministrici **Gabrijeli Žalac** i njezinim suosumnjičenicima iz afere Softver u kojoj ih se sumnjiči da su malverzacijama novcem iz EU fondova oštetili EU i RH.

U Remetinec će istom odlukom i ravnatelj SAFU-a **Tomislav Petric** i splitski poduzetnici **Marko Jukić** i **Mladen Šimunac**.

Za sve njih je EPPO predložio određivanje istražnoga zatvora zbog opasnosti za svjedoke, a protiv Petrica još i zbog opasnosti od ponavljanja djela budući je riječ o aktualnom državnom dužnosniku, odnosno, ravnatelju agencije.

Izvor: [Jutarnji list - Sudac odlučio: Gabrijela Žalac ide u Remetinec](#)

Slika 7. Komentatorsko-analitički žanr – Jutarnji list

Iako je Državno odvjetništvo RH objavilo rezultate provedenog nadzora postupanja USKOK-a oko afere softver i rada USKOK-a u predmetu koji se odnosi na poslovni odnos Ministarstva regionalnog razvoja i fondova EU s trgovačkim društvima Razvojna platforma j. d. o. o. i Ampelos d. o. o. i Infodom d. o. o. u vezi s nabavom IT rješenja (PLUR/SPUR), nikakve daljnje detalje o tome nadzoru nije moguće doznati.

Štoviše, na niz naših pitanja o utvrđenim detaljima i zaključcima provedenog nadzora, koja smo postavili još 7. prosinca, nismo dobili baš nikakav odgovor.

Podsjetimo, nakon što je USKOK zatvorio izvide protiv bivše ministricice **Gabrijele Žalac** i ostalih, istragu je otvorio Ured europskog javnog tužitelja (EPPO) te su i Žalac i ostale osumnjičene osobe završile u istražnom zatvoru.

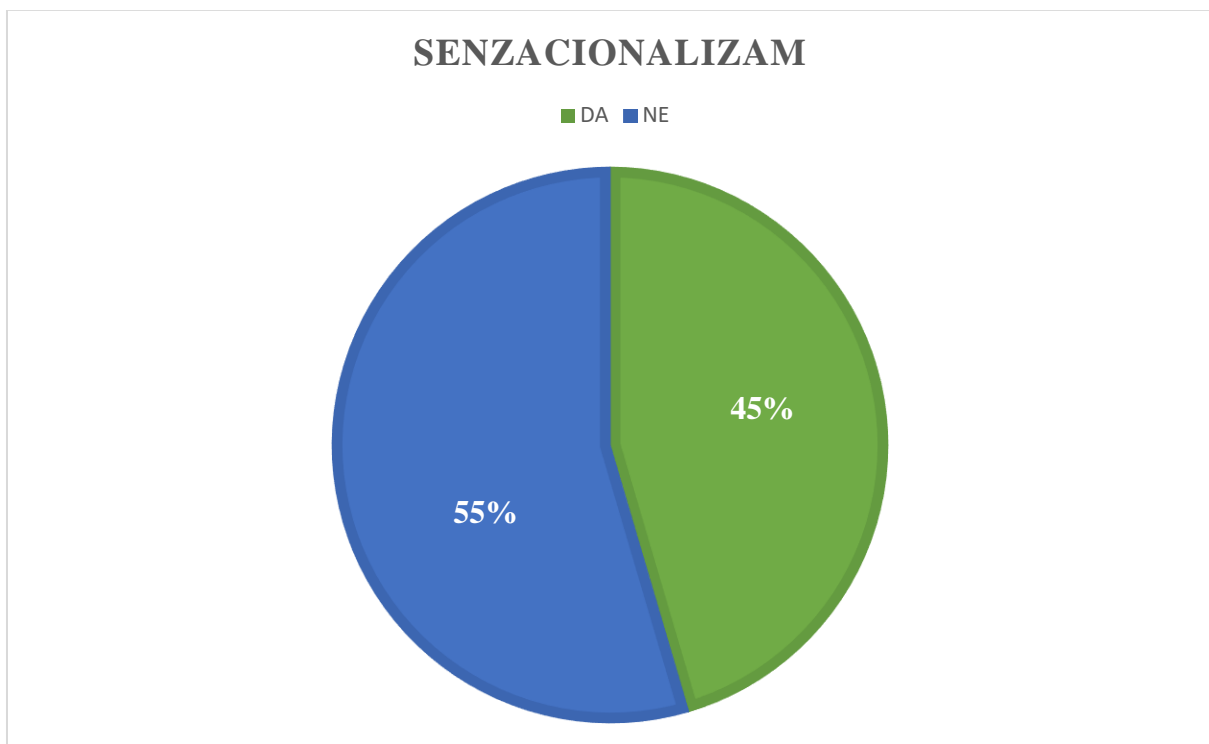
Izvor: [Jutarnji list - Repovi afere softver: Ovo su pitanja na koja DORH uporno odbija dati odgovore](#)

8.1.2. Analiza novinskog naslova

Senzacionalizam u naslovima

Na temelju već navedenih kriterija provelo se istraživanje na primjeru svih triju novinskih portala. Najprije su se ispitali naslovi Telegrama te se pritom procijenilo da 20 naslova od njih 44 sadrži element senzacionalizma, a potom ih se razvrstalo u kategorije. Pritom je bitno naglasiti i podsjetiti da su se naslovi svrstavali u kategoriju senzacionalizma jer su sadržavali neke od riječi i fraza kojima su, primjerice, otkrivali, pretpostavljali ishode i posljedice, najavljivali zapanjujuće činjenice i slično. U prikazanom se grafu može uočiti omjer naslova sa senzacionalističkim elementima i onima koji to ne sadržavaju, pri čemu je 45% onih koji ih sadrže, a 55% onih koji to nisu.

Grafikon 7. Novinski naslovi – Telegram

Izvor: obrada autora

Raspodjeljujući dalje u kategorije naslove sa senzacionalističkim elementima, njih 12 spada u razotkrivajuće, a tri su naslova procijenjena kao upozoravajuća. Pritom nisu uočeni generalizirajući i spekulativni naslovi, dok je njih pet svrstano u kategoriju *ostalo*.

Tablica 4. Kategorija naslova – Telegram

KATEGORIJA	BROJ ČLANAKA
RAZOTKRIVAJUĆI	12
SPEKULATIVNI	0
GENERALIZIRAJUĆI	0
UPOZORAVAJUĆI	3
OSTALO	5

Izvor: obrada autora

Fotografije ispod navedene su kao primjer naslova za svaku od kategorija unutar kojih su pronađeni odgovarajući naslovi.

Slika 8. Razotkrivajući naslov – Telegram

Otkrivamo novu prevaru prijatelja Gabrijele Žalac: Agenciji koju je ona vodila prodao skupu studiju, a nikad je nije napravio

Izvor: [Otkrivamo novu prevaru prijatelja Gabrijele Žalac: Agenciji koju je ona vodila prodao skupu studiju, a nikad je nije napravio | Telegram.hr](#)

Slika 9. Upozoravajući naslov – Telegram

Ogromna blamaža Uskoka. Oni su zaključili da je sa Žalac i softverom sve OK, a onda je došao nalog iz EU

Izvor: [Ogromna blamaža Uskoka. Oni su zaključili da je sa Žalac i softverom sve OK, a onda je došao nalog iz EU | Telegram.hr](#)

Slika 10. Kategorija *ostalo* – Telegram

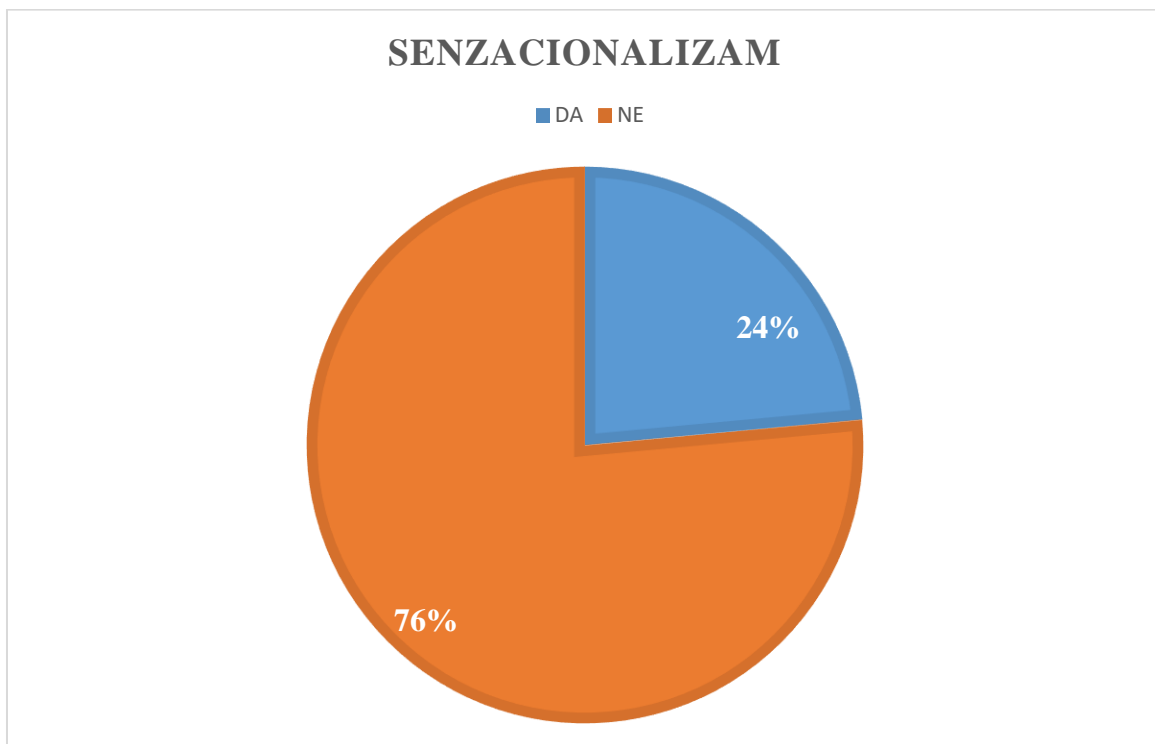
Suprug Gabrijele Žalac prijetio Telegramovom Dragi Hedlu, policija ga držala

Izvor: [Suprug Gabrijele Žalac prijetio Telegramovom Dragi Hedlu, policija ga držala | Telegram.hr](#)

Index.hr

Ispitujući članke portala *Index.hr*, procijenjeno je da četiri članka sadrže elemente senzacionalizma, dok njih 15 ne sadrži. Kod nesenzacionalističkih naslova u najvećoj se mjeri radilo o iznošenju citata, primjerice: „Rakar o aferi Softver: To je bahat i bezobrazan pristup.”¹²¹ U prikazanom grafu može se vidjeti omjer naslova u postotcima – 24% naslova određeno je kao senzacionalističko.

Grafikon 8. Novinski naslovi – Index.hr

Izvor: obrada autora

¹²¹ Rakar o aferi Softver: To je bahat i bezobrazan postupak, <https://www.index.hr/vijesti/clanak/rakar-o-aferi-softver-to-je-bahat-i-bezobrazan-postupak/2320525.aspx> (12.07.2023.)

Ispitujući naslove s elementima senzacionalizma na primjeru *Index.hr-a*, dva su naslova kategorizirana kao razotkrivajući, jedan kao spekulativni, dok jedan pripada kategoriji *ostalo*.

Tablica 5. Kategorija naslova – Index.hr

KATEGORIJA	BROJ ČLANAKA
RAZOTKRIVAJUĆI	2
SPEKULATIVNI	1
GENERALIZIRAJUĆI	0
UPOZORAVAJUĆI	0
OSTALO	1

Izvor: obrada autora

Prikazane fotografije primjer su naslova s elementima senzacionalizma svrstanih prema kategorijama.

Slika 11. Razotkrivajući naslov – Index.hr

Ovo je firma zbog koje je uhićena Žalac. Nikad nije dobila toliko novca kao od nje

Izvor: [Ovo je firma zbog koje je uhićena Žalac. Nikad nije dobila toliko novca kao od nje - Index.hr](#)

Slika 12. Spekulativni naslov – Index.hr

Čini se da glavna državna odvjetnica u saboru nije govorila istinu o Žalac

Izvor: [Čini se da glavna državna odvjetnica u saboru nije govorila istinu o Žalac - Index.hr](#)

Slika 13. Kategorija „ostalo“ – Index.hr

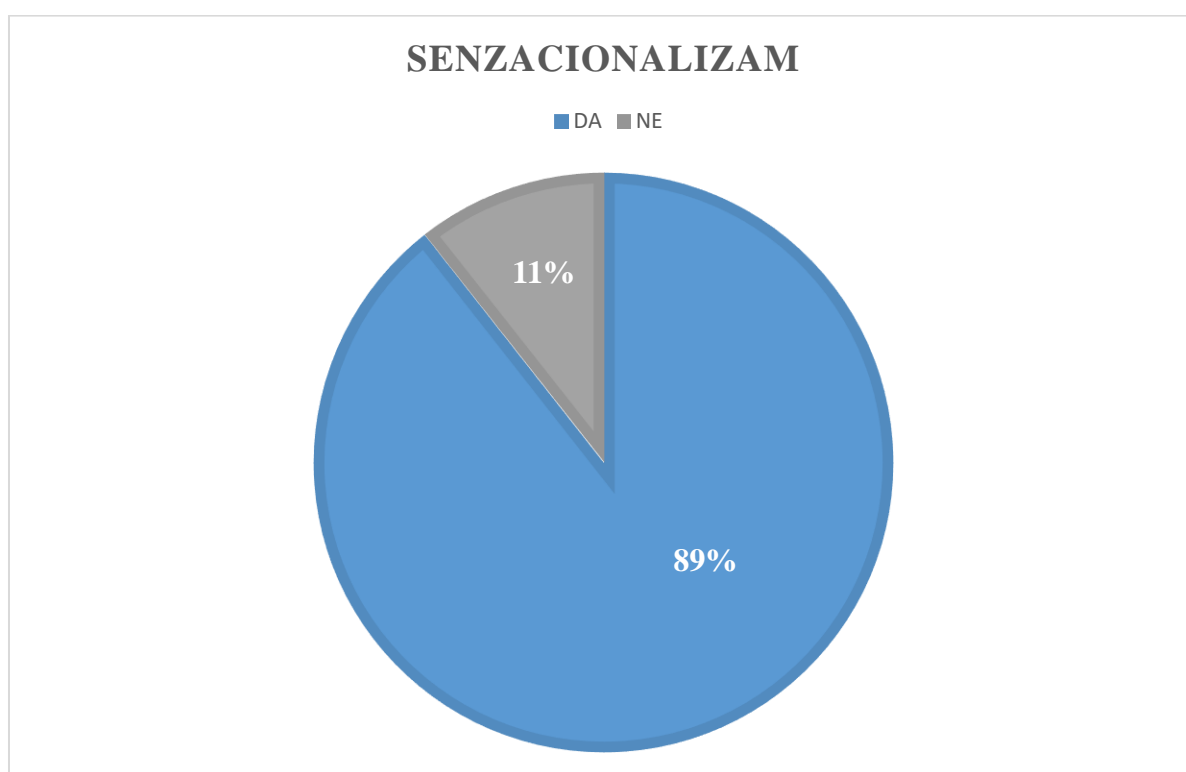
USKOK Vanje Marušić niže afere. Odbačene prijave protiv HDZ-ovaca, slučaj Žalac...

Izvor: [USKOK Vanje Marušić niže afere. Odbačene prijave protiv HDZ-ovaca, slučaj Žalac... - Index.hr](#)

Jutarnji list

Proučavajući naslove *Jutarnjeg lista* dobiveni su rezultati prema kojima 27 članaka od njih ukupno 43 sadrži elemente senzacionalizma. To bi značilo da 89% naslova o aferi Softver unutar ispitivanog vremenskog perioda sadrži elemente senzacionalizma.

Slika 14. Novinski naslovi – Jutarnji list

Izvor: obrada autora

Od 27 naslova najveći broj, tj. njih deset pripada kategoriji razotkrivajućih. Šest naslova sadrži spekulativne elemente senzacionalizma, jedan je procijenjen kao generalizirajući, dok tri naslova spadaju pod kategoriju *ostalo*.

Tablica 6. Kategorija naslova – Jutarnji list

KATEGORIJA	BROJ ČLANAKA
RAZOTKRIVAJUĆI	10
SPEKULATIVNI	6
GENERALIZIRAJUĆI	1
UPOZORAVAJUĆI	3
OSTALO	7

Izvor: obrada autora

Prikazane fotografije primjer su svake od kategorija pronađenih u naslovima *Jutarnjeg lista*.

Slika 15. Razotkrivajući naslov – Jutarnji list

Doznali smo što je Žalac rekla istražiteljima, EPPO u spis priložio i jednu zanimljivu fotku

Izvor: [Jutarnji list - Doznali smo što je Žalac rekla istražiteljima, EPPO u spis priložio i jednu zanimljivu fotku](#)

Slika 16. Spekulirajući naslov – Jutarnji list

Je li slučaj Agrokor propao i što je Uskok radio u aferi softver: otkrivao ili prikrivao kriminal?

Izvor: [Jutarnji list - Je li slučaj Agrokor propao i što je Uskok radio u aferi softver: otkrivao ili prikrivao kriminal?](#)

Slika 17. Upozoravajući naslov – Jutarnji list

Njezin ured progona Žalac: Pomela rumunjsku političku mafiju pa se našla na meti osvete

Izvor: [Jutarnji list - Njezin ured progona Žalac: Pomela rumunjsku političku mafiju pa se našla na meti osvete](#)

Slika 18. Generalizirajući naslov – Jutarnji list

Plenković je očito procijenio da mu afera Žalac ne šteti pa je 'pomilovao' šeficu DORH-a

Izvor: [Jutarnji list - Plenković je očito procijenio da mu afera Žalac ne šteti pa je 'pomilovao' šeficu DORH-a](#)

Slika 19. Kategorija „ostalo“ – Jutarnji list

'Žalili smo se na štetu za proračun i pogodovanje, odbili su nas!'

Izvor: [Jutarnji list - 'Žalili smo se na štetu za proračun i pogodovanje, odbili su nas!'](#)

8.2. Kvalitativna analiza

S ciljem utvrđivanja važnosti uloge medija u izvještavanju o korupciji te temeljitosti pristupa aferi Softver proveda se kvalitativna analiza članaka na trima portalima. S tim se ciljem odabrao po jedan tekst sa svakog portala na temelju matrice novinskog članka i naslova. Prema navedenim kriterijima zajedničke karakteristike ispitivanih tekstova su komentatorsko-analitički novinski žanr te senzacionalistički naslovi razotkrivajuće kategorije.

Telegram – „Otkrivamo finalni dokaz: Uskok još lani dobio vještačenje i vidio da je Žalac preplatila softver za 10 milijuna kuna. I nisu je hapsili“

Proučavani članak, objavljen 3. prosinca 2021. godine, odnosi se na to kako je afera Softver utjecala na događaje u USKOK-u i DORH-u. Kao što se već iz samog naslova može vidjeti i naslutiti, Telegram nije samo iznio činjenice, već je istraživao sam slučaj.

„Detaljno pregledavajući jučer objavljeni nalaz DORH-ovog nadzora u slučaju Žalac, Telegram je otkrio novu, iznimno kompromitirajuću činjenicu: USKOK je prije gotovo dvije godine dobio nalaz vještačenja iz kojeg nedvojbeno proizlazi da je bivša ministrica javnim novcem preplatila softver za najmanje 10 milijuna kuna. I svejedno su zaključili da tu *nema elemenata kazenog djela.*“¹²²

Nakon što je u *leadu* teksta izneseno otkriće, članak je dalje podijeljen na pet podnaslova. Tako se iz prvog podnaslova pod nazivom *Dokaz je bio u poslovnim knjigama* saznaje da je istragom, koju je USKOK otvorio nakon Telegramova otkrića, utvrđena stvarna vrijednost softvera. Međutim, unatoč tome, daljnji postupci, kako navodi Telegram u članku, nisu provedeni. Informacije dobivene u dijelu članka s podnaslovom *Sada je stigla i službena potvrda* obavještavaju kako je DORH-ovo izvješće otklonilo sumnje da je USKOK saznao za pravu vrijednost softvera tek kada su se u istragu uključili europski istražitelji.

„Ranije smo pisali da je vještačenje obavila renomirana tvrtka za informatičku forenziku, INsig2. Njihovi stručnjaci također su zaključili da je softversko rješenje koje je plaćeno 13

¹²² Otkrivamo finalni dokaz: Uskok još lani dobio vještačenje i vidio da je Žalac preplatila softver za 10 milijuna kuna. I nisu je hapsili, <https://www.telegram.hr/politika-kriminal/otkrivamo-finalni-dokaz-uskok-jos-lani-dobio-vjestacenje-i-vidio-da-je-zalac-preplatila-softver-za-10-milijuna-kuna-i-nisu-je-hapsili/> (14.07.2023.)

milijuna kuna, zapravo vrijedno svega 2,1 milijuna. Tada nismo imali potvrdu kako je vještačenje objavljeno prije dvije godine, pa je postojala mogućnost da su u USKOK-u informaciju o stvarnoj vrijednosti softvera dobili tek naknadno, nakon uključivanja europskih tužitelja. No, DORH je u svojem nalazu jučer otklonio tu mogućnost.”¹²³

Osim toga, iz navedenoga se uočava upućenost i kontinuitet Telegramova istraživanja slučaja Softver jer su već prije došli do saznanja koja je tvrtka vještačenjem dala pravu vrijednost Softvera. Na temelju informacija dobivenih u dijelu članka s podnaslovom „Kako nisu uspjeli uz tolike dokaze?“ saznaje se kako se upravo Telegramu u vezi sa samim slučajem obratila osoba koja je imala informacije važne za daljnja saznanja i osvjetljavanje cijele situacije.

„Neposredno nakon uhićenja Gabrijele Žalac, Telegramu se obratio djelatnik SAFU-a, agencije za kontrolu postupaka u kojima se povlači novac iz europskih fondova. Potvrdio nam je kako je nakon objave naših tekstova prije dvije godine pozvan u USKOK. Hrvatskim istražiteljima još je tada, krajem 2019., otkrio sva svoja saznanja o nezakovitostima pri nabavi softvera, no ni nakon njegova iskaza nije se dogodilo ništa.”¹²⁴

Činjenica da se redakciji Telegrama javila osoba koja je bila izravno upletena u samu istragu govori o tome koliko je imala povjerenja u novinare koji rade na slučaju. Pritom se može ustanoviti da je ista ta osoba imala i sigurnost da će Telegram na ispravan i kvalitetan način pristupiti dobivenim informacijama i o tome pravodobno obavijestiti javnost.

Veliki obrat nakon odluke o smjeni podnaslov je iz čijeg se nastavka doznaje kako je glavna državna odvjetnica Zlata Hrvoj-Šipek usmeno smijenila tadašnju ravnateljicu USKOK-a Vanju Marušić. Međutim, Telegram ističe obrat koji se potom dogodio. „Postalo je jasno da glavna državna odvjetnica nije govorila istinu kada je, u više navrata, uvjerala javnost da ona sa slučajem Žalac nije imala nikakve veze. Tada je postalo jasno da za propuste ne može okriviti samo šeficu USKOK-a, bez da pritom dodatno ne kompromitira i sebe.”¹²⁵

¹²³ Ibid.

¹²⁴ Ibid.

¹²⁵ Ibid.

Informacije dobivene iz podnaslova *HDZ-ova podrška unatoč svemu* upoznaju javnost s činjenicama kada je i na koji način Hrvoj-Šipek bila upoznala s Aferom, ali i to da ona i Marušić ipak neće biti smijenjene sa svojih pozicija.

Indeks – „Ovo je firma zbog koje je uhićena Žalac. Nikad nije dobila toliko novca kao od nje”

Naslov je ovo razotkrivajuće kategorije koji u nastavku donosi članak komentatorsko-analitičkog žanra. Objavljen 10. studenog 2021. godine, tekst izvještava o uhićenju ministrice Žalac i još trima drugim osobama. Potom se doznaje kako su novinari Indexa odlučili posjetiti sjedište firma Ampelos.

„Nakon vijesti o uhićenju, jutros smo posjetili sjedište te tvrtke. Nalazi se u prizemlju obiteljske kuće. Pokucali smo na vrata i otvorio nam je ljubazan stariji čovjek.”¹²⁶

Prihodi im ne dosežu ni milijun kuna. Žalac je od Ministarstva dobila 16 milijuna podnaslov je u čijem se nastavku donose tri rečenice o novčanim iznosima plaćene i stvarne vrijednosti softvera. Zadnji podnaslov u tekstu *Na istoj adresi postoji još jedna firma koja dobiva EU sredstva* daje dodatne informacije dobivene novinarskim istraživanjem.

„Na istoj adresi gdje se nalazi tvrtka Ampelos Marka Jukića firmu ima i izvjesna Ana Jukić, a zove se MAR-PAK COMMERCE. (...) Tvrtka ima jednog zaposlenog, a izuzev ovih poticaja ima prihode oko 300.000 kuna. Ana Jukić je, dodajmo i to, bila članica Uprave Ampelosa do 2015. godine.”¹²⁷

Jutarnji list – „Doznali smo što je Žalac rekla istražiteljima, EPPO u spis priložio i jednu zanimljivu fotku”

Naslov je ovo članka koji započinje iskazom koji je u svoju obranu, pred istražitelje Ureda europskog javnog tužitelja, iznijela ministrica Žalac nakon što je uhićena po njihovu nalogu. Sam tekst ne sadrži podnaslove, a iznosi se dalje kako je, prema tvrdnjama i priloženim dokazima EPPO-a, Žalac bila potaknuta prijateljskim odnosima sa Šimuncem, što je u konačnici dovelo do dobivanja posla izrade Softvera. Na kraju članka doznaje se kako je

¹²⁶ Topić, A.: Ovo je firma zbog koje je uhićena Žalac. Nikad nije dobila toliko novca kao od nje, <https://www.index.hr/vijesti/clanak/ovo-je-firma-zbog-koje-je-uhicena-zalac-nikad-nije-dobila-toliko-novca-kao-od-nje/2317299.aspx> (12.07.2023.)

¹²⁷ Ibid.

Jutarnji list poduzeo određene korake kako bi došao do saznanja vezanih uz kriterije dodjele natječaja.

„Kada je Jutarnji list 2017. nakon prve poništene dodjele posla Šimuncu i pitao ministarstvo o prijateljstvu tadašnje ministrice i Šimunca, odgovoreno nam je da se „Ministrica i Šimunac poznaju otprije, ali to nije imalo utjecaja na odluku da mu se dodijeli posao.“¹²⁸

¹²⁸Dešković, M.: Doznali smo što je Žalac rekla istražiteljima, EPPO u spis priložio i jednu zanimljivu fotku, <https://www.jutarnji.hr/vijesti/hrvatska/doznali-smo-sto-je-zalac-rekla-istraziteljima-eppo-u-spis-prilozio-i-jednu-zanimljivu-fotku-15119702> (15.07.2023.)

9. REZULTATI

U ovom će se poglavlju iznijeti rezultati dobiveni provedenom metodom analize sadržaja. Tako se u sklopu navedene metode, a s ciljem dobivanja što preciznijih i kvalitetnijih odgovora na postavljena istraživačka pitanja, provela kvantitativna i kvalitativna analiza. Istraživanje je provedeno na novinskim člancima triju hrvatskih novinskih portala: Telegramu, Index.hr-u i Jutarnjem listu. Pritom se za potrebe istraživanja obuhvatio vremenski period od 10. studenoga 2021. do 6. prosinca 2022. godine, unutar čega su pobrojana ukupno 104 novinska članka. Od toga ukupnog broja, 44 pripadaju Telegramu, 17 Index.hr-u i 43 Jutarnjem listu.

Kvantitativnim se istraživanjem provela analiza matrice novinskog članka i naslova. Najprije će se iznijeti rezultati svih triju portala dobiveni ispitivanjem matrice novinskog članka, a potom će se isto predstaviti za matricu naslova. Tako se u sklopu analize matrice novinskog članka ispitao novinski žanr te izravno odnosno neizravno upućivanje članka na temu afere Softver. Za ispitivanje novinskog žanra odabrana je podjela na informativni i komentatorsko-analitički žanr. Unutar promatranog razdoblja Telegram je objavio 44 članka na temu afere Softver. Od tog broja osam članaka pripada informativnom žanru, dok je njih 36 komentatorsko-analitičkog žanra. To bi značilo da čak 81% članaka, osim temeljnih informacija, sadrži informacije koje analiziraju sam slučaj, provode vlastita istraživanja Afere i na taj način produbljuju tematiku. Kada je riječ o tekstovima koji izravno ili neizravno upućuju na aferu Softver, pokazalo se da je omjer gotovo podjednak. Tako 23 teksta, točnije njih 52% izravno govore o Aferi, dok 21 članak, tj. njih 48% neizravno upućuje na sam slučaj. Ispitujući matricu novinskog članka na primjeru Indeks.hr-a pobrojano je 17 članaka od čega šest pripada informativnom novinskom žanru, dok njih pripada 11 komentatorsko-analitičkoj kategoriji. Kada se dobiveni rezultati prikažu postotcima, dobije se omjer 35% naspram 65%. Proučavajući varijablu izravnog ili neizravnog spominjanja afere Softver, pokazalo se da čak 15, tj. 82% članaka izravno govori o Aferi, dok se tek dva teksta neizravno odnose na ovu tematiku. Na primjeru Jutarnjeg lista pobrojana su ukupno 43 članka u promatranom vremenskom razdoblju, od čega je njih osam informativnog žanra. Komentatorsko-analitičkog žanra je tako čak 81%, tj. 35 članaka. Rezultati dobiveni ispitivanjem varijable izravnog ili neizravnog pisanja o Aferi pokazuju da se 31 tekst, tj. njih 72% izravno odnosi na tematiku, dok ih 12 neizravno piše o samome slučaju. Kako bi se dobila cjelokupna slika kojom će se što vjernije dati odgovori na istraživačka pitanja, osim ispitivanja matrice novinskog članka, jednako je bitno uzeti u obzir matricu novinskog naslova. Pritom je odabrana varijabla senzacionalističkih elemenata u naslovima. S obzirom na to da se kriteriji određivanja te varijable u literaturi većinski odnose na leksik, a manje na

praktični novinarski pogled, pristupilo se detaljnijoj potrazi za podjelom koja bi više odgovarala cilju ovoga rada. Tako je odabrana podjela koja ipak više odgovara novinarskoj procjeni, pri čemu se najprikladnijom pokazala ona poljske teoretičarke novina i *online* medija Katarzyne Molek-Kozakowske. Na temelju kriterija pojašnjenih u prethodnim poglavljima dobiveni su sljedeći rezultati. Ispitujući naslove Telegrama, a na temelju odabranih parametara, procijenjeno je da 20 naslova članaka sadrži element senzacionalizma, dok se kod njih 55 takve karakteristike ne uočavaju. S obzirom na omjer od 45% naspram 55% primjećuje se gotovo izjednačena zastupljenost jednih i drugih tipova naslova. Kod Indeks.hr-a četiri naslova (24%) sadrže, dok njih 15 (76%) ne sadrži elemente senzacionalizma. Konačno, naslovi Jutarnjeg lista pokazuju da njih 27, tj. 89% naslova tekstova sadrži elemente senzacionalizma, a tek ih 16 (11%) spada u kategoriju nesenzacionalističkih naslova. S ciljem kvalitetnijeg uvida u naslove tekstova, a samim time i dobivanja odgovora na postavljena istraživačka pitanja, naslovi su se dalje rasporedili u pet kategorija: razotkrivajući, spekulativni, generalizirajući te upozoravajući i kategorija „ostalo“. Svaka od ovih kategorija sadrži svoje karakteristike na temelju kojih se može procijeniti sadrži li pojedini naslov elemente senzacionalizma ili ne. Oni naslovi koji spadaju u senzacionalističke, ali ne sadržavaju karakteristike jedne od prethodno navedenih kategorija, svrstani su u rubriku *ostalo*. Prema tome, pokazalo se da na primjeru svih triju portala najveći broj naslova pripada kategoriji razotkrivajućih naslova, nakon čega prema zastupljenosti slijedi kategorija *ostalo*. Kada je u pitanju spekulativna kategorija naslova, pokazalo se kako Telegram ne sadrži takve naslove, dok ih je u Jutarnjem listu najviše, točnije 6 naslova od njih 27. Pritom se utvrdilo da je najmanja bila zastupljenost generalizirajućih naslova, pa tako tek jedan naslov u Jutarnjem listu, od cjelokupnog broja svih senzacionalističkih naslova, pripada navedenoj kategoriji.

Kvalitativnom je analizom obrađen po jedan članak sa svih triju portala na temelju jednakih karakteristika. Tako sva tri članka sadrže razotkrivajući naslov, a tekstovi pripadaju komentatorsko-analitičkome novinskom žanru. Temeljito proučavajući tematiku i veličinu članaka, kao i pristup slučaju afere Softver, cilj je bio utvrditi važnost uloge medija u izvještavanju o korupciji, kao i dubinu istraživanja same Afere. Tako je Telegramov članak naslova „*Otkrivamo finalni dokaz: Uskok još lani dobio vještačenje i vidio da je Žalac preplatila softver za 10 milijuna kuna. I nisu je hapsili*“ podijeljen u pet podnaslova iz kojih se doznaju dokazi do kojih je Telegram došao istraživanjem. Također, samim time tematika Afere nije ostala na pukim činjenicama, već se povezala s drugim instancama, u ovom slučaju s DORH-om i USKOK-om. Kod Index.hr-a se, pak, uočava značajno kraći članak u odnosu na

Telegramov. Tekst naslova „*Ovo je firma zbog koje je uhićena Žalac. Nikad nije dobila toliko novca kao od nje*“ donosi informacije o tome kako su Indexovi novinari posjetili sjedište firme Ampelos te koga su tamo zatekli. Na primjeru članka Jutarnjeg lista pod naslovom „*Doznali smo što je Žalac rekla istražiteljima, EPPO u spis priložio i jednu zanimljivu fotku*“ uočava se kako tekst nije podijeljen u podnaslove. Razlog tome je što je njegova duljina takva da ne zahtijeva nužno podnaslov. Osim toga, ni ovdje nisu, kao ni u slučaju Telegrama i Index.hr-a, novinari ostali samo na činjenicama, već se iznio pokušaj dobivanja informacija od nadležnih institucija. Na temelju kvalitativne analize sadržaja primjećuje se istraživački novinarski pristup tematici. Ipak, cjelokupni dojam i pristup istraživanju afere Softver ponešto se razlikuje od portala do portala.

10. ZAKLJUČAK

Teorijski dio ovoga rada svojom deskriptivnom i eksplanatornom analizom pokazuje kako fenomen korupcije seže daleko u povijest. Također se saznaje kako poimanje problematike korupcije često varira ovisno o percepciji društvene i moralne odgovornosti pojedinca, društvenom uređenju, temeljnim vrijednostima, ali i pogledima na svijet i ljude oko sebe. Ipak, bez obzira na sve te moguće varijacije i razlikovanja od društva do društva, u svojoj srži svaki je pojedinac svjestan da zloupotreba položaja i nezasluženi dobitak nije moralno, etički ni zakonski opravdan. Kao što je u većoj ili manjoj mjeri prisutna u svakoj državi, tako korupcija nije zaobišla ni hrvatsko društvo. Da je tako, svjedoče medijski članci o koruptivnim radnjama, pri čemu se u najvećoj mjeri ističu one iz političkih redova. Kao jedan od primjera je afera Softver čija je glavna osumnjičena osoba bivša ministrica regionalnog razvoja i fondova Europske unije Gabrijela Žalac. Upravo su mediji, točnije novinski portal Telegram, otkrili ovu korupcijsku aferu. Afera je to koja još i danas, četiri godine nakon otkrića u 2019. godini, čeka svoj sudski epilog. Postavlja se pitanje kada bi i bi li uopće javnost doznala za Aferu da ju mediji nisu otkrili i izvijestili o njoj.

Ono što je također pritom od važnosti jest ne samo da se javnost obavijesti o korupcijskim radnjama već kada do toga dođe, nego i način na koji će se pristupiti samoj temi. Kako bi se dobili odgovori na postavljena istraživačka pitanja, provedena je kvantitativna i kvalitativna analiza sadržaja. Kvantitativnom analizom sadržaja ispitivanjem matrica novinskog članka i naslova na primjeru portala Telegram zaključilo se kako je u većoj mjeri prisutna zastupljenost komentatorsko-analitičkog žanra u odnosu na informativni te da je gotovo jednak omjer članaka koji izravno i neizravno pišu o Aferi. Rezultati dobiveni istraživanjem zastupljenosti elemenata senzacionalizma u naslovima ukazuju na to da kod Telegrama prevladavaju naslovi sa senzacionalističkim elementima. Razvrstavši ih dalje u potkategorije, pokazalo se da najveći broj takvih naslova pripada razotkrivajućoj vrsti. Bitno je naglasiti da su naslovi sa senzacionalističkim elementima prisutni kod Telegrama uvijek otkrivali ono što se u naslovu i najavilo, tj. nisu pogrešno navodili čitatelje.

Kvalitativnom analizom provedenom na primjeru portala Index.hr-a zaključeno je da je u promatranom razdoblju u odnosu na Telegram i Jutarnji list značajno manje članaka na temu afere Softver. Pritom je kao i kod Telegrama veći udio komentatorsko-analitičkih članaka, dok je po pitanju naslova znatno manji broj onih koji sadrže senzacionalističke elemente. Pritom se može uočiti kako su nesenzacionalistički naslovi jednostavni i svojim sadržajem u manjoj mjeri privlače čitatelja na posezanje za tekстом. U Jutarnjem je listu značajno veći udio

komentatorsko-analitičkog novinskog žanra u odnosu na informativni. Također, kada je riječ o naslovima, prevladavaju oni koji sadrže senzacionalističke elemente. Pritom su, kao i na primjeru Telegrama, u najvećoj mjeri prisutni naslovi razotkrivajuće kategorije.

Rezultati dobiveni kvantitativnom analizom sadržaja dodatno su potvrđeni i upotpunjeni kvalitativnom analizom prikazanom prethodno u samome radu. Prema tome, kada se uspoređi ispitani sadržaj svih triju portala, zaključuje se kako je Telegram najtemeljitiije obavještavao, ali i istraživao o aferi Softver. Pritom je korisno podsjetiti kako je Telegramov novinar Andrej Dimitrijević otkrio slučaj Softver, a sa svim daljnjim člancima vidljivo je da su novinari portala nastavili predano istraživati slučaj i o njemu obavještavati javnost. To je vidljivo i u činjenici da je Dimitrijević cijeli slučaj prijavio EPPO-u, što je pokazatelj kako novinar svojim djelovanjem ne ostaje samo na obavještavanju. Prema svemu navedenom, na primjeru afere Softver može se zaključiti kako je uloga medija bila ključna u obavještavanju i upozoravanju na korupciju.

Konačno, na temelju ispitanih novinskih članaka i naslova zaključuje se kako postoji korelacija između dviju ispitanih matrica.

SAŽETAK

Diplomski rad *Prikaz korupcije u hrvatskim medijima na primjeru afere Softver* analizira novinske članke i naslove na temu afere Softver triju hrvatskih novinskih portala: *Telegrama*, *Index.hr-a* i *Jutarnjeg lista*. Istraživanje se provodi na člancima objavljenima u vremenskom periodu od 10. studenog 2021. do 6. prosinca 2022. godine. Cilj rada jest utvrditi važnost uloge medija u otkrivanju korupcije i izvještavanju javnosti o njoj. Jednako važan cilj je procijeniti dubinu, tj. temeljitost istraživanja afere Softver.

Teorijski dio ovoga rada na deskriptivan i eksplanatoran način prikazuje problematiku tako što se najprije predstavlja pojmovno određenje korupcije, nakon čega se iznose pojavni oblici i vrste korupcije. Naime, zbog različitih pogleda na korupciju, ali i njezinih brojnih podjela, od temeljne je važnosti prikazati navedeno kako bi se što bolje mogao razumjeti predmet istraživanja. Iz istih je razloga također jednako važno predstaviti i problematiku korupcije kroz povijest. Konačno, s obzirom na to da je sam predmet istraživanja dio političke korupcije, ali i da upravo taj oblik ostavlja najveće posljedice po cijelo društvo, neizbježno je opisati i taj segment.

Istraživački dio rada sastoji se od kvantitativne i kvalitativne analize, u sklopu čega su analizirana ukupno 104 članka i jednako toliko naslova na primjeru triju hrvatskih internetskih portala: *Telegrama*, *Index.hr-a* i *Jutarnjeg lista*. Svi istraživani članci obuhvaćaju vremenski period objave od 10. studenog 2021. do 6. prosinca 2022. Rezultati dobiveni objema analizama daju odgovor na postavljena istraživačka pitanja vezana uz tematiku medijskog izvještavanja o korupciji na primjeru afere Softver.

Ključne riječi: korupcija, afera Softver, Telegram, Index.hr, Jutarnji list

SUMMARY

The depiction of corruption in Croatian media exemplified by the Software Affair

Diploma thesis Presentation of corruption in the Croatian media on the example of the Software affair analyzes newspaper articles and headlines on the subject of the Software affair from three Croatian news portals: Telegram, Index.hr and Jutarnji list. The research is conducted on articles published in the period from November 10, 2021 to December 6, 2022. The aim of the work is to determine the importance of the media's role in uncovering corruption and reporting it to the public. An equally important goal is to assess the depth, i.e. the thoroughness of the investigation into the Software affair.

The theoretical part of this paper presents the problem in a descriptive and explanatory way by first presenting the conceptual definition of corruption, after which the forms and types of corruption are presented. Namely, due to the different views on corruption, as well as its many divisions, it is of fundamental importance to present the above in order to better understand the subject of the research. For the same reasons, it is equally important to present the issue of corruption throughout history. Finally, given that the subject of the research itself is a part of political corruption, but also that this form leaves the greatest consequences for the entire society, it is inevitable to describe that segment as well.

The research part of the work consists of quantitative and qualitative analysis, as part of which a total of 104 articles and the same number of titles were analyzed on the example of three Croatian internet portals: Telegram, Index.hr and Jutarnji list. All researched articles cover the time period of publication from November 10, 2021 to December 6, 2022. The results of the obtained objects of analysis provide an answer to the set research questions related to the topic of media reporting on corruption using the example of the Software affair.

Keywords: corruption, Software affair, Telegram, Index.hr, Jutarnji list.

LITERATURA

KNJIGE

ALABURIĆ, V., et. al: **Uloga medija u borbi protiv korupcije**, Transparency International Hrvatska, Zagreb, 2002.

BABIĆ, M., POZAIĆ, V. : **Hrvatska na putu razvoja, globalizacija – korupcija**, Filozofsko-teološki institut Družbe Isusove, Zagreb 2008.

BILANDŽIĆ, D.: **Hrvatska moderna povijest**, Zagreb, 1999.

BURIĆ, I.: **Nacija zaduženih: Od komunističkog pakla do potrošačkog kapitalizma**, Naklada Jesenski i Turk, Zagreb, 2010.

KREGAR, J. : **Nastanak predatorskog kapitalizma i korupcija**, Rifin, Zagreb, 1999.

PETRIČIĆ, D. : **Hrvatska u mreži mafije, kriminala i korupcije**, Argus media d.o.o. Zagreb, 2009.

ŠIMAC, N. : **Protiv korupcije**, UDD – Udruga za demokratsko društvo, Zagreb, 2012.

ZIROJEVIĆ, O. : **Iz osmanske baštine**, Balkanski centar za Bliski istok, Beograd, 2018.

ČLANCI U ZNANSTVENIM RADOVIMA

ARAS, S. (2007). **'Korupcija'**, *Pravnik*, vol. 41, br. 84, 2007 str. 25-59.
<https://hrcak.srce.hr/13293>

LOZINA, D.: Zakonska regulativa kao izvor problema u funkcioniranju lokalne (samo)uprave u Republici Hrvatskoj, *Politička misao*, vol. 34, br. 4, 2007 str. 98-108.
<https://hrcak.srce.hr/105647>

BERTEK, D.: **'Uloga naslova u tiskovinama i digitalnim medijima na primjeru Jutarnjeg lista'**, Diplomski rad, Sveučilište u Zagrebu, Fakultet političkih znanosti,
<https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:114:360213>

BUDAK, J.: **'Korupcija u Hrvatskoj: percepcije rastu, problemi ostaju'**, *Privredna kretanja i ekonomska politika*, vol. 16, br. 106, 2006, str. 66-98. <https://hrcak.srce.hr/18396>

ČORBIĆ, D: **'Istorijski institucionalizam, Balkan i Osmansko carstvo'**, *Političke perspektive*, vol. 11, br. 1, 2021, str. 95-112. <https://doi.org/10.20901/pp.11.1.05>

DUKIĆ, I.: **"Studio" i "Plavi vjesnik" - pogled na istraživanja prodora i utjecaja zapadne popularne kulture u Hrvatsku (1963.-1965.)**, Radovi Zavoda za hrvatsku povijest Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. vol. 29, br. 1., 1996., str. 332.
<https://hrcak.srce.hr/file/77056>

GRUBIŠA, D.: **Korupcija, nepotizam i grijeh struktura**, Erasmus : časopis za kulturu demokracije, 24 ; 1998, str. 19-27

GRUBIŠA, D.: **Politička korupcija u društvima u tranziciji**, Erasmus : časopis za kulturu demokracije, 14; 1995, str. 32-41

HALMI, A.: **'Kvalitativna istraživanja u obrazovanju'**, *Pedagogijska istraživanja*, vol. 10, br. 2, 2013, str. 203-217. <https://hrcak.srce.hr/129605>

IVAS, I.: **'Tropi u novinskim naslovima'**, *Medijska istraživanja*, vol. 10, br. 2, 2004, str. 9-34. <https://hrcak.srce.hr/22999>

KORUNIĆ KRIŽARIĆ, L., KOLEDNJAK, M., i PETRIČEVIĆ, A.: **'Korupcija i suzbijanje korupcije u RH'**, *Tehnički glasnik*, vol. 5, br. 1, 2011, str. 143-154. <https://hrcak.srce.hr/85811>

LEBURIĆ, A., i SLADIĆ, M.: **'Metode istraživanja interneta kao novog medija'**, *Acta Iadertina*, vol. 1, br. 1, 2004, str. 0-0. <https://hrcak.srce.hr/190042>

LETUNIĆ, P. (2011). **'Korupcija i društveno-ekonomski razvoj'**, *Politička misao*, vol. 48, br. 2, str. 186-204. <https://hrcak.srce.hr/72018>

LUKETIĆ D. (2011). **'Research desing: qualitative, quantitative and mixed methods approaches (3rd edition)'**, *Acta Iadertina*, vol. 8, br. 1, 2011, str. 0-0. <https://hrcak.srce.hr/190095>

RAVLIĆ, S. (2010). **'Izvori političke korupcije u demokratskom poretku: O stranačkoj korupciji'**, *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu*, vol. 60, br. 6, 2010, str. 1241-1264. Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/62991>

TARLE, T.: **'Korupcija u javnoj upravi'**, *Pravnik*, vol. 38, br. 79, 2004, str. 129-141.: <https://hrcak.srce.hr/34167>

VASILJ, M., MABIĆ, M., i BEGIĆ, M.: **'FREKVENTNOST IZNOŠENJA KOMENTARA U INFORMATIVNIM ŽANROVIMA – BOSANSKOHERCEGOVAČKE I HRVATSKE DNEVNE NOVINE'**, *Hum*, vol. 12, br. 17. - 18., 2017, str. 142-162. <https://hrcak.srce.hr/200587>

INTERNETSKI IZVORI

<https://www.telegram.hr/>

<https://www.index.hr/>

<https://www.jutarnji.hr/>

POPIS ILUSTRACIJA

Popis tablica

Tablica 1. Novinski žanr: Telegram	50
Tablica 2. Novinski žanr: Index.hr	53
Tablica 3. Novinski žanr: Jutarnji list	56
Tablica 4. Kategorija naslova - Telegram	59
Tablica 5. Kategorija naslova - Index.hr	61
Tablica 6. Kategorija naslova - Jutarnji list.....	62

Popis grafova

Grafikon 1. Izravni/neizravni članci na Telegramu.....	42
Grafikon 2. Izravni/neizravni članci na Index.hr-u	45
Grafikon 3. Izravni/neizravni članci u Jutarnjem listu	47
Grafikon 4. Novinski žanr: Telegram	50
Grafikon 5. Novinski žanr: Index.hr	54
Grafikon 6. Novinski žanr: Jutarnji list.....	56
Grafikon 7. Novinski naslovi - Telegram.....	58
Grafikon 8. Novinski naslovi - Index.hr	60

Popis slika

Slika 1. Informativni žanr - Telegram	51
Slika 2. Komentatorsko-analitički žanr - Telegram	52
Slika 3. Komentatorsko-analitički žanr - Telegram	52
Slika 4. Informativni žanr - Index.hr	55
Slika 5. Komentatorsko-analitički žanr - Index.hr	55
Slika 6. Informativni žanr - Jutarnji list	56
Slika 7. Komentatorsko-analitički žanr - Jutarnji list.....	57
Slika 8. Razotkrivajući naslov - Telegram	59
Slika 9. Upozoravajući naslov - Telegram	59
Slika 10. Kategorija „ostalo“ - Telegram	60
Slika 11. Razotkrivajući naslov - Index.hr	61
Slika 12. Spekulativni naslov - Index.hr	61
Slika 13. Kategorija „ostalo“ - Index.hr	61

Slika 14. Novinski naslovi - Jutarnji list	62
Slika 15. Razotkrivajući naslov - Jutarnji list	63
Slika 16. Spekulirajući naslov - Jutarnji list.....	63
Slika 17. Upozoravajući naslov - Jutarnji list	63
Slika 18. Generalizirajući naslov - Jutarnji list	63
Slika 19. Kategorija „ostalo“ - Jutarnji list	63

Matea Raguž

Datum rođenja: 24/12/1995 | **Državljanstvo:** hrvatsko | **Spol:** Žensko | **Telefonski broj:**

(+385) 0955181557 (Mobilni telefon) | **E-adresa:** matea.raguz2412@gmail.com |

Adresa: Put bana Josipa Jelačića, 46, 20207, BRAŠINA, Hrvatska (Kućna)

● **RADNO ISKUSTVO**

02/2023 – 06/2023 ZADAR

NOVINARKA I VODITELJICA JUTARNJEG PROGRAMA NA LOKALNOJ TV POSTAJI DIADORA MEDIA D.O.O.

Traženje gostiju s obzirom na aktualne teme i događanja. Intervjuiranje (u studiju i na terenu) lokalnih političara, profesora, liječnika itd. Također, tu su i razgovori s ljudima koji se bave zanimljivim hobijima, kao i onima koji svojim radom pridonose cijeloj zajednici (glazbenici, volonteri raznih udruga, vlasnici malih obrta i sl.)

Jedan od dijelova posla je dogovaranje termina, priprema emisija i intervjuja. Sama emisija je uživo i traje dva sata, što uključuje dva do tri gosta po emisiji.

09/2022 – 01/2023 Zadar

NOVINARKA ZADARSKI LIST

Posao uključuje rad na terenu, komunikaciju s ljudima telefonski i uživo, intervjuje, ostvarivanje kontakata s osobama iz različitih društvenih sfera, praćenje i pisanje članka o događajima na području Zadra i županije. Osim rada na terenu, obuhvaćen je i rad od kuće, pa tako radim na portalu i Facebook stranici medija. To podrazumijeva neprestano praćenje aktualnosti na razini svijeta, države, grada Zadra i županije, a potom pripremu članaka i fotografija za objavu.

06/2019 – 09/2022 Hotel Croatia, Cavtat, Hrvatska

GUEST REALTIONS ADRIATIC LUXURY HOTELS

Radno mjesto je uključivalo svakodnevnu komunikaciju s gostima, rješavanje žalbi (samostalno i u suradnji s kolegama i nadređenima), unaprjeđenje kvalitete usluge, razvijanje pozitivnih odnosa s gostima, praćenje i analiza rezultata kvalitete usluga kroz tjedna izvješća.

04/2017 – 10/2018 Hotel Croatia Cavtat, Hrvatska

CONCIERGE ADRIATIC LUXURY HOTELS

Pružanje informacije klijentima, pomaganje gostima s raznim zadacima kao što su rezervacije restorana, preporuke zabavnih sadržaja, rezervacije prijevoza (limuzine, zrakoplova, broda itd.) i druge usluge, nabava ulaznica za posebne događaje i pomoć u raznim putnim aranžmanima i obilascima lokalnih atrakcija.

● **OBRAZOVANJE I OSPOBLJAVANJE**

2020 – TRENUTAČNO Zadar, Hrvatska

MAGISTRICA NOVINARSTVA I ODNOSA S JAVOŠĆU Sveučilište u Zadru

Adresa Ul. Mihovila Pavlinovića, 23000, Zadar, Hrvatska

2017 – 2020 Zagreb

PRVOSTUPNICA KOMUNIKOLOGIJE Hrvatsko katoličko sveučilište

Adresa Ilica 242, 10000, Zagreb | **Internetske stranice** <http://www.unicath.hr/komunikologija/preddiplomski-studij>

● JEZIČNE VJEŠTINE

Materinski jezik/jezici: **HRVATSKI**

Drugi jezici:

	RAZUMIJEVANJE		GOVOR		PISANJE
	Slušanje	Čitanje	Govorna produkcija	Govorna interakcija	
ŠPANJOLSKI	A2	A2	A2	A2	A1
TALIJANSKI	A2	A2	A2	A2	A2
RUSKI	A1	A1	A1	A1	A1
ENGLESKI	C1	C1	C1	C1	C1

Razine: A1 i A2: temeljni korisnik; B1 i B2: samostalni korisnik; C1 i C2: iskusni korisnik

● DIGITALNE VJEŠTINE

MS Office (Excel, Word, PowerPoint) | Aktivno korištenje društvenih mreža i alata za komunikaciju (različite platforme)

● DODATNE INFORMACIJE

PROJEKTI

24/07/2022 – 31/07/2022

Fijet Academy for Young Travel Journalists Međunarodna federacija turističkih novinara i pisaca (FIJET) organizacija je novinara, pisaca, blogera i turističkih profesionalaca povezanih s medijima koja pruža medijske usluge i programe turističke promocije diljem svijeta. Ove je godine susret organiziran u Tangieru, Maroku gdje polaznike programa ugostio *Institut Supérieur Internationale de Tourisme de Tanger*. Sedmodnevni se program sastojao od društvenih programa i akademskih predavanja vezanih za turizam i putničko novinarstvo, a poseban je naglasak stavljen na izazove s kojima se susreće turizam u post pandemijskom periodu.

U sklopu društvenog programa organizirani su izleti na kojima smo imali priliku posjetiti gradove kao što su: Tetouan, Assilah, Chefchaouen i poznate Herkulove špilje.

Poveznica <https://www.fijetacademy.com/>

10/2021 – 09/2022

studentska radijska emisija Akademski četvrt Riječ je o suradnji s Novim radijom nastaloj studentskom inicijativom 6 studenata diplomskog studija Novinarstva i odnosa s javnošću. S obzirom na to da sam bila jedna od njih, zajedno s kolegama radila sam na praćenju aktualnih studentskih tema, pripremi emisija, traženju gostiju i vođenju intervjua.

Također sam aktivno sudjelovala u vođenju Instagram profila emisije što je bilo od velike koristi u povezivanju sa ciljanom publikom.

11/05/2019 – 18/05/2019

Training Course "Working for You(th)!" Projekt je održan u Salernu, Italiji, a bavio se istraživanjem metoda neformalnog obrazovanja i alata za društvene medije. U sklopu toga organiziran je širok spektar aktivnosti kao što su: interkulturalno učenje, radionice s lokalnim mladima, rasprave i timski rad.